8

30 apr. 1972

Proletari din toate țările, uniți-vă !

CONVORBIRI LITERARE

REVISTĂ LITERARĂ FONDATĂ DE SOCIETATEA JUNIMEA DIN IAȘI, LA 1 MARTIE 1867. APARE BILUNAR. PREȚUL 2 LEI

eveniment

Viața țării, în aceste luni ale începutului de an, a cunoscut o seamă de evenimente de primă importanță, menite să dea noi impulsuri dezvoltării noastre materiale și spirituale. In acest context se va înscrie și apropiata Conferință Națională a Scriitorilor. Așteptată cu o legitimă satisfacție de toți artiștii cuvîntului, acest forum va fi încă un prilej de confruntări și dezbateri creatoare, capabil să dea literaturii înseși noi forțe, privind atît măiestria, cît și responsabilitatea socială a actului de creație.

Tezele publicate în întîmpinarea acestui eveniment, cuprind aproape în totalitate problemele teoretice și practice care stau în fața literaturii și slujitorilor ei. Remarcăm nu numai ponderea calitativă a acestui text, grija și prețuirea față de arta scrisului, izvorîte din documentele partidului nostru, ci și atitudinea deschisă, sinceră, combativă, în confruntarea cu tot ce este nociv literaturii noastre socialiste, cu pretențiile sterile și estetizante, dar și cu tendințele de vulgarizare a fenomenului respectiv.

Literatura noastră contemporană, care și-a cîștigat un binemeritat prestigiu, este profund legată de viața și aspirațiile poporului aflat în plin proces de dezvoltare multilaterală a socialismului din această țară. Problemele majore ale societății noastre sînt și ale literaturii, ele își pun amprenta pe ceea ce este esență în evoluția literaturii din acest spațiu, care ne este patria. Ceea ce caracterizează literatura noastră este umanismul socialist și realism deschis larg modalităților de exprimare. In acest sens răspunderi grave revin tuturor mînuitorilor cuvîntului, poeți, prozatori, critici, concretizare a efortului lor : reviste, edituri etc.

Gîndul nostru nu se îndreaptă acum, în preajma Conferinței, numai spre aceste probleme majore, de esență ale actului de creație, ci și spre factorii care pot stimula sau, dimpotrivă, frîna o dezvoltare normală. Ne gindim in primul rind, la climatul literar, pe care apropiata dezbatere are menirea să-l purifice și mai mult. În acest cîmp al literaturii unde trebuie să domnească valoare — în înțelesul ei larg, artistic și social — ca unic criteriu de apreciere și ierarhizare, nu se poate renunța la un climat de efervescență, de confruntare sinceră, de respect reciproc. Scriitorii sînt individualități distincte, personalități puternic marcate de subiectivitatea lor, dar asta nu exclude cu nimic o reală democrație literară. Dar aceasta nu înseamnă compromisul cu nonvaloare, blîndețe nocivă față de impostură, ci spirit critic, exigență ideologică și artistică. Respectul nebazat pe exigență și spirit critic este un fals. Relațiile ce se stabilesc în domeniul literaturii trebuie să fie cele de dreptate. Numai astfel climatul literar poate fi sănătos, capabil să stimuleze continuu actul de creație.

In acest sens revistele Uniunii Scriitorilor ca și celelalte publicații periodice de specialitate, au un mare rol. Ca tribune, puse la îndemîna talentului conștient de marea și nobila răspundere ce o are, revistele pot și trebuie să ajute nu numai afirmarea unor valori, clarificarea problemelor ivite în evoluția complexă a literaturii, ci și la climatul ce se stabilește în această sferă specială a vieții spirituale.

Acum, în preajma importantului eveniment al activității noastre literare, cînd toți scriitorii români sînt angajați cu devotament și deplină conștiință de sarcinile nobile ce le revin, revista „Convorbiri literare", alături de toate celelalte publicații al țării, înțelege, mai mult ca oricînd, să continuie și să dezvolte ceea ce este valoare în literatura română, strîns legată de aspirațiile sfinte ale acestui popor.

C. L.

DAN HATMANU — *VIITORI CONSTRUCTORI*

Ziuă

Darnică zi.
Să stau într-un loc,
să văd numai cum urcă
și cum scade lumina
în arcuri de boltă.
Să văd cum aburește șița
acoperișului, în palmă
și treptele la cer
sînt iar
posibilul urcuș,
posibila ajungere.

În fiecare zi iau de la capăt
anotimpul ;
lumina pipăită cu mîinile întinse
ale necredinciosului ;
lumina văzută, auzită, visată,
fugită, istovită !

Sînt iar la prima treaptă
în amurg
visînd urcușul, mîine ;
posibilul urcuș,
posibila ajungere.

Florența Albu

despre filonul literar balcano-oriental

La Sarajevo și Mostar (în Bosnia), ai impresia să te afli în decor otoman : moscheile își ridică în aer semiluna, bărbații poartă fes, femeile șalvari ; arhitectura mai veche are caractere turcești ; prenumele, la mulți, e turcesc. Și în Bulgaria, în centre cītadine, particularități arhitectonice atestă aceeași amprentă. Pentru observatorul apusean, „balcanismul" sub aspect etnografic, psihologic, a fost, inițial, un fel de „chinoiserie", adică obiect de curiozitate. Prin „balcanism", se înțelegeau, în linii mari, efectele negative în plan etic, legate de expansiunea turcă evocînd ideea de corupție levantină, luxurile și nepăsare.

În formule rezumative, intrate în limbajul curent, se vorbea (se vorbește încă), de **perfidul Albion** (Anglia) sau de **porțile orientului,** acestea din urmă metaforă pentru : spațiul balcanic. Formule ca acestea simplifică și forțează. Devenit un loc comun, conceptul de „balcanism" este una din acele **idées reçues** a căror etichetă nu corespunde precis conținutului. Un scurt demers istoric e necesar. S-a stabilit de mult că, sub raport etnic, balcanicii s-au dezvoltat pe un substrat mai mult sau mai puțin comun de proveniență tracă, peste care s-au suprapus influențe diverse. Orientaliști, etnologi, filozofi, cîți s-au ocupat de fenomenul balcanic, estimează că, dincolo de aspectele contestabile, înrîurirea elenismului a fost o realitate spiritualicește utilă. Prin urmare, în sfera noțiunii de balcanism intră (și nu în mod neglijabil) reminiscențe ale unei culturi majore, de rezonanță universală. Să se adauge apoi, dinspre răsărit, ecouri ale culturii persane și extrem orientale, de la neamuri asiatice, cu o filozofie milenară, difuzată oral pînă la Thracia. Considerat ca realitate socială și spațiu psihologic, balcanismul n-a fost un **continuum,** n-a existat un balcanism ca unitate spirituală, pentru aceasta trebuind un ferment modelator puternic, foarte original. Imperiul otoman avea să imprime balcanismului, în laturile lui accesorii, particularități nefaste. Ca spațiu de tranziție între orient și occident, balcanismul, în aspectul lui **peninsular,** este expresia unui complex de tendințe, amalgamate într-o noțiune fatalmente fluctuantă, cu prioritatea fondului turco-bizantin.

Despre un balcanism românesc, în definitiv, ne putem pronunța doar la modul figurat ; altminteri, ar trebui să vorbim, de pildă, de un „gallicism" românesc. Nici spiritul balcanic, nici cel francez nu s-au integrat fenomenului românesc global. Prinși, printr-o dramă a istoriei, în rețeaua spiritului turco-fanariot, întrerupînd sau încetinind, cîteva secole, relațiile active cu marile civilizații europene, în principate urmele amintitului spirit s-au făcut vizibile în practicile administrative, în mentalitatea feudală. De la Filimon și Ion Ghica pînă la **Princepele** lui Eugen Barbu, fenomenul turco-fanariot, în expresia lui literară, a fost un mod al tragicului franc sau al tragicului deghizat, devenit ironie, sarcasm, persiflare. Să se distingă un balcanism de sorginte folclorică, semnalat (de Odobescu) în „răsunetele" poetice de la Pind, auzite, stins, în Carpați, un balcanism discernabil în motivul baladei lui Manole (investit la noi cu note subliniat autohtone), spiritual jovial — nastratinesc al unui Anton Pann — și celălalt balcanism, concretizat în forme exterioare (giubea, caftan, ciubuc). Accentul se abate, tranșant, de la Orfeu, legendarul cîntăreț din munții Thraciei, către un Levant tulbure, subliniat carnal și teluric, refractar dezbaterilor de conștiință, vegetînd împăcat cu sine. Cadru de viață static, cu suprafețe caracterizate prin termeni ca **bacșiș, hatir, marafet, suliman, caraghioz, chilipir, taifas.** Psihologic și etic, semne lexicale de acest tip circumscriu un climat al șireteniei și placidității, căci e vorba, deoparte de **pușlama** și **pezevenghi,** de alta de **moft,** acesta echivalent al **„jemanfișismului"...**

Din motive de ordin geografic, muntenii sînt mai „balcanici", în sens pitoresc, hilar și caricatural, drept care **Kir Ianulea, Craii de Curte-Veche, Isarlikul** lui Ion Barbu apar în teren valah. Mostrele de balcanism pestriț, ambiguu, au acolo o evidentă prioritate literară față de timbrul feeric, somptuos, al Halimalei(singure reveriile exotice ale unui Bolintineanu, lîngă un Bosfor romantic, fac excepție). La mai toți scriitorii, balcanismul, în expresia lui etică, implică un mod de existență mediocru, mixtură de trivialitate și tentații impure, pe un fond social de provizorat, de acomodare cu timpul și de surîs sceptic. Lucrurile par neclintite ; chiar și în muzica orientală, domină un alt mod de scurgere a timpului. Climatul compozit dintr-o fostă raia dunăreană îi oferea lui Ion Barbu, adolescent cu imaginație, revelația unui bizantinism sui-generis, poetul identinficînd în „pitorescul și umorul balcanic" o „ultimă Grecie". Cadru **flou, aerian,** abstractizat, un bizantintinism în ruină, văzut (cum declara la o anchetă) ca o „simplă ipoteză morală..." La alți „balcanici", frapează

(continuare în pag. 11)

Const. CIOPRAGA

tradiții ale presei progresiste românești:

ERA NOUA

MĂRTURII CONTEMPORANE

cuvînt înainte (1936)

Nu se tăgăduiește de către nimeni că la marea răspîntie istorică, economică și politică a vremii noastre, țara românească, întocmai ca majoritatea statelor lumii, trece prin aceeași criză, prin aceleași lupte ale marilor forțe sociale antagoniste și prin aceleași dureri și frămîntări ale epocilor de tranziție.

Criza aceasta generală a sistemului capitalist este însoțită fără doar și poate și de o criză tot atît de generală și de acută a culturii și ideologiei acestui sistem.

Proletariatul reprezintă interesele vitale și culturale ale omenirii. Progresul acestei clase sociale coincide cu progresul general al umanității. Ideia asupra lumii a proletariatului industrial este obiectivă — față de ideologia falsă și sterilă a lumii capitaliste care e condamnată la moarte.

Ne luăm sarcina să tratăm în mod științific — pe baza largă a materialismului dialectic — toate problemele ideologice ale vremii noastre.

Noi nu înțelegem prin revista noastră să creăm un nou organ de luptă politică, ci o publicație de analiză și sinteză științifică, în domeniul economic, filozofic, social și cultural al realității societății românești, din mijlocul căreia s-au născut și se dezvoltă forțele care duc spre o eră nouă.

N. D. COCEA

o deosebită însemnătate formativă

Mă voi referi la un aspect legat de felul cum a fost primită revista de către cititori; voi încerca să privesc aceeași chestiune de jos în sus, adică nu de la redacție spre cititori, ci de la cititori spre redacție, ce ecou a avut în largul public această revistă în anii 1936 și următorii.

După cum, unii vă amintiți din experiența vieții, iar alții cunoașteți din studiul istoriei, în perioada aceea a avut loc o accentuată ofensivă a partidelor și grupurilor fasciste din România, concomitent cu o viguroasă contraofensivă a forțelor democratice care se grupau sub conducerea P.C.R., într-un front democratic sau front popular. Diferite curente spirituale favorizau ascensiunea elementelor fasciste și m-aș referi îndeosebi la cîteva publicații ca *„Gîndirea“* care se mutase de la Cluj la București adoptînd o orientare mistică, profascistă.

Imundele ziare cuziste și legionare de tipul *„Porunca vremii“* și *„Buna Vestire“* și într-o măsură chiar *„Universul“*, anumite catedre universitare la facultățile de teologie, filosofie, drept, anumite uniuni și asociații studențești acaparate prin acțiuni teroriste de către legionari la Iași, București, Cluj, toate acestea contribuiau la o largă răspîndire a iraționalismului, șovinismului, misticismului, la formarea unui climat de diversiune, huliganism și teroare.

In aceste condiții și-a desfășurat contraacțiunea sa binefăcătoare revista *„Era nouă“*, ca și alte publicații îndrumate de Partidul Comunist Român.

Este important de subliniat că această activitate s-a impus la cel mai înalt nivel calitativ posibil în împrejurările de atunci; studiile publicate în această revistă, studii de istorie, de sociologie, de analiză economică, de analiză a dezvoltării științelor și culturii, sînt la o astfel de altitudine încît pot fi considerate ca documente importante ale dezvoltării gîndirii marxist-leniniste românești în perioada dintre cele două războaie.

Nu numai muncitorii înaintați care au primit această revistă cu mult interes pentru a-și lărgi cunoștințele și orizontul, dar și universitarii, oamenii de știință, studenții au înțeles consistența și valabilitatea ideologică a poziției noastre.

Privind revista de pe latura cititorilor, trebuie să subliniem faptul că ea a avut o deosebită însemnătate *formativă*, că mii de cititori ai revistei *„Era nouă“* s-au format, și-au întărit convingerile prin lectura acestei însemnate publicații teoretice și ideologice.

Influența aceasta formativă a *„Erei noi“* depășește cu mult frecvența și volumul apariției sale. Nu au apărut decît 3 numere din *„Era nouă“* pentru că a fost interzisă de guvern, dar aceste numere au fost păstrate în bibliotecile lor de către mii de oameni, au circulat legal, iar după aceea semilegal și ilegal prin mîinile altor mii de oameni și au contribuit la dezvoltarea ideologică atît a cadrelor mișcării muncitorești, cît și a multor altor cititori.

Miron CONSTANTINESCU

curajul și limpezimea de idei

Nu știu dacă a mai existat în România vreo publicație care într-o existență atît de scurtă ca a revistei **„Era Nouă“** — din care au apărut doar trei numere — să fi avut un atît de mare răsunet și să fi trasat un curent atît de profund și atît de cuprinzător în viața ideologică a țării! Aceasta se datorește mai ales faptului că **„Era Nouă“** a supus, din primul ei număr unei serioase analize teoretice, în lumina concepției materialist-dialectice și în spiritul politicii partidului comunist, problemele cruciale ale frontului ideologic, ale evoluției vieții social-politice și cultural-artistice din țara noastră. Generației care s-a ridicat la viața conștientă în anii de după al doilea război mondial îi vine probabil greu să înțeleagă ce a însemnat **atunci** acest lucru. Anul 1936 era perioada în care forțele negre ale reacțiunii — și, în primul rînd Garda de fier, au trecut la dezlănțuirea unei ofensive așa-zis ideologice, de mari proporții, susținute de multe publicații finanțate de la Berlin sau de cercurile guvernamentale românești, pentru a îneca gîndirea românească în mlaștina iraționalismului fascist, a misticismului și obscurantismului, ridicate la rang de înaltă virtute spirituală. Iar ofensiva ideologică fascistă era, la rîndul ei, susținută de gloanțele legionare, suprem argument în dispute teoretice.

Intr-un asemenea climat, apariția **„Erei Noi“**, abordarea combativă, de pe pozițiile marxiste, a unei tematici care răspundea cu argumente științifice cerințelor tulburătoare de cunoaștere și de orientare în labirintul frămîntărilor sociale ale epocii, în complexitatea noilor și mult dezbătutelor probleme din domeniul științelor sociale și al științelor naturii, curajul și limpezimea de idei în lupta împotriva fascismului și a ideologiei fasciste, pentru apărarea valorilor culturii și civilizației umane, au avut în rîndurile intelectualilor, a tineretului studios, a muncitorilor, un imens ecou care a depășit așteptările micului nostru grup repartizat de partid în conducerea redacției. Nici nu ne-am putut da seama cît de repede s-au strîns chiar din prima zi, în jurul colectivului de redacție, oameni de cultură cu vechi state de servicii pe poziții înaintate, studenți, scriitori vîrstnici și poeți tineri, însuflețiți de înaltele idealuri ale progresului omenirii.

Am putea înșirui în echipa **„Erei Noi“**, echipă mereu în creștere, în afară de directorul nostru Nicu Cocea, asemenea figuri reprezentative ca Lucrețiu Pătrășcanu, Alexandru Sahia, poeții Virgil Teodorescu, Ștefan Roll și Paul Păun, mult apreciatul filosof mort prea devreme H. Rosenberg, criticul de artă Schileru, tinerii pe atunci Miron Constantinescu, Radu Popescu și alții.

Cu multă dragoste ne amintim de cel ce a fost Miron Radu Paraschivescu, — nemuritorul M. R. P., — secretarul de redacție al **„Erei Noi“** și, din multe puncte de vedere, sufletul și îndrumătorul grupului din ce în ce mai numeros de tineri scriitori, poeți în devenire, care roiau în jurul redacției.

Primul număr al **„Erei Noi“** a apărut într-un tiraj de aproape două mii de exemplare. Se vor vinde? Nu se vor vinde? Mijloace de reclamă și de publicitate nu prea aveam și nu se puteau risca cheltuieli prea mari. Nicu Cocea era optimist și a avut dreptate. În cîteva zile tirajul s-a epuizat și al doilea număr a trebuit să fie tras în 4000 de exemplare — tiraj imens pe vremea aceea pentru o publicație lunară teoretică și social-culturală. Al treilea număr s-a tras în peste 5000 de exemplare. Administratoarea revistei, admirabila Loti Foriș, nu pridideа, zi și noapte, să facă față noilor cereri de exemplare, revendicate din întreaga țară. Al patrulea număr a fost proiectat pentru 6200 exemplare, dar nu a mai putut apare; a fost interzis. Miron Radu Paraschivescu mi-a spus înainte de a pleca pentru tratament la Paris că a reușit să salveze șpalturile din tipografie și că le păstrează în biblioteca sa de la Vălenii de Munte. Ar merita să se caute acum aceste șpalte, prețioase documente istorice.

Era aproape normal ca **„Era Nouă“** să fie suprimată. Ea a pătruns în toate căminele studențești considerate a fi cedate influenței legionare, în seminarele facultăților ca revistă de studiu și referință, în bibliotecile tinerilor poeți și prozatori, în bibliotecile muncitorilor din principalele întreprinderi industriale. Vă puteți închipui emoția mea cînd am auzit că studiile mele critice despre Școala sociologică gustiană sînt dezbătute, cu asentimentul profesorului Gusti, la unele seminarii ale facultăților de litere și filozofie! Poeziile lui Virgil Teodorescu, Ștefan Roll, Paul Păun și ale altora publicate, în **„Era Nouă“**, erau declamate la unele șezători și ședințe culturale ale sindicatelor muncitorești.

Toate acestea stricau socotelile guvernului liberal, socotelile cercurilor reacționare. **„Era Nouă“** a fost suprimată. Dar spiritul ei, concepția pe care a promovat-o în viața social-politică, în filozofie și știință, în domeniul artei și literaturii nu au putut fi suprimate, au învins pentru totdeauna în țara noastră. Putem spune cu drept cuvînt că de această apropiată victorie eram pe deplin convins din prima clipă în care neuitatul Nicu Cocea a răspuns, cu entuziasmului tineresc specific lui, solicitările partidului de a prelua direcțiunea **„Erei noi“**, organul teoretic al Partidului Comunist, aflat atunci în ilegalitate.

Ștefan VOICU

în lumina marxism — leninismului

După cum se știe, directorul revistei era N. D. Cocea, care obținuse aprobarea de apariție și care va îndeplini funcțiunea de director și la alte publicații ale partidului, cum ar fi de pildă, *„Chemarea“* sau *„Reporter“*, seria a doua.

In rețeaua de presă a partidului, legală și ilegală, revista *„Era Nouă“* are un contur deosebit.

Ea e, în primul rînd, o revistă de teorie și doctrină politică și socială, o revistă care dezbate, la înalt nivel, în lumina marxism-leninismului, evenimentele la ordinea zilei, și totodată problemele fundamentale ale materialismului dialectic și istoric.

Pe de altă parte, *„Era nouă“* a publicat poezie și proză revoluționară de factură modernă, luînd atitudine împotriva unei literaturi diversioniste și reacționare.

Exista chiar și o poștă a redacției, semnată de neobositul descoperitor de talente în fașă, care a fost iubitul nostru prieten, Miron Radu Paraschivescu.

Aici și-a publicat Lucrețiu Pătrășcanu admirabilul studiu împotriva „statului țărănesc“ — stupidă formulă diversionistă prin care se încerca, încă o dată, abaterea țărănimii de pe calea revoluției, mistificarea și întîrzierea alianței necesare a țărănimii cu clasa muncitoare.

Așa cum stă scris în raportul agentului Siguranței, care se arată a fi fost destul de bine informat, raport publicat în revista *„Manuscriptum“*, an. II, nr. 2 (3), 1971, *„Era nouă“* apare „cu fondurile strînse prin abonamentele făcute în cercul intelectualilor comuniști, cu aprobarea Cenzurii, imprimată fiind la tipografia Modernă din calea Victoriei, nr. 31, sub direcția formală a lui N. D. Cocea, însă în realitate conducătorul ei este identificat comunistul Ștefan Foriș, fost condamnat pentru crimă contra siguranței statului“.

Am păstrat stilul agramat al raportului.

Intr-adevăr, ședințele de redacție, dacă nu toate, majoritatea, erau prezidate de Foriș.

Ședințele se țineau de obicei la etajul doi al unei case situată în Piața Rosetti, din balconul căreia strada și împrejurimile se vedeau ca-n palmă. Casa era, desigur, supravegheată, dar prezenta pentru noi anumite avantaje.

Toți colaboratorii fuseseră identificați de specialiști ca „scriitori doctrinari comuniști“.

O lungă listă de nume printre care: Lucrețiu Pătrășcanu, Ștefan Voicu, Miron Radu Paraschivescu, Ștefan Roll, una și aceeași persoană cu Gheorghe Dinu, Al. Sahia, Andrei Serbulescu, Petre Năvodaru, Ilie Constantinovschi, H. Rosenberg, Ghiță Ionescu, Silvian Iosifescu, Gogu Rădulescu, Miron Constantinescu, Adrian Schileru, Matei Socor, precum și cei care constituiau, ca să mă pronunț astfel, avangarda literară, aflîndu-se totodată în rîndurile partidului sau ale U.T.C.-ului, cum ar fi: D. Trost, Paul Păun, Gherasim Luca. Unii dintre cei citați făceau parte din redacția propriu-zisă, avînd anumite atribuții suplimentare de ordin organizatoric. Am făcut și eu parte din redacție.

Secretar de redacție era Miron Radu Paraschivescu.

Numărul unu al revistei *„Era nouă“*, s-a tras într-un tiraj de 1 800 exemplare, iar numărul doi, apărut la 16 martie 1936, într-un tiraj sporit de 4 000 exemplare.

Bucurîndu-se de prestigiul pe care i-l conferea justețea politicii intransigente a P.C.R., *„Era nouă“* a contribuit la stabilirea unei orientări pozitive, întărind astfel marea coaliție antifascistă.

Virgil TEODORESCU

un articol despre IBRĂILEANU

„Era nouă“ îl salută pe G. Ibrăileanu. Născută în preajma morții lui, ea totuși îi resimte pierderea direct, și se leagă față de el, cu care nu s-a întîlnit decît în ironia coincidențelor, cu un grav angajament de fidelitate. Ibrăileanu nu o va mai putea cunoaște: ea totuși, îl va invoca întotdeauna ca pe unul dintre larii cei mai apropiați ai căminului său. Legătura noastră cu el este cu atît mai adîncă cu cît este mai liberă. Din patrimoniul lui, grevat de prejudecăți și de erorile pe care vremea ni le-a dezvelit nouă, dar, pioasă, i le-a ascuns lui, noi înțelegem să eredăm principiul comun, regenerat dialectic, — rădăcina vie din care și-a hrănit el gîndul și care ne întreține și pe noi. Seva ei, însă, nu va bate numai în binele crengilor îmbătrînite, ci își va întinde brațe noi și fragede. Căci a continua nu înseamnă a recompune amănuntul mort. Inseamnă a retrăi.

Pe noi, ne leagă de Ibrăileanu, poziția sa fundamentală în cultura română: poziția critică. [...] *Atitudinea critică în cultura română este o poziție în numele unei alte orînduiri și în numele dreptului inprescriptibil de a participa la dezbaterea colectivă.*

De aceea, el — ca și noi — cerea condiționarea valabilității culturii de legătura ei cu realitatea socială, care singură autentifică și substanțializează opera. Aceasta trebuie să pornească de la viața socială și să se întoarcă tot la ea, ca într-un ciclu vital. Trebuie să pornească pentru a purta sămînța adevărului în sine, fără de care orice creație e stearpă. Și trebuie să se întoarcă la ea, purtînd îndărăt exprimarea aceluiași adevăr pentru ca, cu ajutorul lui, să determine noua îndrumare și să îndemne neîncetat spre reforma în care idealul moral, imperativul istoric și structura națională să-și găsească o mai justă expresie. Astfel concepea Ibrăileanu mandatul cărturarului, numai în împlinirea cerințelor cugetului, de a participa la prefacerea unei omeniri imperfecte, și de a veghea la dreptatea maselor în numele și în fața cărora vorbește.

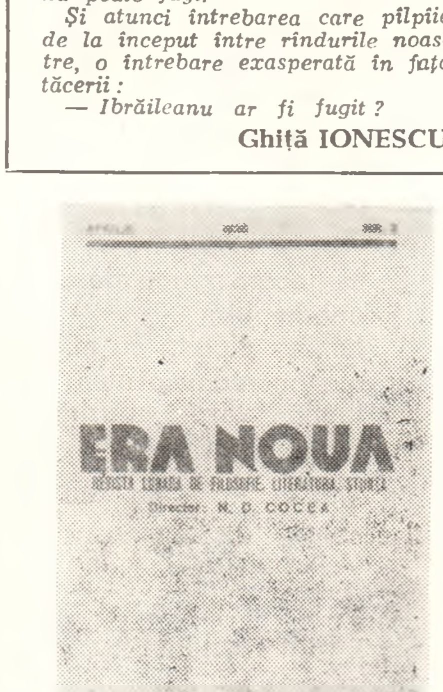
Că el a crezut într-un factor social, și noi într-un altul pe care-l investim istoric, aceasta este o problemă de perspectivă istorică. Din 1906, data apariției Vieții românești, *și pînă astăzi, istoria a putut suficient să arate că nu țărănimea poate fi motorul ei activ, ci proletariatul care mandatează întreaga nouă ordine socială și viitorul istoric. Dacă pe Ibrăileanu l-ar fi legat de țărănime vre-o particulară preocupare, atunci lucrurile s-ar schimba. Dar este clar că el căuta în aceasta, cheia unei probleme istorice, mijlocul parvenirii într-o epocă superioară de istorie umană la a cărei înfăptuire proletariatul a purces.*

De asemenea, dacă el a crezut în înfăptuirea liniștită a istoriei și într-o dreptate care și-ar face locul singură — și dacă noi socotim că istoria este voluntară și că oamenii trebuie să participe la determinarea ei hotărîtă, socotim că și acestea sînt deosebirile săpate de timp. Imperativul epocii noastre este, fără discuție, unul de realizare activă. Este o necesară integrare în ritm, din fața căruia nimeni nu poate fugi.

Și atunci întrebarea care pîlpîie de la început între rîndurile noastre, o întrebare exasperată în fața tăcerii:

— Ibrăileanu ar fi fugit?

Ghiță IONESCU

În întîmpinarea Conferinței naționale a scriitorilor

cu mircea horia simionescu

despre

realitate, realism, curaj, angajare

— Aș vrea să știu, stimate Mircea Horia Simionescu, dacă vă considerați un scriitor realist.

— În ce mă privește, scriind o literatură morală și satirică, încerc să propun în cărțile mele portretele unor oameni. Prin asta profesez realismul.

— Ce așteptați de la Conferința națională a scriitorilor ?

— Tezele publicate sunt judicios formulate, și constituie o bază de discuție, care sper să fie fructificată exemplar. Aștept în primul rînd constituirea unui climat cît mai generos, de respect și înțelegere între scriitori.

— Reiau. În ce raporturi sunteți — dv. și Scriitorul — cu realitatea ?

— Există o realitate socială, o alta psihologică. Există o lume exterioară, o alta, foarte intimă, a individului. În măsura în care știi să înfățișezi cu artă, convingător, una sau alta dintre mișcările adevărate ale acestor două fețe ale lumii, ești un scritior realist. Nu înțeleg : de ce ar fi mai puțin realistă o carte care ar avea ca obiect chinurile unui inventator cu o imaginație terorizată de proiecte, fantastice pentru vremea lui — să-l numim Hyeronimus Bosch, — decît o alta, care ar înregistra minuțios inventarul tehnic al timpului său ? Practica de a legitima numai o așa-zisă l i t e r a t u r ă o b i e c t i v ă, practică discriminatorie și sterilizantă, nu este fundamentată pe o cunoaștere serioasă a datelor problemei Nu obiectul, ci calitatea artei oferă viabilitate cărții.

— Ce și cît poate s c h i m b a un scriitor ?

— Categoric, scriitorul poate schimba mult. Să ne gîndim numai la faptul că fiecare carte reușită e o propunere nouă de înțelegere a lumii, un model particular al Frumuseții, un act faustic de reorganizare posibilă a datelor realității. Ea trebuie să ajute omul.

— Și dumneavoastră — cum s c h i m b a ț i ?

— Îmi place să cred că sunt un scriitor satiric, un moralist. Nu-mi fac iluzii : satira mea nu va tulbura pe Cutare, escroc și impostor, lecuindu-l de năravurile sale. E vremea să renunțăm la asemenea simplificări. Dar sunt convins că volumul meu, peste filele căruia un tînăr va întîrzia într-o noapte, îl va îndemna să distingă mai limpede fapta mîrșavă de frumusețea umană. E foarte mult ! Scriu pentru acești oameni.

— Deci, schimbări de ordin educativ.

— Scriitorul trebuie să așeze în pagină faptele pe care le nareazä în așa fel încît desfășurarea lor să producă în lume o mișcare spre mai bine, spre mai frumos.

Nu îmi imaginez un scriitor care să nu-și fi propus un scop înalt privind vremile viitoare.

— Pentru că circulă foarte mult cuvîntul, v-aș întreba: ce înseamnă, pentru un scriitor, a avea c u r a j ?

— Cel mai lăudabil act de curaj al scriitorului este cel de a se apuca de scris, în timp ce există pe lume meserii mai plăcute și mai rentabile. Sînt chinuri și riscuri incalculabile, pe care se angajează să și le asume. Unii scriitori sunt mai curajoși decît alții, este adevărat. Condiția reușitei este sinceritatea.

— A ta și a celor care îți primesc scrisul. Există un imperativ perpetuu, acela de a spune adevărul.

— Scriitorul nu înfățișează fapte consemnabile în cronici, controlabile cu martori. Realitatea sa este puțin diferită de a celorlalți, în sensul că dezvăluie semnificații dinamice, neașteptate. E sigur că adevărul acesta, relativ — pentru că cel absolut nu folosește nimănui — poate uneori să usture. Important e să nu distrugă. În societatea noastră socialistă, atît de însetată de adevăr, avem nevoie de construcții literare cuprinzătoare, de adevăruri nealterate, netrucate. Sunt unele adevăruri care nu se pot spune oricum, la un colț de masă, într-o cafenea. Sunt altele, ce par a produce gaură în cer dacă vor fi pronunțate, dar care n-au decît un înțeles limitat.

— Naturaliștii umblau cu carnețelul prin noroaiele periferiilor. Cîndva, scriitori de-ai noștri se d o c u m e n t a u făcînd descinderi organizate în uzine, pe ogoare etc. Cum vă „documentați" dv. ?

— Trăiesc, deschis și sincer, vremea mea. Fiecare zi îmi oferă posibilitatea unei confruntări între ceea ce este și ceea ce ar putea fi. Lupt în felul meu, cetățenește, pentru mai binele acestui pămînt, pentru mai multă dreptate și mai mult adevăr, pentru — ce vorbă mare — fericirea oamenilor. Asta este documentarea mea de scriitor. Ca să cuprind bine înțelesurile adînci ale lucrurilor, învăț dispoziția constelațiilor pe cer și observ fenomenele de conjunctură economică, cercetez nevoile elementare ale oamenilor și mă preocupă dacă industria de încălțăminte este rentabilă sau nu, studiez îndelung ce mari idealuri și-au propus părinții și străbunicii mei și îmi bat mintea cum s-ar putea înființa un teatru central folcloric în Capitală, ascult atent buletinele de știri și conduc mîna copilului meu pe caietul cu o mie de ștersături. Aș putea scrie reportaj — cîndva am și scris — îmi este mai de folos însă să transcriu Hesoid sau Flaubert. Nu-mi fac probleme unde să merg, ca turist sau scriitor, spre a cunoaște. Viața a avut grijă să mă trimită „în documentare" exact acolo unde trebuia să fiu și să văd.

— Ce reflecții vă provoacă relația dintre politică și literatură ?

— Acordînd politicii un înțeles mult mai larg decît cel aristotelic, considerînd-o știință a realizării deplinei emancipări a speței și, implicit, a personalității umane, marxism-leninismul include în sfera politicului toate ideile care privesc gîndirea și acțiunea omenească. Puțini termeni, cărora li s-au sporit înțelesurile și-au păstrat atît de bine sensul, lesne de cuprins de mintea învățatului, accesibil deopotrivă celui înarmat numai cu elementarul bun simț. Este un fapt incontestabil că un țăran, din cutare sat sucevean, gîndește astăzi în esență ca un politician de profesie și, dacă, se glumea spunîndu-se că meseria de medic este cea mai răspîndită, pentru că fiecare știe să dea sfaturi salutare primului suferind, am putea foarte bine schimba datele observației, afirmînd, de astă dată cu mai multă seriozitate, că cea mai universală profesiune este cea de om politic. Creația artistică nu poate fi concepută în afara acestei arii întinse, pe terenul căreia se dezbat problemele esențiale ale omului. Literatura n-a putut face abstracție niciodată de politic și cu atît mai mult nu poate face astăzi. Într-una din serile trecute am făcut o experiență ce mi se pare concludentă : am scos din sertare scrierile mele de la diferite vîrste și am încercat să le fac „radiografia", spre a ști mai bine de ce unele nu mai prezintă nici un interes, de ce altele își păstrează prospețimea și actualitatea. Interesant : paginile mai rezistente, mai bine scrise, mai reușite artisticește s-au dovedit a fi cele avînd punctul de declanșare în fapte exterioare, de un interes mai larg decît interesele persoanei autorului, un sens mai declarat de angajare în disputele politice ale momentului.

— Ce sens dați cuvîntului angajare ?

— M-am angajat să spun adevărul. M-am angajat să dăruiesc anii foarte scurți ai vieții mele unei activități chinuitoare, plină de riscuri, abia perdăfită de considerația semenilor, întotdeauna în contradicție cu normele de viață igienică. Cine mă îndeamnă ? Cine m-a angajat ? E un capriciu ? E o manie ? E o sublimare ? Fiecare scriitor a mărturisit, măcar în cîteva rînduri, asemenea îndoieli. Un om serios ia sapa, ia mașina, ia pușca, ia ciocanul și ferăstrăul și merge pe șantier, merge la luptă, oriunde este nevoie de faptă. Și scriitorul are o menire, o nobilă menire ...

— ... Dar este și foarte multă nevoie de cuvînt drept. Și apoi, cuvîntul e germenele faptei.

— Totuși, mă gîndesc, ce fel de angajare este aceasta, să rămîi noapte de noapte în fața mesei de scris, căutînd să însemni văzutele și nevăzutele ? Nici vorbă că, în ciuda izolării aparente, scriitorul este un mare și pasionat angajat în activitatea socială, în inima acestei activități. Personal mă consider, cu toată ființa mea angajat țării mele, societății noastre socialiste, idealurilor poporului și partidului meu. Un Dante, un Rabelais, un Shakespeare, un Cervantes, un Goethe, un Balzac sunt mari scriitori constructori, cu toate că au criticat. Cred că literatura are rostul ultim de a întocmi o mare arhivă despre c u m t r e b u i e și c u m n u t r e b u i e să fie această lume și fiecare scriitor se angajează să sporească cu ceva depozitul general de fapte semnificative.

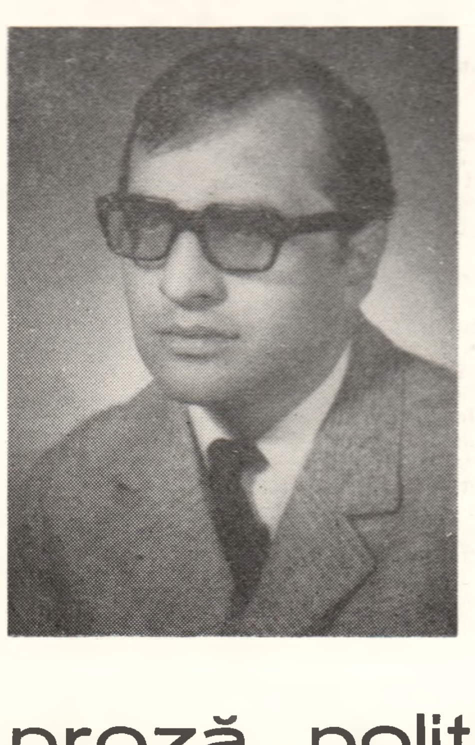
— Ce c e r e, după părerea dv., un scriitor ?

— Scriitorul nu cere altceva cetății decît să fie considerat un producător, ca și ceilalți oameni. Pentru aceasta are nevoie de înțelegere, de lipsa prejudecăților care l-ar putea arăta opiniei publice drept un trîntor visător. Din fericire noi avem condiții din ce în ce mai bune. Producător de unicate, scriitorul se află adesea în situația negustorului care vinde în piață rădăcini și flori de leac : este uneori suspectat de escrocherie, de critică, cu toate că e limpede pentru oricine că produsele propuse aparțin naturii și nu minții lui. S-ar putea ca infuziile pe care le indică să nu fie potrivite maladiei pacientului. S-ar putea însă foarte bine să fie salvatoare. Admirabil este că obștea din propria experiență, să utilizeze „leacurile" și să le adopte pe cele mai eficace. Scriitorul cere să i se acorde răgazul de a cerceta epoca înainte de a propune „leacul" potrivit, și de a greși cîteodată.

— Cum este de folos un scriitor patriei sale ?

— Scriitorul adevărat nu poate fi decît patriot înflăcărat. Este bine a se face întotdeauna distincție între patriot și patriotard : a scrie de cinci ori într-o frază cuvîntul patrie este mai puțin decît de-a fi autentic, sincer și exact în atitudinea ta față de problemele reale, actuale ale patriei. O carte bună despre o asistentă de spital care își face sîrguincios datoria este mai importantă pentru patrie decît o carte clamoroasă despre patrie, din care s-ar desprinde ideea că țara are nevoie de asistente de spital.

cu augustin buzura

despre

proză, politică, adevăr, profesie

— Care este m o d u l politic al prozei dumneavoastră ?

— În ce mă privește, dacă mă obsedează ideile și temele care mă obsedează și nu altele — după mine — mai comode, mai „pasabile", mai neutre, de „vină" este, cred, și politica. În paralel cu înțelegerea rigorilor și principiilor politicii sporește și nevoia de a spune adevărul. Într-o țară ca a noastră, acest lucru este necesar ca aerul.

— La ce vă gîndiți rostind acest cuvînt acum, aici ?

— Adică ceea ce vezi, simți și gîndești despre univers social și spiritual pe care — tocmai pentru că-i aparții — ai vrea să-l vezi mai pur, mai complex, la zi cu lumea. Adevărul **cu** mijloacele artei, politică, deci, **cu** mijloacele artei. Cred că spre asta ne îndeamnă partidul.

— Deci, în registru politic, ce putem cere unei cărți ?

— O carte, printre altele, trebuie să înregistreze nuanțele, direcția afectelor unui mediu, fenomenele noi care, eventual, să servească și politicianului de profesie ...

— ... Fiind evident că orice comunist este — trebuie să fie ! — un politician de profesie.

— Firește ... Să-i servească deci, drept studiu, drept microsondaj psihic, foaie a temperaturii afective.

— Romancierul Augustin Buzura este medic.

— Firește, eu spun adevărul meu, în limbajul meu, filtrat prin subiectivitatea mea care, evident, poate avea și erori. Reușesc numai atunci cînd această subiectivitate se întîlnește, se împletește cu cea a celorlalți. În definitiv, nu scrim pentru noi înșine. Dincolo de țelurile artistice, ceea ce scriu este, printre altele, și reacția mea de răspuns la evenimente.

— Ce așteptați de la Conferința națională a scriitorilor ?

— Instituirea unui climat mai bun, pornind de la relația : scriitor — critic — cititor. Cred că va fi un eveniment ce va impulsiona și mai evident dezvoltarea literaturii noastre contemporane.

— Ce înseamnă a vedea realist ? (și deci a scrie ca atare) ?

— Înseamnă a fi o conștiință, o atitudine. Înseamnă a-ți asuma conștient misiunea cea mai dificilă, de a prezenta realitatea cu mijloacele artei, cu tehnicile cele mai moderne sau mai adecvate structurii tale psihice, obiectului și cerințelor spirituale reale ale vremii. Realitatea cu înălțările și căderile ei, omul așa cum pare și cum este cu albul și negrul conștiinței sale, cu contorsiunile, cu salturile sale. Acesta e realismul. Cum poți fi altfel ? Altfel după mine, înseamnă să nu fii scriitor. Altfel poți să fii farseur, carierist, vorbăreț, conțopist, orice ...

— Vă aminți că, mai de mult, realismul ...

— Cît de îngust a fost interpretat și propovăduit realismul, se știe. Vremea dogmatismului însă s-a dus. Nu se mai poate întoarce. Ultimii ani au dovedit-o cu prisosință. Doar pe alocuri, la unii, au mai rămas niște prejudecăți și ticuri, concretizate în special în nostalgia rozului.

Viața, obiectul literaturii, oricum ai prelucra-o, nu încape în nici o formulă, este infinit mai bogată și mai interesantă. Și dacă-i așa, de ce s-o privesc prin gard sau cu ochelari intens colorați ? Acceptînd un punctaj, o formulă înseamnă să fii obligat să elimini din complexa noastră realitate socială diverse elemente definitorii, să o prezint deci fals, să o simplific, să transformi omul într-un automat, într-o colecție de precepte seci, neconvingătoare. Și dacă am face-o la ce am ajunge ?

— Ce poate face, ce poate schimba un scriitor ?

— Trecînd peste excepții, un scriitor poate face mult, poate schimba mentalități, gusturi, poate ameliora starea psihică a semenilor săi, poate atîrna greu în balanța unor hotărîri. Mă gîndesc la întreaga literatură. La noi, cînd evaluăm succesele, absolut reale, trebuie să ne-ntrebăm ce înseamnă Preda, Stancu, Jebeleanu, Bogza și mulți alții. Să ne gîndim la scriitorii comuniști care au riscat atît în ilegalitate, să ne gîndim la noi înșine ce avem de făcut. Cred că trebuie să răspundem cu tot ce avem mai bun acestor vremuri, prezentului nostru de aici, din această țară.

— Cum poate să-și impună un scriitor adevărul ?

— Iată, scrii să zicem, o proză despre mediul cel mai familiar ție, ale cărui articulații le cunoști și-n somn. Durerea celor despre care scrii, zbaterile lor pentru adevăr devin propria ta cauză. Nefiind farmacist spre a cîntări exact cantitatea de afecte, ca nu cumva plusul să fie mai mult decît minusul, negrul mai intens decît rozul, riști să ți se impute că n-ai reflectat realitatea, că ai ponegrit întreaga profesie, ba și mai mult. Scrii despre medici și imediat apare nu știu cine, care strigă că nu se recunoaște în proză. Nu trebuie să se confunde criteriile, cartea cu articolul de ziar, cinstea cu interesul. Adevărata soluție e să spui ceea ce știi, ceea ce crezi ... Ar fi absurd să cuprind toată realitatea, toată societatea, asta e treaba statisticienilor, sociologilor etc. Eu prefer o anumită parte a realității, cea pe care o știu, un anume tip de om, cu binele și răul său, cu lumea lui vizibilă și invizibilă. E un univers pe care-l descopăr voluntar, cu convingerea că așa este și că așa e bine. Accept dar să mi se spună de unii, ca Dan Zamfirescu, să scriu prost dar nu că nu pot să simt ce simt, că nu pot să văd ce văd ...

— Experimentați ceva, în viață, în proză ?

— Tot timpul și oriunde. Eu îmi sunt propriul meu cobai. Din foarte puțina proză publicată vă asigur că nu mi-a fost străin nici un sentiment, n-am scris nici un rînd neverificat, netrăit.

— Ce datorați profesiei de bază ?

— Datorez enorm studiilor medicale, chiar și defectele : mania exactității, a preciziei, a nuanței, a întregului, a explicării. Chiar și visul a devenit un obiect de studiu, de „documentare". Știința m-a ajutat să-mi cunosc limitele psihice și biologice dar și posibilitățile. Or, este un imens chin să știu că uneori randamentul scoarței este de maximum 10 la sută, dar că ar putea fi și mai mare.

— Care e speranța dumneavoastră cea mai înaltă ?

— Să fiu expresia și vocea semenilor mei, cei de acum, așa cum am spus, din această țară, să prefac în artă, atît cît voi putea, idealurile acestui popor, acestei orînduiri socialiste.

Petru Eugen GORA

convorbiri critice

I e d

Sufletul meu este seva pădurilor
Lemn mort învie
Semn viu ucide
Cît îl furi tu zăvorîndu-l crengi agere
Zac moleşite, înmugurite
Jur-împrejuru-mi lemn creşte
Lemn trunchi, lemn creangă şi frunză şi coajă
Toate orînduite deplin omeneşte
Tu unde eşti, tu, aceea ce mă pîndeşte
Cînd în floarea ce moare fructul abia se iveşte ?
Iedule, Iedule,
De lupi pîndit în poiana cu flori.

Iedule, în poiană căci sîrme ghimpate
În loc de mure înrourate
Întinsu-s-au cu fierul ţepos, ghemotoace
Şi sufletul meu în zadar se va zbate
Ghimpii în fructe nu se vor preface
Iedule, Iedule !
Iată putinţa de-a fi insuţi tu
Pură putinţă, liberată de toate
Şi totuşi putinţă sau nu
Sîrma cu ghimpi pus-o-ai tu
În jurul poenii cu flori.

Minunile treceau bălaie

Un gînd pe inimă-mi căzu azi noapte
Şi sîmburele-i fără pată
Mişca o lume ca un ochi deschis :
Bărbaţii florilor merg singuri
Spre florile femei, mi-am zis
Ori poate eu pe lume am ajuns
Cu dorul-dor şi cer polen cu ochii

Minunile treceau, bălaie
Prin pieptul meu ca printr-un rai
Ci-n mine nu era femeia
Ci doar bărbaţi de flori
Cu mersul sigur spre florile femei
Şi tu ideie
Ca înainte de-a te şti erai

Contra îngerilor

Opunîndu-mă tendinţei de a fi fără vrere convins
De ceea ce însumi nu simt în puterea oricărei convingeri
O mare din Terra golit-am şi în ea din adins
Foc la lacrimi dădui, lumină de lacrimi făcui
Peste pămîntul înnobilat de suflete
Focul să-l stingă veni o armată de îngeri. . .
Şi nu putură să facă nimic cu aripile
Nici cu săgeţile şi nici cu lopeţile
Acele fiinţe, nici bărbaţi, nici femei
Trudiră şi dispărură
Nicicum nu izbutiră dovadă a face

La un timp nu scîntei ci litere albe luciră

Iată : acesta-i motivul suprem
Pentru care socot cum că îngerii sînt
Dovada totalei iluzii, stema adică
A Împărăţiei Deşertăciunii
Şi iată iubesc adevărul

P o e t

Şi stau pe pajişte copiii, după ploaie
Prin aer străveziu, pe iarbă udă
Simţindu-se la începutul lumii
Aşa se simt în taină ispitiţi de aerul curat
Care vorbeşte-n versuri
Unii privesc la păsări
Admirîndu-le
Că niciodată nu işi fac morminte
Alţii sărută florile
Pentru-a ascunde
Că se gîndesc încă de mici la fete
Doar unul dintre ei
Cum stă pe iarbă
Îşi pierde văzul inadins
Îşi pierde-auzul pentru a avea
În jurul său doar linişte
Şi îşi pîndeşte sufletul
Ca pe o stea şi zice şi se-ntreabă
Nu-i oare însăşi lacrima ce-mi va cădea
Şi mă va face să mă văd cît sufăr ?

Ion
CHIRIAC

o p i n i i . . .

oroarea de neautenticitate

Zarifopol e cunoscut în literatura noastră ca un critic de primă mărime, un spirit elevat şi tulburător, un mare cunoscător al artei, care face o figură oarecum unică, datorită unor reacţii insolite. Reputatul ironist, bun prieten cu Caragiale, deşi mult mai tînăr, trece drept un *frondeur* incisiv şi maliţios — în felul lui Voltaire — un veşnic nemulţumit, pus pe hartă, un veninos contestatar ş.c.l. S-a spus chiar că e un „dizolvant", un nihilist hirsut, ireverenţios şi sadic faţă de victimele sale. Un cîrcotaş, pur şi simplu. *Într-un fel*, atributele i se potrivesc. Dar cînd s-a căutat resortul acestor atitudini, mulţi s-au oprit doar la nivelul manifestărilor temperamentale. Mai mult, s-a insinuat că ele provin din dorinţa de originalitate cu orice preţ, care l-ar fi împins să-şi creeze o mască singulară, stridentă şi deconcertantă. Că, în această privinţă, e vorba de un neadevăr, o dovedesc înşişi detractorii săi care au renunţat la idee, de vreme ce autorul *Încercărilor de precizie literară* s-a impus ca un original *de esenţă* şi ca un înverşunat adversar al falsităţii şi grimasei. A-l considera pe Zarifopol un înrăit structural, e, fără îndoială, o gravă eroare, după cum a nesocoti anumite predispoziţii native înseamnă a simplifica imaginea reală a polemistului. Căci, într-adevăr, firea lui Zarifopol l-a călăuzit către manifestarea liberă, vizavi de orice formulă, independentă pînă la izolare. Esteticianul e adeptul libertăţii absolute a artei, criticul e un individualist care ambiţionează să impună gustul propriu drept criteriu unic de judecată a operei. E „un gînditor în libertate", spune G. Călinescu, dispus să anuleze orice relaţii prestabilite cu lumea. „Opera sa critică este o violentă denunţare a gustului comun", după expresia lui Mihail Ralea, mai ales cînd gustul acesta se îndreaptă către subliteratura diletanţilor de pretutindeni şi a imitatorilor de la noi.

Ajunşi în acest punct, trebuie de precizat că *reacţia de bază* a spiritului lui Zarifopol este *alergia la neautenticitate*. Aşa se înţeleg şi zeflemisirea pozei şi a schimei, şi diatribele în contra imitaţiei, şi sarcasmele la adresa unor valori recunoscute din cuprinsul literaturii universale. După Maiorescu, el a făcut cel mai aspru rechizitoriu diletantismului, improvizaţiei şi imposturii, al mediocrităţii şi snobismului, al strîmbăturii cosmopolite. Pe alt plan, observaţia critică a eseistului vizează şi fenomenele social-politice, configurînd opera unui *moralist modern*, cu înfăţişare aparte, ceea ce l-a determinat pe Mihail Sebastian să afirme că Zarifopol a dus mai departe, în eseu, iniţiativa lui Caragiale din teatru. Şi să nu uităm : Caragiale a fost învinuit (şi multe a avut de îndurat) că *vede monstruos*, că opera lui desfigurează o realitate chipurile mai netedă. Cu atît mai mult, necruţătorul eseist a putut să provoace indiosincrasii care, pentru o vreme, au putut să-l plaseze în uitare.

În epocă, principiul *sincronismului*, în accepţie lovinesciană, dar şi cu înţelesuri denaturate, era en vogue. Cosmopolitismul „literaţilor" se exercita liber şi cu aureolă. Gustul începe să fie impus de snobii literari, de *estetomanii* care „poartă arta în eşarfă", de „miile de lectriţe române", care „suspină cu versurile de horticolă retorică ale d-nei de Noailles", în timp ce casele de editură n-au desfăcut nici cinci sute de exemplare din poeziile lui Eminescu. Pentru un iubitor de autenticitate ca Zarifopol, servilismul faţă de străini e păgubitor, slugărnicia idolatră e mult dizgraţioasă. Adoraţia fixistă paralizează imaginaţia, îngheaţă spiritele şi le subjugă într-un fel de sclavie înjositoare. E dezgustător că „ne răsucim şi ne gudurăm ca să fim primiţi înăuntru, în salonul european, parcă am vrea să arătăm noi singuri cu degetul că stăm altminteri, pe dinafară, abia îndrăznind să ne strecurăm pînă în prag". (vol. *Artişti şi idei literare române*, 1930, *Prefaţa)*. Iritarea lui Zarifopol sporeşte cînd imitaţia se face după producţiile hibride ale unor condeieri de duzină, dar cu „meritul" de a fi occidentali. Apoi, inhibarea unora, cînd e vorba de Europa, nici nu are un suport cît de mic, fiindcă, precizează eseistul, noi am dovedit că sîntem capabili să facem singuri o literatură la nivelul celor mai bune din apus. „Curios cap trebuie să aibă — spune cu amărăciune Zarifopol — cine nu pricepe că valorile de cultură cu care vom putea smulge (vrînd, nevrînd şi fără să năduşim special pentru asta) consideraţia străinătăţii, trebuie să le producem aici la noi — şi le-am produs mai mult decît onorabil în cei cinzeci de ani în care am fructificat pe seama noastră, cu puterile noastre autentice, ceea ce am luat din Apus". (idem). Pledoaria sa pentru impunerea valorilor naţionale porneşte din convingerea că noi avem deja o tradiţie care trebuie preluată şi valorificată, în aşa fel încît să ne creăm o literatură cu greutate proprie, care „să atragă şi să absoarbă elementele străine căzute în raza ei de acţiune". Zarifopol, personalitate modernă, potrivnică păşunismului semănătorist şi naţionalismului gîndirist, nu refuză *sincronismul*, îl acceptă, dar am văzut în ce fel : nu e bine să rămînem pasivi la influenţe, însă fără a alerga „gîfîiţi şi speriaţi după modelele consacrate din afară". Aici se găseşte şi cea mai probantă motivare a intoleranţei lui Zarifopol faţă de unele opere ale trecutului, care erau şi modelele cele mai frecventate Din dorinţa de a descuraja pe imitatori, criticul vizează însăşi sursa lor, repede ajungînd să compromită opere de valoare unanim acceptată, din literatura lumii, şi să le contrapună creaţiile autorilor naţionali, pe care în mod voit îi supraestimează.

Îi displace îndeosebi clasicismul. În primul rînd, iconoclastul, nu poate admite că soarele nu are pete, nu crede în perfecţiunea operelor clasice, scrise în conformitate cu prescripţiile cîtorva teoreticieni : „Aceşti vrednici jandarmi literari au alcătuit cu grijă şi nestrămutată credinţă canoanele clasicismului". În consecinţă, stilul clasic e „un stil drept, linear, uscat, de o nemiloasă şi istovitoare claritate, aspru şi cenuşiu ; un stil numai din concepte scurse de tot sucul impresiilor şi strict legat în definiţii şi explicaţii". *(Stilul clasic* în vol. *Despre stil. Note şi exemple*, 1929). Celebrităţile trecute nu-l impresionează : corurile lui Sofocle sînt plictisitoare, tragediile lui Racine şi tiradele lui Corneille sînt indigeste pentru cititorul modern, portretele lui La Bruyère sînt „pline de nume greceşti fără noimă şi de aluzii obscure", Wilhelm Meister — „o grozăvie supremă" ; Renan e „seminaristul erudit şi duşman literaturii", Guyau are o gîndire ca o „gelatină trandafirie", Voltaire e „neastîmpăratul grafoman", Goethe e „impecabilul poseur" etc. Nici faţă de romantici nu are păreri bune : Hugo e prea ostentativ umanitarist, Lamartine e stufos, George Sand are o literatură violent sentimentală, Maupassant e „un pesimist patologic". Balzac, Stendhal şi chiar Flaubert (pe care îl preţuieşte) sînt „proaste modele pentru plăpîndele literaturi începătoare, care n-au scăpat de slăbiciunea imitaţiei naive". Toţi „provoacă şi întreţin diletantismul".

Trebuie spus că la aceste păreri concurează şi plăcerea lui Zarifopol de a sfida gustul public, de a opera cu criterii strict personale, concurează şi opinia potrivit căreia operele se degradează o dată cu trecerea timpului. „Timpul omoară orice creaţie intelectuală, în total sau în parte. Veşnica tinereţe a eternelor modele este o frază ineptă, ieşită din minţi strîmte şi leneşe". *(Clasicii,* în vol. *Din registrul ideilor gingaşe*, 1926). Paradoxalul Zarifopol nu stăruie mult în afirmarea ideii de perisabilitate a creaţiei. Nu mai revine cu aserţiuni similare, în schimb îl apără pe Caragiale cînd unii au proorocit că opera marelui dramaturg se va învechi. Înseşi preferinţele criticului între scriitorii trecutului mai îndepărtat sau mai apropiat vorbesc de o atare inconsecvenţă. De pildă, îl apreciază pe clasicul Molière, îi plac moraliştii francezi, cu precădere Montaigne şi La Rochefoucauld, îl admiră fără rezerve pe Anatole France, pe Tolstoi şi pe Dostoievski („e enorm" !), în parte pe Proust etc.

Repetăm, împotrivirea, aparent răutăcioasă, faţă de glorii şi capodopere nu provine numai din virusul contrarierii, numai din ambiţia de a-şi întrona convingerile proprii, ci mai cu seamă din dorinţa de a estompa luminile care atrag pe imitatorii vrăjiţi şi neputincioşi. Căci cum s-ar putea interpreta altfel laudele atît de exigentului critic aduse scriitorilor autohtoni, care au pus bazele literaturii noastre ? Evident, şi prin valoarea lor, dar imboldul superior al acestei poziţii trebuie căutat în tendinţa patriotică de *evaluare a potenţelor artistice româneşti*. De altfel, o propoziţie a lui Zarifopol e edificatoare : „Datoria unui critic român este aceea de a proclama superioritate unor artişti şi opere literare româneşti". *(Artişti şi idei literare române*, 1930 *Prefaţa)* Regretabil e că Zarifopol a scris puţin despre literatura noastră. A studiat şi a trăit o vreme în Germania, iar cînd, întors în ţară, îşi formase perspectiva necesară şi intenţiona să se ocupe mai mult de ea, s-a stins din viaţă. Oricum, atîta cît a scris, criticul a dat la iveală un pertinent cunoscător al literaturii române, cu intuiţie sigură a valorilor, cu o înţelegere superioară a momentelor de evoluţie artistică. Versurile din *Psaltirea* lui Dosoftei „n-au suferit, de atunci şi pînă azi, nici o devaloare", Beldiman şi Budai-Deleanu au dat certificat de naştere „invectivei în formă artistică" şi au încetăţenit, mai ales autorul *Ţiganiadei*, „violenţa de limbaj, superb familiară". Asachi are „simţ al vorbei vii", Iancu Văcărescu reprezintă un stadiu avansat al poeziei noastre, Eliade s-a realizat în cîteva poezii care surprind prin noutatea lor etc. (v. art. *Poezia română în epoca lui Asachi şi Eliade*, în vol. *Pentru arta literară*, vol. II, 1971) Alecsandri este „inventatorul stilului poetic *nou* (s.a.) în literatura noastră". Zarifopol observă cu justeţe că punctul de rezistenţă al bardului, naturaleţea poeziei lui, „se datoresc, cum ştiu toţi, faptului că întîia oară (...) el caută în poezia populară ajutorul trebuincios pentru înfiinţarea unui stil literar liber de orice artificialitate pedantă". După Alecsandri, afirmă criticul, momentul Eminescu, Creangă, Caragiale este esenţial pentru literatura noastră. Eminescu e un poet excepţional, „care dă impresia unei uriaşe inovaţii", Creangă e un povestitor „de geniu", iar Caragiale „este un artist înzestrat cu o capacitate excepţională de *observaţie* (s.n.)". De bună seamă, cel mai mult şi mai admirativ, dar nu euforic, a scris despre marele său prieten, Caragiale. Cu admiraţie se pronunţă şi despre cărţile unor contemporani : G. Ibrăileanu, G. Călinescu, Alexandru Philippide, Ion Vinea, Adrian Maniu etc.

Aşadar, neconformistul Zarifopol e de fapt un *constructiv*, chiar atunci cînd, dintr-o „întristare de prea multă cultură" (G. Călinescu), îşi manifestă scepticismul faţă de perenitatea unor prestigioase creaţii. Marea dragoste pentru *adevărata artă*, repulsia faţă de tot ceea ce o afectează, faţă de nenaturaleţe, îndeosebi, — iată comandamentele majore ale spiritului lui Zarifopol.

C. TRANDAFIR

un memorialist uitat

Poate că niciunde n-ar fi mai justificată o încercare de a readuce în actualitate figura lui V. A. Urechia decît în paginile „Convorbirilor literare", şi aceasta nu numai pentru că aici **s-a comis marea nedreptate care apasă asupra unuia dintre cei mai merituoşi cărturari români din veacul trecut, dar şi pentru că autorul** Legendelor române **a fost dacă nu un „convorbirist" de-a dreptul, în tot cazul un colaborator la revistei (cu studii istorice în anii 1888, 1889, 1892, 1901). Deşi formaţia sa e de cu totul alt stil decît aceea a junimiştilor, iar istoria literară îi face graţia de a aminti de el doar la capitolul adversarilor acestora, V. A. Urechia a fost un om străin de orice exclusivism, care a frecventat „Junimea" şi s-a aflat cu Maiorescu în cele mai amicale relaţii, ajutîndu-l hotărîtor în carieră.**

Istoria culturii secolului trecut îl revendică la multe din sectoarele

memoria iaşului

călinescu în iaşi

un doctorat celebru

Examenul de doctorat al lui Călinescu s-a ţinut în Aula Universităţii. Amfiteatrul era ocupat de profesori, studenţi şi studente şi de public din oraş, cu predominarea doamnelor şi domnişoarelor, în ţinută distinsă. In aşteptarea fremătătoare, uşa centrală se deschide solemn şi, la masa festivă, luă loc comisia examinatoare, din care făceau parte: Octav Botez, Ilie Minea şi încă cineva, mi se pare, fiind prezidată de Orest Tafrali, în calitatea sa de decan al facultăţii de Litere şi Filozofie. În dreapta comisiei, Călinescu rămînea în picioare.

Regulamentul examenului de doctorat prevedea că depăşirea unui anumit interval dintre publicarea tezei şi susţinerea ei orală îi anula calitatea din acest punct de vedere. Aşa se explică faptul că monografia despre Eminescu nu mai era valabilă ca teză de doctorat pentru candidatul din faţa noastră care, cu gesturi intempestive şi dicţiunea-i caracteristică, marcîndu-şi expunerea cu dese hm-uri, în căutarea expresiei adecvate, îşi susţinea degajat teza ad-hoc despre Avatariile faraonului Tlà. Comisia şi asistenţa ascultau cu tot mai viu interes analiza operei eminesciene, cu privirile atîrnate de figura celui care oficia şi cu auzul stăpînit de frazele rostogolite impetuos şi convingător.

După terminarea expunerii, subliniată cu aplauze entuziaste, au urmat discuţii, observaţii şi întrebări din partea comisiei. Primul a luat cuvîntul Octav Botez, ca specialist în materie. După aprecierea elogioasă a lucrării, două au fost întrebările puse de examinator, rămase în memoria mea. Prima: „Dacă Eminescu n-ar fi scris Luceafărul şi Scrisorile (voia să afle Octav Botez din gura candidatului) ar mai fi el pentru literatură ceea ce este?" — „Orice poezie, orice rînd scris de Eminescu poartă pecetea geniului său şi acest lucru îmi creează convingerea că Eminescu ar fi rămas luceafărul poeziei româneşti, chiar dacă n-ar fi scris Luceafărul şi Scrisorile", a răspuns fără ezitare Călinescu.

A doua întrebare: Octav Botez dorea să afle ce părere are domnul Călinescu despre o presupusă influenţă a lui Alfred de Musset asupra lui Eminescu, dat fiind că un exemplar din opera poetului francez s-ar fi găsit în biblioteca poetului nostru. Întrebarea i-a dat prilej candidatului să facă o pasionantă peroraţie bazată pe metoda sa de investigaţie, arătînd că niciodată n-a tras concluzii din fapte exterioare, cum ar fi acela că o carte oarecare s-a găsit în bibliotecă sau că a fost menţionată în inventarul bibliotecii. Putea s-o aibă şi să n-o fi citit; putea s-o citească şi să nu adere la conţinutul ei; putea să adere şi totuşi să nu-i fertilizeze opera. Numai constatarea reală a influenţelor, pe bază de analiză, e concludentă. „Nu! — a încheiat candidatul — Eminescu n-a fost influenţat de Alfred de Musset". Era concluzia categorică a candidatului, ce polemiza cu examinatorul.

Un incident penibil a fost provocat de preşedintele comisiei. Apreciind că studiul lui Călinescu e de valoare deosebită şi că nu are de spus nimic în această privinţă, Tafrali îşi cerea permisiunea de a face totuşi unele obiecţii privitoare la forma redactării; nu destul de îngrijită, după părerea sa. Aşa, de exemplu, cuvîntul „urieşesc" trebuia înlocuit cu „uriaş", în conformitate cu spiritul limbii române... Stupoare generală! Atît candidatul cît şi restul comisiei, dimpreună cu asistenţa, încremeniseră într-o apăsătoare situaţie de jenă. Călinescu, el însuşi surprins şi neîndrăznind, din condescendenţă, să dea replica cuvenită, aştepta dezlegarea sau tăierea nodului gordian. Capetele celor din comisie s-au apropiat unul de altul pentru sobor de taină şi tot în şoaptă apoi i s-a comunicat ceva preşedintelui, după care acesta a dispus să se treacă la altă chestiune. Toţi au respirat uşuraţi... Buclucaşul cuvînt „urieşesc" era de fapt expresia proprie a lui Eminescu şi făcea parte dintr-un citat reprodus de Călinescu în teza sa!

Cam în felul acesta a decurs examenul de doctorat al lui George Călinescu, la sfîrşitul căruia după o scurtă deliberare, comisia, potrivit momentului de încununare a celebrului doctorat, — condus şi dominat în realitate de candidat — a anunţat solemn rezultatul şi calificativul obţinut... „cum laudae".

„jurnalul literar" şi „noua junime"

Pentru a scoate Iaşul din „provincialism", Călinescu îşi propusese cîteva obiective, între care o societate literară şi o revistă. O societate literară, dar ce nume să-i dea? Ca să se păstreze legătura cu glorioasa tradiţie a Iaşului, a găsit nimerit să i se spună „Noua Junime". Am participat la prima şedinţă. S-a ţinut la „Corso", localul de elită, ce se afla pe locul din faţa actualului palat al tineretului, la colţul străzii Lăpuşneanu cu strada Carol (acum Bulevardul Republicii).

Călinescu a ţinut să precizeze că „Noua Junime" se va conduce după acelaşi principiu ca şi „Junimea" cea veche: „Intră cine vrea, rămână cine poate". De aceea — a precizat iniţiatorul — noi vom ţinea şedinţele cu uşile deschise „să intre cine vrea!" Uşa localului, ce da de-a dreptul în stradă era deschisă simbolic, după dispoziţia dată într-adins de profesor. Aşa că... — a continuat Călinescu, arătînd spre uşa deschisă, prin care pătrundea o lumină plăcută — dacă cineva dintre dumneavoastră nu poate să mai rămînă, e liber să se retragă, fiind liber să intre din nou dacă vrea".

„Noua Junime" trebuia să aibă desigur şi o revistă. Atunci s-a luat în discuţie şi apariţia proiectatei publicaţii „Jurnalul literar", care a şi apărut la scurt timp. S-a vorbit nu numai de conţinutul şi orientarea ei, ci şi de formatul şi aspectul estetic al revistei, care, accentua criticul, va trebui să fie la nivelul celor mai prestigioase publicaţii occidentale.

Se gîndise şi la cercetări arhivistice şi la investigaţii pe alte căi, pentru a scoate la lumină aspecte uitate sau necunoscute din trecutul ieşean. Învăţa pe studenţi şi tehnica cercetării, ca de exemplu, alcătuirea, trierea şi mînuirea fişelor, sau explica, bunăoară, cum un simplu anunţ dintr-un ziar te poate duce pe urmele unei descoperiri însemnate pentru istoria literară. Iată: „La sfîrşitul lui decembrie 1889, printr-un anunţ dintr-un ziar ieşean, Al. Xenopol reclama pierderea unui cîine, ce se rătăcise din cauza viforniţei şi a gerului din acele zile. Ochiul ascuţit al criticului literar, spunea Călinescu, va trece peste faptul divers şi va privi mai departe. Citind printre rînduri, el îşi va explica de ce la înmormîntarea lui Creangă a fost atît de puţină lume. Frig, ger şi polei! Cine să iasă din casă pe asemenea vreme? Din acelaşi motiv, cei mai mulţi nici n-au avut cum să afle că povestitorul murise.

prelegeri şi seminarii

Călinescu intra în amfiteatru cu paşi grăbiţi şi mergea la catedră fără să privească în stînga sa, la auditoriul care-l aştepta comentînd. Dar pînă la catedră el şi rostise prima frază de introducere la prelegerea ce avea să urmeze. Introducere e un fel de a spune, căci profesorul îşi continua, de fapt prelegerea anterioară, de unde o întrerupsese data trecută.

Vorbind de Ion Minulescu, îl califica drept un „Mitică" liric, în sens caragialesc, susţinînd că romanţele sale reflectă sentimentalismul emfatic al „Miticilor" bucureşteni. Şi cita:

„Eu ştiu c-ai să mă-nşeli chiar mîine, / Dar fiindcă azi... etcetera. / Am să te iert. E vechi păcatul / Şi nu eşti prima vinovată".

„Etcetera"-ul din versul al doilea, înlocuind emistihul cunoscut de toţi, era premeditat şi sconta buna dispoziţie a ascultătorilor.

Despre dicţiunea caracteristică a lui Călinescu am mai amintit. Ea îşi păstra caracterul şi cînd citea sau recita versuri. Reproducerea era complet lineară. Singurele marcaje erau anumite pauze, de obicei înainte de cuvîntul final.

Citind odată o poezie de Ion Barbu, a pus colectivului din bănci întrebarea: „Ei, spuneţi ce aţi înţeles? Ce vrea să spună poetul?" Întrebarea plutea ameninţătoare, nimeni neîndrăznind s-o onoreze c-un răspuns cît de vag. A fost repetată de cîteva ori, cu îndemnuri de încurajare. Acelaşi rezultat. Atunci a trecut la altă tactică, adresîndu-se direct, pe nume sau indicîndu-i prin gesturi pe cei ce nu-i cunoştea: „Dumneata ai înţeles poezia?... dar dumneata?... dumneata... dumneata!" Muţenie generală. Apoi, cu privirea îndreptată spre mine: „Dumneata ce ai înţeles?" — „Eu n-am înţeles nimic, domnule profesor..." — „Foarte bine! Asta-i răspunsul!" a izbucnit profesorul „Nici eu n-am înţeles poezia de la-nceput. E o poezie ermetică, o poezie cu cheie. I-am cerut-o autorului. Fiind în posesia cheii, poezia devine perfect inteligibilă. Dar asemenea poezii — cu cheie — nu sînt recomandabile. Adevărata poezie trebuie să comunice liber cu cititorul. Asta nu înseamnă că pledez pentru facilitate".

Călinescu nu se limita numai la preocupările didactice şi publicistice literare. El trăia intens, cu toată fiinţa şi evenimentele politice ale zilei. Ne aflam în pragul războiului. Eram şi sub nefasta zodie a legionarismului. Revoltat, enervat, transfigurat aproape, intrînd odată în amfiteatru, în loc să abordeze probleme literare, ca de obicei, a explodat pe neaşteptate: „Vă daţi seama unde-am ajuns? Pe muche de prăpastie. Sîntem împinşi spre prăbuşire totală, spre nebunie! Trebuie să ieşim din această apocaliptică situaţie!" Era o manifestare de mare curaj, în acea vreme de nemaipomenită teroare legionară, cînd pe neaşteptate, se iveau în sălile de cursuri echipe cu diagonală peste cămaşa verde şi cu revolvere la şold, cum ni s-a întîmplat la o prelegere a lui Iorgu Iordan, pe care l-a somat să părăsească sala şi universitatea pe motiv că e comunist.

D. Florea RARIŞTE

---

ei, în care el a dat contribuţii fundamentale, constitutive. Entuziast şi plin de iniţiative, el s-a deosebit de Maiorescu şi de junimişti, partizani ai principiului că fondul trebuie să preceadă şi să justifice forma, prin aceea că se grăbea să dea formă instituţională multelor sale iniţiative. De aici, crearea de diferite forme culturale, în ale căror comitete şi comisii el era prezent dacă nu chiar prezident activ sau de onoare.

O formă de manifestare predilectă a sa au fost conferinţele, începînd cu cele de informare — exact în spiritul „prelecţiunilor populare" junimiste — şi terminînd cu multele comunicări savante, făcute în cadrul societăţilor iniţiate chiar de el. Desigur că o bună parte din acestea pot fi considerate cu totul caduce, ele neavînd alt rost decît a trezi interesul opiniei publice pentru o anume problemă, azi fără importanţă. Cititorul zilelor noastre nu ar putea fi decît mirat parcurgînd lunga listă a acestor manifestări printre care se numără titluri ca „O vorbă despre literatura desfrînată ce se încearcă a se introduce în societatea română", sau „Iubirea la diferite popoare; (v. Al. Iordan Bibliografia scrierilor lui V. V. A. Urechia, Buc. 1942).

Din uriaşa lui activitate au rămas puţine lucruri, dar acestea de tot interesul pentru toate domeniile în care el a făcut operă de pionerat. Şi literatura îl revendică pe temeiul unui titlu de interes, deşi chiar în limitele ei, V. A. Urechia a produs enorm, într-o varietate care ar părea absolut deconcertantă. Nu are cum să ne reţină atenţia încercările sale de roman, nuvelă, teatru, cele mai multe localizări puţin fericite ale unor teme din literaturile străine, decît poate ca nişte încercări rămase fără roade. Cu totul altceva sînt paginile sale de memorialistică şi de reminiscenţe istorice, adunate în mai multe volume şi, la urmă, contopite într-o singură carte fără unitate şi nefericit intitulată Legende române.

Numai o parte din textele sale de prozator ar trebui denumite astfel: sînt pagini probabil inspirate de modelul din O samă de cuvinte, de fapt nişte fantezii, unele de circulaţie poate legendară, sau cărora autorul a vrut să le confere această calitate (Condeele lui Vodă), de pe vremea lui Mircea cel Bătrîn, Piatra arsă în care ni se explică geneza acestui munte, Nestor Urechia şi sihastrul, legendă a întemeierii mănăstirii Secul, etc.).

Altele sînt anecdote populare sau povestiri „poporale", aflîndu-se oarecum la jumătatea drumului între Legendele românilor de P. Ispirescu şi anecdotele lui T. Speranţia. Popa care ştie carte, Ion isteţul, Nea Sărăcilă etc.) Intr-un stil alert, care constituie una din constantele personalităţi artistice a acestui autor atît de fecund şi de variat în produceri, el izbuteşte să nareze cu farmec şi într-o limbă pe ale cărei registre le foloseşte cu siguranţa pe care i-o dădea erudiţia cîteva excelente poveşti cu subiect popular uneori şi istoric.

Cu aceasta intrăm în sectorul cel mai realizat al operei de povestitor a lui V. A Urechia. E vorba de fantezii aşezate în cadru istoric sau naraţiuni de fapte reale, pe care autorul le-a extras dintr-o cunoaştere profundă a trecutului, mai ales a curiozităţilor trecutului şi anume a veacului fanariot, explorînd un material istoric printr-o muncă eroică de arhivă. Istoriograf doct al epocii, pe care a cercetat-o în paisprezece masive volume, V. A. Urechia a fost atras de pitorescul ei, cu mult înainte de Caragiale însuşi, poate constituind pentru acesta un îndemn. Multe pagini din secţiunea Viaţa în trecut sînt aşezate în epoca din jurul anului 1800, istoriograful ocupîndu-se cu o serie întreagă de „daraveri" mai ales din justiţia civilă: divorţuri, nunţi scandaloase, recunoaşteri de drepturi. Sînt nişte tablouri extrem de vii schiţele sale istorice, cărora el le va da tot caracter memorialistic, căci Urechia a vrut să lase impresia că a ţinut „calemul (cum se zicea pe atunci, sau, cum am spune noi acum: a fost doar secretarul) unei epoci. Vom aminti astfel nunta cucoanei Lucsandra Caramanloaica cu polcovnicul Iordache, mireasa avînd de trei ori vîrsta bărbatului, iar divanul fiind chemat să judece cererea de punere sub interdicţie a femeii înaintată de fratele acesteia (Scandalul din 1800). Sau refuzul condamnatului la spînzurătoare Marin Ţuşcă de accepta graţierea sub forma unei căsătorii sub ştreang oferită de lipsita de graţii Raliţa Mărgean, femeie „spanchie şi slută". Sau nu mai puţin interesantul Scandal al Mitropolitului încheiat cu demisia obţinută de Vodă Moruzi prin „ipopsifie" adică prin şantaj asupra prelatului. In sfîrşit, istoria tragică a Mamei Tărăboanţa sedusă în tinereţe de un boier pe care l-a ajutat să fugă la Braşov de urgia Domniei şi cu care a trăit mai mulţi ani pînă cînd iubitul ei a putut să se întoarcă din surghiun. Întrebată de povestitor cum îl chema pe boier, baba, rememorîndu-şi istoria aceasta tristă, dar nu şi numele seducătorului, exclamă cu resemnare filosofică:

— „Numele lui?... îl ştie mormîntul de la Sf. Sava... Numele lui? Zi-i boier şi pace!"

Scriitor cu o paletă divers colorată, capabilă să facă oricînd concurenţă stilului mai spontan al lui Ghica şi mai elaborat al lui Caragiale, V. A. Urechia are în evocările sale o măsură pe care altminteri nu o vădeşte în activitatea lui generală. Arareori se lasă dus de sentimentalism şi de tendinţa de a atribui unor oameni din trecut idealurile generaţiei sale democratice şi unioniste. De cele mai multe ori, V. A. Urechia narează doar cu bonomie şi cu o indulgentă înţelegere pentru eroii săi adesea „rău vieţuielnici". Autorul lui Cum era odinioară se însărcinează să spulbere legenda după care „balcanismul" literar ar fi apanajul scriitorilor munteni (Filimon Ghica, Caragiale, Arghezi, E. Barbu etc.). Atent la vorbirea populară a oraşelor şi cunoscător adînc al epocii fanariote, acest pretins descendent al primului mare cronicar moldovean, este unul dintre cei mai străluciţi evocatori ai întîmplărilor din trecutul urbei lui Bucur, pe care le-a înviat deopotrivă prin talentul literatului şi prin marea ştiinţă a istoricului: Prima baie în Bucureşti, Primul „Haine-vechi" din Bucureşti, Prima berărie în Bucureşti, Acum 74 de ani, etc. dar mai ales Jupîn Vîntură-Veşti din care vom da începutul pentru ca cititorul să-şi poată face o idee despre posibilităţile artistice atît de felurite ale acestui fermecător povestitor:

„O frumuseţe de peşchir de in în patru iţe pe speţează deasă, împuiat la capete cu ţarţamuri în bibiluri şi înflorit cu arniciuri în feţe vii, atîrnă de un cot de lemn ce înaintează din păretele casei d'asupra Podului Mogoşoaiei, mai sus de uşa prăvăliei lui jupîn Vîntură-Veşti, starostea de bărbieri.

„Dar mi-te prăvălia?

„Ia vedeţi cum dă ocol nesfîrşit de-a lungul celor trei păreţi ai camerei, laviţe aşternute cu velinţe vărgate. Colo la colţ este soba cu căldarea în care clocoteşte zgomotos leşia. Pe pripiciul sobei se tolăneşte un cotoi mare alb".

Dar, asemenea descrieri insistente sînt totuşi rare în cadrul operei prozatorului nostru. Îndeobşte Urechia „nu lungeşte vorba ca drumul leneşului" cum afirmă el o dată. Spre regretul cititorului însă, şi spre paguba artei sale, căci dotarea sa e evidentă în această privinţă, iar arta divagaţiei o probase strălucit înainte de el Ion Ghica, şi e aceea a tuturor evocatorilor. Marea lui forţă e viociunea şi autenticul dialogului, a vorbirii care dublează sau înlocuieşte pur şi simplu stilul naraţiunii. L-am asemăna încă o dată cu autorul lui Kir Ianulea, dacă iniţiativele lui Urechia nu le-ar preceda pe acelea ale lui Caragiale cu vreo două decenii, iar paralelă nu se poate stabili între un autor universal admirat şi altul de care nu mai ştie nimeni aproape nimic.

In sfîrşit nu trebuiesc uitate amintirile sale propriu zise, toate legate de împrejurări sau personalităţi importante ale trecutului mai recent (Cum am făcut cunoştinţă cu M. Kogălniceanu, Şuba lui V. Alecsandri, Piteştenii tunşi (o întîmplare din viaţa lui C. A Rosetti), Blagopoluşnie (episod din timpul domniei lui Mihalache Sturdza). La acestea s-ar putea adăuga seria Din tainele vieţii şi Amintiri contemporane, pagini de un interes cel puţin documentar excepţional, dar rămase îngropate în ziarele Apărarea Naţională şi Secolul XX în multe numere din anii 1900 şi 1901.

Am dat numai unele indicaţii asupra operei memorialistice a lui V. A Urechia, autor pomenit doar cu ironie de generaţiile mai recente care nu-i cunosc de fapt realizările. Să amintim că ultima editare a Legendelor sale datează din 1904, cu excepţia unor culegeri cu totul restrînse şi inconcludente în 1911, 1919, 1935. O antologie a paginilor sale memorialistice, în feluritele lor înfăţişări, dar în condiţiile unei ediţii inteligente ar constitui o adevărată revelaţie.

Alexandru GEORGE

...controverse

drumul ca o șuviță de sînge

Bărbatul ieși din cameră trîntind ușa. Traversă holul și se opri în fața ușii de la ieșire. Învîrti cheia în broască și trase de mîner : ușa nu se deschise. Bărbatul înjură. Mai răsuci o dată cheia și ușa se deschise aproape singură. Afară aerul era umed. Becurile de neon luminau slab, palide, și strada era goală și nemișcată de parcă toate casele nu ar fi fost decît niște decoruri de carton părăsite după filmare. Ieși pe poartă, nu-și luase pardesiul și în aer mai plutea umezeală de la ploaia din ajun.

Merse pe lîngă garduri pe trotuar. Din copaci, la adierile vîntului se scuturau picături de ploaie. Bărbatul se șterse pe gît cu o senzație de enervare de apa care i se strecura de-a lungul șirii spinării. Coborî în mijlocul străzii ca să nu mai meargă pe sub copaci. Încotro se duce? Aiurea. Se duce. Nici măcar nu a luat la el niște bani ca să intre undeva să bea un coniac sau o bere. Mai degrabă un coniac, asta ca să se mai liniștească. Pe urmă nu ar fi avut decît să se întoarcă acasă, să se dezbrace și să se culce în pat cu spatele la Irina și să mai prindă cîteva ceasuri de somn pînă la ora cînd trebuie să se ducă la servici. Dar Irina nu-i va spune nici un cuvînt, absolut nici un cuvînt. Pentru că numai ea a fost de vină, știa bine că pe el îl enervează orice petreceri în comun și cu atît mai mult petreceri în familie, vulgare, care se lasă cu cîntec chiar dacă vine distinsul profesor universitar Pădureanu, gloria familiei, să-l ia dracu cu tot cu gloria lui și cu bancurile lui porcoase pe care le spune numai atunci cînd sînt femei de față și mai ales cînd de față este Irina. „Vai ce unchi drăguț ai, spiritual, de unde știe atîtea bancuri nostime?“ Unchiul de pe mamă. Și cine te-a pus Irina să-mi spui și asta, nu-mi ajungea că, cînd te vedeam cum rîzi, cu trilurile tale sublime, cristaline! pe care eu speram cîndva că mi le dăruiești numai mie și asta numai atunci cînd ești grozav de fericită, și în seara asta împrăștiindu-le vulgar printre hohotele unor oameni beți. Și unchi-meu întărîtat de rîsul tuturor și mai ales de al tău făcu un gest larg cu mîna răsturnînd paharele cu vin din fața lui. Se ridică în picioare voluminos, cu capul lui uriaș și cu partea bombată de deasupra frunții de taur rămasă fără păr, doar cu cicatricea aceea oribilă făcută de o schijă în timpul războiului. Se clătină sprijinindu-se de scaun ca să nu cadă. „Ce, în familie să nu fim sinceri ? Să o ia naiba de poleială și de prejudecată. Parcă nu avem minori printre noi, deci nu corupem pe nimeni. Aici numai rupem... hi ! nu-i așa ? hi! hi! Să vă spun una și mai și“...

Și îi dădu drumul. Hohote de rîs, tu te amestecai cu ei, cu rîsul tău sublim, condescendentă de formă, înțelegătoare, așa se întîmplă doar în familie, m-ai privit ca și cum mi-ai fi spus : nu-i nimic Dinu, nu-i nimic. Nu-ți fă griji, numai în familie rîd la bancuri din astea. . Știi că în lume mă fac că nu aud, măcar intre noi să ne distrăm, pentru că în altă parte stau toți să te analizeze și să te judece, și dacă ești femeie să te categorisească imediat drept stricată.

M-am uitat la tine și mi-a venit așa deodată greață și am ieșit afară convins că o să vărs tot din mine, și inima, tot. Am stat afară la aer și am fumat o țigară pînă mi-a trecut. Și maică-mea : ți-e rău, poate ai mîncat ceva care nu ți-a priit. Nu. Nu mi-e rău, am ieșit să fumez o țigară. **Țigară ?** Puteai să o fumezi aici. Nu. Aici miroase a mîncare.

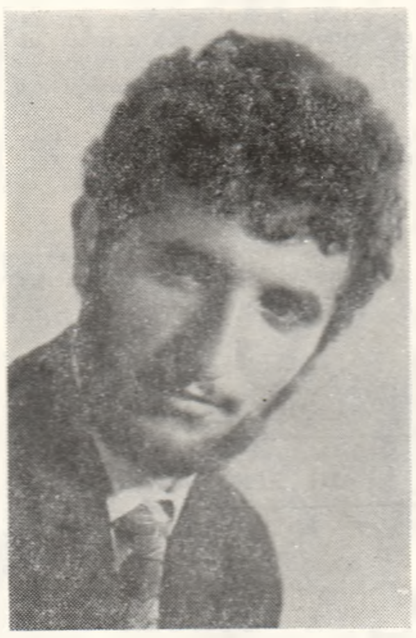
Nu m-a mai întrebat nimic, liniștită că mă simt bine, deși răspunsul meu era fără nici o noimă, însă era și ea amețită și o interesa mai mult formal în clipa aceea cînd mă simt bine, sau nu, sau se temea ca nu cumva să mă simt într-adevăr rău și să le stric petrecerea. Numai că eu mă simțeam bine, am și zîmbit la urmă ca ea să se convingă într-adevăr că n-am nimic. Și după ce m-ai dus la petrecere, știind că urăsc treburile de felul ăsta, cînd toți beau și nimeni nu mai ascultă ce spune vecinul, fiecare are de spus cîte ceva, se iscă o gălăgie cînd nu se mai înțelege nimic pentru ca pe la ora două să o șteargă toți acasă (a doua zi se duc în treaba lor) și să adoarmă fericiți că s-au distrat minunat.

Iar la întoarcere după ce ne-am scos pardesiele chiorîți de lumina becului din cameră, cu ochii injectați, eu m-am dus în baie și tu te-ai dezbrăcat și ai făcut patul, te-ai culcat cu lumina aprinsă în așteptarea mea. Eu m-am întors din baie. Cu părul despletit pe pernă erai sublimă, ca atunci, în primele zile de căsătorie cînd eu nu luasem încă vacanță și mă întorceam tîrziu de la o ședință și te găseam culcată în pat, sub plapumă. Erai fierbinte și, lipit de tine, simțeam cum mă pătrundeam de pace. În seara asta te-am descoperit cu lumina aceea în ochi. Rămăsesem iarăși noi. Numai noi. Ceasurile de dinainte, rîsul unchiului, paharelele de vin... Numai noi adevărați, Fără nici o altă alternativă. Îți vorbeam. Mă ascultai, îți plăcea să trăiești toate clipele mele, să trăiești fiecare celulă din viața mea și eu dintr-a ta.

La douzeci și unu de ani, Irina, ce viitor pot schimba. La douăzeci și unu de ani ? Pe mine. Ca să pot schimba un viitor. Ce trecut am omorît? Niciunul. Abia **l-am** înviat, și pe cel bun și pe cel rău ca să-l pot cunoaște.

Ca atunci cînd am să-l omor să am grijă ca nu cumva să-l omor pe cel bun.

Te-ai mai certat cu cineva ? Presimt că iar ai dat de bucluc. Am

VAL CONDURACHE

dat. Cu cine ?, Cu asistentul care răspunde de A.S. pe facultate. Adevărul nu era numai acela pe care îl vroia el. Și ? Și nimic. A trebuit să-mi dea dreptate, deși pe chestia asta n-o să mă înghită multă vreme. Dar asta înseamnă că nu-i cinstit...

E cinstit, dar e om. Dacă nu ar fi om, ar fi robot. Desigur, un robot nu ar greși niciodată numele dreptății numai că nu cu un robot poți construi comunismul...

Mă sărutai. Te lipeai mai tare de mine. Tu ești un om drept, îmi spuneai, ce bine ar fi dacă toți oamenii ar fi ca tine...

Ar fi plictisitor. Nu ar mai exista contradicții, și fără contradicții... ai învățat filozofie ?...

De ce nu scrii toate astea ? Incă nu pot, bucuriile astea sînt cel mai greu de scris. Pentru ele îți trebuie multă sinceritate. Mai ales față de tine. Mult adevăr.

Mă strîngeai în brațe. Fierbinte. Se poate, șopteai exaltată. Se poate. Însămînțează adevărul tău în mine. Fă-mi un copil...

Încă nu ne-am iubit în altă parte decît în camera asta dar am impresia că nu am putea ,că am comite un sacrilegiu, pentru că numai aici putem face, ca un ritual sfînt care nu se oficiază decît într-un singur loc...

Și în seara asta trupul tău mă aștepta dezbrăcat sub plapuma cu atlas albastru deschis, mătăsos, foșnitor. M-am oprit în prag. Mi-ai zîmbit iarăși straniu. Straniu, nu ? Așa zîmbești înainte de a ne iubi. M-am apropiat de pat, nu știu de ce, în loc să sting lumina și tu m-ai privit și ai spus : „Vai, ce unchi drăguț ai, spiritual, de unde știe atîtea bancuri nostime ?"

Te-am lovit peste față. Chipul tău a căpătat mai întîi o expresie de nedumerire desăvîrșită. Cu ochii mari deschiși și cu zîmbetul oprit pe buzele care se depărtau într-un spasm de surpriză în loc de strigăt. Te-am lovit iar, obrazul tău a început să se schimonosească din ce în ce mai tare dar rămăsese pe el expresia aceea de nedumerire. Și iar te-am lovit și iar, orbește, tu nu scoteai nici un sunet, din ochi nu-ți picura nici o lacrimă, nu se vedea pe tine nici o suferință și asta mă scotea din minți și dădeam sperînd că voi vedea în sfîrșit suferința, sau cel puțin durerea cum te pătrunde fără voia ta.

Atunci am plecat...

Bărbatul își aprinse o țigară. Fumase mult la petrecere. Aruncă țigara. Se uită la ceas, era trei și zece de acum, probabil nu va mai apuca să se culce în noaptea asta. Frigul îi intrase pe sub haină. Se strînse, zgribulit și arăta din cauza asta mic și slab, ori flămînd, de parcă nu ar fi mîncat nimic de cîteva zile.

Își scoase iar o țigară și o aprinse. Usturimea de pe limbă nu-i trecuse. Avea un gust amar în gură, își simțea gîtul uscat și cerul gurii cleios. Aruncă țigara după cîteva fumuri. Luă pachetul și îl rupse în bucăți. Din vale un taxi trecu încărcat pe lîngă el. De unde naiba vin ?

Probabil de la o petrecere...

Și pentru ce ai vrut Irina să mergem la părinții mei ? Ca să demonstrezi ce ? Că tu, soția mea, ai fost aceea care ai pus capăt după aproape un an de zile conflictului dintre mine și ei, adică orgoliul tău de femeie de a face ordine în locuri și treburi peste tot pe unde trece, caritabilă și împăciuitoristă. Matură. Tu, care ai înțeles că părinții nu pot dori decît binele copiilor și că ei le sînt cei mai apropiați și cu care în orice ocazie, oricît de strîmtorați ar fi... Ei bine, uite, eu binele cu forța nu-l vreau, dacă, bineînțeles, asta se cheamă bine, și nici dragoste...

Ne-am adunat în văzul întregii familii pentru ca familia să fie în sfîrșit mulțumită că lucrurile au fost puse la punct, în cadru festiv, să nu se mai poată bîrfi din urmă pe seama noastră. De ziua tatei, pentru ca eu să fiu silit să nu fiu acru și nehotărît, totul să arate exact cum ar trebui să fie de fapt.

Ești fericită ? A fost precum ai vrut și am încercat să mă prezint așa cum n-am făcut-o niciodată. Și unchi-meu să ne întrebe : ei, cum e, porumbeilor, e dulce mierea ? mai ales cînd o bei din fîntînă ! și a făcut cu ochiul către mine. Știi de ce se iau bărbatul și femeia ?

Nu. Nu știu bancul, pentru că de ce se iau brăbatul și femeia știe tot prostul, sau, în cel mai rău caz crede că știe. Unchiul continuă bancul, eu însă nu-l mai aud și deodată rîsul ă-ha-ha ! hă-ă-ha-ha !...

Am fost împreună acolo ca să ne recunoaștem vina sau chiar dacă nu, să ne cerem iertare, de moment ce ei, oameni în vîrstă și-au călcat pe inimă și au făcut primul pas invitîndu-ne la ziua tatei.

Eu însă nu pot uita glasul cu care tata mi-a spus ca și cum nu ar fi fost tatăl ci dumnezeul meu și eu supusul lui printre alți o mie. Nu ! Categoric nu. Nu avem nici eu, nici mama, ea e aici, poate să recunoască lucrul ăsta, nimic contra fetei. E drăguță, e de familie bună...

Și dacă nu era ? Aa ? s-a întîmplat să fie, dar dacă nu era ? Și tata s-a făcut că nu aude și a continuat imperturbabil cu același despotism în glas : după ce vă terminați studiile nu am nimic împotrivă...

Și eu făcîndu-mă că nu aud : dar dacă nu era din familie de intelectuali ? Atunci am fi vorbit cu totul altfel... m-a luat el în seamă. Adică ? Adică ți-aș fi interzis. Nu puteam să te las să te bagi în cine știe ce mediu. Zău ? Și cine îți dădea dreptul ăsta ?

Cum adică drept ? și-a ieșit din minți. Trebuie să știi că atîta timp cît depinzi financiar... Financiar ? am răcnit. Financiar ?

Am arătat-o cu degetul pe mama Ai auzit mamă ? Financiar. Datoria financiară a fiului către părinte... Da, a zis ea neutru. Am ieșit trîntind ușa și pentru prima oară l-am înjurat pe taică-miu în gînd. El a deschis ușa și m-a strigat din urmă că am să-mi dau seama ce înseamnă asta atunci cînd n-o să am ce mînca. Să intru în servici. Și să văd atunci cum se face Universitatea la fără frecvență, de la el nu mai pup un leu. Și știi cum ne-am dus amîndoi singuri la starea civilă și te țineam stîns de mînă și simțeam amîndoi că nu se poate decît așa. Tu n-ai vrut să chemi nici părinții tăi ca să fim numai amîndoi, mai solidari și într-adevăr fără nici un sprijin și să pornim de la nimic ca să ne bucurăm de fiecare pas înainte și mi-ai spus că nu vrei să simți în clipele acelea pe părinții tăi în spate pentru ca tu însăți să mă sprijini pe mine și eu să-mi las greutatea pe tine, fără ca tu să te iași pe altcineva. Ai spus tot timpul cînd femeia aceea ne citea : da ! Da., da !

Curios a fost. Acusă la noi, așa mi-ai spus și a sunat atît de nou, acasă la noi. Te-am trecut pragul în brațe. Cînd am intrat în cameră te-am lăsat jos. Te-ai uitat lung la mine. Cumva altfel, ca niciodată. Ți-ai scos singură rochia. Lumina de vară intra gravă prin perdea poleindu-te pe umerii goi de parcă erai o statuie de neatins, prea nobilă ca s-o profanezi cu atingerea unei mîini. M-ai privit în ochi și mi-ai spus cu o voce mult mai joasă ca de obicei, gîlgîită. ca de femeie, pornind din adîncul gîtului : mi-e teamă...

Și acum : „Vai ce unchi drăguț ai, ce spiritual, de unde știe atîtea bancuri nostime ?"

...Dinu se dezmetici. Ajunsese fără să știe în fața palatului și ceasul cînta Hora Unirii. Apoi bătu de cinci ori. Dinu își coborî gulerul de la haină și începu să se grăbească înapoi spre casă. De la Universitate începu să alerge. Își descheie nodul de la cravată. O inexplicabilă nervozitate amestecată cu teamă îl cuprinse. O mogîldeață era întinsă jos, o femeie, pentru că de departe se vedeau picioarele albe sub fusta ridicată. Dinu crezu o clipă că se pierde tot în jur și nu mai văzu nimic, alergă așa cum ai alerga noaptea într-o pădure deasă de-a dreptul printre copaci și se trezi lîngă trupul căzut al femeii. Era o bătrînă. Poate căzuze și, în cădere... O întoarse cu fața în sus. Din tîmplă pînă sub bărbie, amestecat cu păr, o șuviță de sînge aproape închegat, lipicios, roșu închis, ca și cum ai amesteca sînge cu pămînt laolaltă pe obrazul unui om...

Și brusc, imaginea Irinei, dacă ar fi plecat ea în locul lui pe străzi... dacă a plecat ? Capul femeii se bălăbăni o clipă răsturnîndu-se pe o parte ascunzînd sîngele închegat aproape, cine ar vedea-o așa ar crede că o femeie s-a îmbătat și a căzut adormind pur și simplu în drum.

Dinu se bălăbăni și alergă iar spre casă năucit, făcu colțul străzii și ajunse gîfîind la poartă. O deschise și o trînti într-o parte fără să mai aibă grijă s-o închidă la loc și dădu să năvălească pe ușă cînd văzu în cadrul ușii o pată albă nemișcată și se opri. Irina stătea desculță, cu cămașa de noapte pînă la genunchi, lipită de tocul ușii, înghesuită în el, tremurînd abia perceptibil și cînd el fu la un pas, ea întinse mîinile spre el ca și cum el ar fi încă tare departe și gestul ei ar fi fost ca o chemare, pe obraji lacrimile i se uscară și rămăseseră ca două aripi de libelulă sub ochi, străvezii. Dinu o luă în brațe. Prin cămașa subțire trupul ei pătrundea pînă la palmele lui rece ca sticla unui geam înghețat. Dinu închise ușa și Irina abia acum atingîndu-se de căldura corpului lui încălzit de alergare începu să tremure din tot trupul. Dinu se descălță din mers, deși nu se dezmeticise încă bine și se întinse sub plapumă îmbrăcat. Irina se strînse în scobitura pe care o făceau picioarele lui îndoite din genunchi și pieptul curbat înspre spate. Dinu... șopti, am crezut că nu te mai întorci.

El încercă să o încălzească și spuse obsedat : trebuie să dăm telefon la miliție, în alee era o femeie moartă... după ce te încălzești am să dau telefon la miliție, în alee era o femeie moartă, o bătrînă, cred că a căzut acolo...

Irina se întinse lipită de el și începu să-i sărute fața. Am crezut că nu te mai întorci, doamne... Dinu o lăsă să se liniștească gîndindu-se tot timpul că trebuie să dea cît mai repede telefon la miliție, simțindu-se vinovat ca și cum femeia aceea a murit pentru că în noaptea asta el a plecat de acasă și deduse în zorii acelei zile că vina nu este ce numim noi de obicei, și o urmare a unei nedreptăți, ci drumul ca o șuviță de sînge, care între timp se încheagă înainte de a ajunge, de la dreptate pînă la adevăr. Și ele nu se confundă întotdeauna.

Cînd îmi durez

In clipele cînd îmi durez
La țărmul liniștii, din imnuri crez
Sunt dirijorul marii degajări
Orchestra mea plutește peste mări
Și la auzul ei ies și delfinii
In baia de azururi a luminii
Sărind de bucurii ca la o veste
Din unde verzi pe albul de pe creste.

Pătrunde-n suflet muzica in valuri,
Stau spectatorii nemișcați in staluri
Și-n rezervoare cerești – izvoarele visului,
Dind tărie stejarului, frăgezime caisului,
Inteligenței – vervă de pocaluri,
Stăpinire de sine, exuberanță pură,
Iubirii – chemare lucidă și obscură,
Pămintul să intreacă lumina Paradisului.

Răsar pe boltă sateliți atenți
Vintul s-a-necat in mare
Și stelele lucesc ca niște cenți
Uitați de mult in negre buzunare.

Brizele adie-n munți,
Comori sclipesc in somnuri subterane
Și brazii veșnici, un minut cărunți
Respiră muți arome de oceane.

Ce liniștită inima imi bate
De dincolo de zări acuma toate
In gînduri s-au intors și n-au apus
O dragoste imensă ce biruie surpări
Pod inalt unind nebănuite mări
Solid ca un trapez cu baza mică sus.

Orașe-s moarte-n ghețuri de deșert...
La ora veșniciei și un sfert
Profund tumultul vremii mă inundă
Neprețuită fiece secundă
Crescind peste tiparu-n veac granitic
Asemeni unui personagiu mitic
Cu mintea strălucind in stea polară
Și revărsată inima șuvoi
Inaltă sufletul ca fluviu-n ploi,
De puritate – ploi de primăvară.

Florin Mihai PETRESCU

Sălășluește pe gura ta urma sărutului

Sălășluiește pe gura ta urma sărutului.
Păsări trec albe luîndu-ți gîndurile.
Vuietul apelor mari se amestecă cu
vuietul stelelor.
Arse buzele tale ca după beție.
Murmur
de taină carnea, binecuvîntînd
trecerea.
Păsări se-ndreaptă spre nord intuind
timpul de dragoste.
Vaier sunt eu. Cînt aiurit. Orb de iubire.
Pașii se sting. Pietrele tac. Oră adîncă.
Păsări de sud peste cer. Pe sub cer
către-mplinire.

O, tu, care miez de-ntrupare nu vei primi,
sîngele tău șarpe spre moarte tînguitor.
Sălășluiește pe gura ta urma sărutului,
țipătul stins...

Te scoală și-mi cîntă pe zare

pe o idee din Giuseppe Ungaretti

Te scoală și-mi cîntă pe zare,
cît vîntul nu-mi smulge privirea,
cît armele mele sunt gata
și flăcări în carne se zbat.

Tăcerea de-ți place, el, vîntul
ca un bărbat te-o răpune,
culcîndu-se-alături de tine,
cu cele de taină-n sărut.

Și visul adînc te-o cuprinde
iar carnea-ți va fi de tămîie
și flăcări ușoare te-or arde
și fără de clopote, vremea.

Nemîngiiatul sunt eu!
Femeie, frumoasă măsură,
te scoală și-mi-cîntă pe zare
cît vîntul nu-mi smulge privirea...

Înserare, pasăre sfîntă și rece

Inserare, pasăre sfîntă și rece,
te aduni peste mine. Aripile tale pleoape.
Piscul tău, fulger fără de șoaptă.
Ochii din cer coborînd.

Tăcut e muntele la fereastră, ca
un urs imens. Departe marele oraș,
fluviul îmbrățișîndu-l. Țărm rece.
Sufletul ei de acolo plecînd.

Inserare, pasăre rece și sfîntă.
Chipuri de demult împrejuru-mi :
minunatele femei chemîndu-mă,
brațele mele necuprinzîndu-le...

Spre ziuă, duhul tău
singur mă va străjui.
Somnul meu lungă trecere
și stelele stingîndu-se una cîte una...

Rătăcitoarele suflete ale îndrăgostiților duși

Rătăcitoarele suflete ale îndrăgostiților duși,
ca niște corăbii sparte de vînturi amare,
mă înconjoară. Iată amețeala timpului
din nou cuprinzîndu-mă.

Pe țărm trebuia să rămîn! Mari valuri
amenințătoare și iată pasărea furtunii
anunțîndu-mă. Trupul meu
spre tine închinîndu-se.
Nevăzutele chipuri ale celor plecați
cu sărutul neterminat stau alături,
într-o horă de aer. Poate ar trebui
să danseze. Dar nu.

O, cum aș vrea pe țărm, în grădina
duhului tău duhul meu să se înalțe.
Apoi furiile să cadă-n adîncuri
și eu purificat să liniștesc nevăzutele chipuri...

La timpul florilor ochii ți se înmiresmează

La timpul florilor ochii ți se înmiresmează,
carnea se face străvezie. Păsări de dor
din pietre răsar melodiindu-se foarte,
iar eu prin nordice cîmpii ellysee.

Binecuvîntată fii! Cîntecele tale triste
plutesc înspre suduri, aleargă
spre marea îngîndurată apele argintîndu-i,
corăbii îmbătînd către dulci alizee.

La timpul florilor! Intoarce-ți chipul
spre nordul meu. In somn aștept
ploaia pletelor tale și înmugurirea.
Aștept frăgezimea aerului.

O, năruite-te frumos! Dans trist
peste iarba trupului meu. Intră-mi
în adormitele patemi. Iată
zodia Vărăsătorului se înclină...

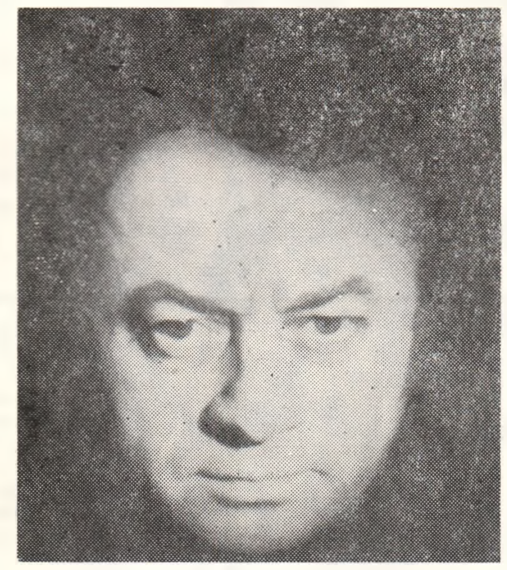
Cît mă ajută norocul acestei tristeți

Cît mă ajută norocul acestei tristeți
voi arde pentru tine. Ca un șarpe lung
sîngele va lumina, de cele vechi lepădîndu-se.
Doar pentru tine semințele arderii.

Masa noastră va fi simplă. Acolo,
la izvoarele limpezi, în fiece zi ne vom opri
și iedul de jertfă peste cărbuni,
vigoare dîndu-ne spre purificare.

Și de fiecare dată lupta va fi inegală :
eu, învinsul îngenunchind
și porțile tale închizîndu-se frumos
necuprinzîndu-mă în suptul sărut.

O, norocul acestei tristeți! Infrînt
luptătorul agonizează pe scut. Iată
un singur copac în pustiul pe care
va trebui să-l rodești...

RADU CÂRNECI

noaptea trecuse de jumătate

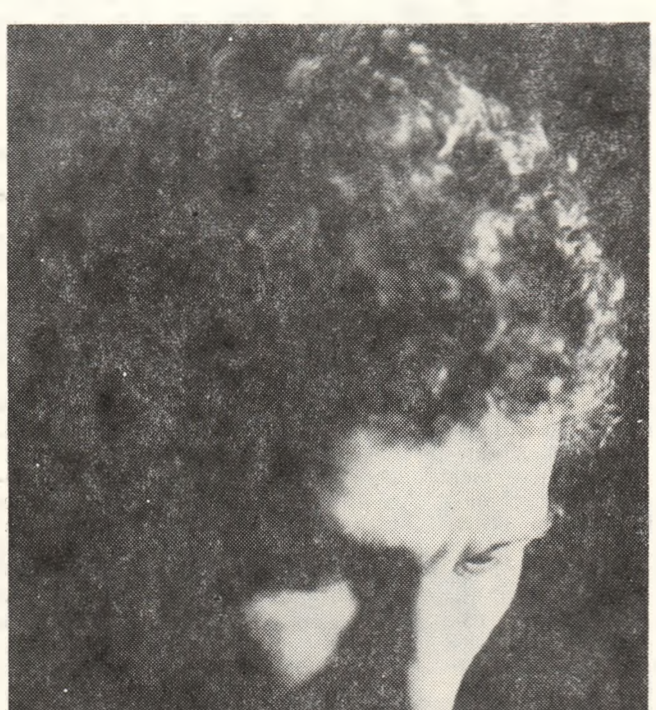
fragment de roman

N. V. TURCU

Drumul în jurul mesei continua. Scaunul cu trei picioare i se părea un lucru foarte stabil și acest fapt avea o influență stenică asupra lui. „Singura mea fericire Vic, ar fi ca Em al nostru să ajungă sus, sus de tot. Și să fie un bărbat, un bărbat adevărat, și viril, femeilor nu le scapă niciodată acest amănunt“. „Em va ajunge sus!“, răspunse el. Așa vruse Elva, studenta Elva Codru, studenta distinsă de care se îndrăgostise cîndva ; Elva, soția lui.

— Vom avea grijă, Elva. Tu te vei ocupa de educația lui aici, în familie, eu de cealaltă pentru societate. Vom avea un copil complet : instruit, educat și mereu nemulțumit de el însuși.

Noaptea trecuse de jumătate. Prin ușa deschisă văzu cum afară întunericul sta prăbușit peste oraș. Se opri în

dreptul oglinzii. Își apropie ochii de ochii de dincolo și se privi adînc, timp îndelungat. Pupilele i se măriră, fluxul lor îi inundă creierul și un soi de jenă de sine însuși puse încet stăpînire pe el. Cu o mișcare imperceptibilă se trase din fața oglinzii și o porni iarăși la drum.

Ca Em să ajungă sus, trebuia imprimat un ritm. Un ritm al familiei sale, numai al familiei sale. Em nu trebuia să se abată de la acest ritm. Em trebuia să fie ritmul însuși. Mașina trebuia să funcționeze ireproșabil. Em nu era primul din clasă, dar, oricum, era printre primii. Pe urmă, ei reușiseră să agonisească tot ce-și doriseră, deși în sufletul lor dăinuia reproșul că ar fi putut mai mult, că meritau mai mult. Schimbaseră în două rînduri mobila deoarece se trecuse brusc de la stilul drept la rococo sau la cel popular. Ei cumpărară rococo, deși îi costase de două sau trei ori mai mult decît dacă și-ar fi mobilat casa în oricare alt stil. Fusese dorința Elvei. Planurile lor se înmulțeau, se realizau, nu se amînau. Cînd această euforie reificată îi părăsea se simțeau copleșiți. Nostalgia îi cuprindea ca o apă. Și ea creștea cu cît ei se întorceau mai adînc în timp. Și se mirau că timpul nu păstrase decît niște fleacuri. Niște nimicuri de demult. Cînd erau împreună fugeau rușinați de această întoarcere în timp. Cînd rămînea singură, însă, Elva căuta, jucîndu-se cu lucrurile, din casă, fără să-și dea prea bine seama ce face, un loc și un timp de demult. Înainte de a avea copilul se juca în fiecare zi cu lucrurile din casă.

— Cînd vom avea un copil n-o să-ți mai ardă de joacă, îi spuse el într-o zi

— Ba da, ba da! răspunse ea. Mă voi juca numai cu el.

— Crezi? Copilul nu înseamnă joacă, înseamnă griji.

Vorbele lui o întristară. La teama pe care o avea la gîndul că va muri cînd va naște, se adăuga acum amenințarea lui. Hotărî că nu va avea copii, dacă asta înseamnă umbră în viața ei.

— Mi-e teamă, Vic, spuse într-o zi, dînd glas gîndului care pusese stăpînire pe ea.

— Nu văd de ce ți-ar fi teamă, spuse el.

— Nu știu. Mă cuprinde un fel de neliniște cînd mă gîndesc... Mie frică să nu mor.

— Am înțeles însă că doreai un copil!...

— Da, dar vezi tu...

— Ai vrut mașină și casă că toate colegele tale au mașină și casă... Iar acum... Ce dracu o să facem noi doi cu toate chestiile astea pe care le-am îngrămădit în jurul nostru?

— În jurul meu ești tu, Vic!

— Mereu îmi spui asta...

— Fiindcă mereu este așa.

— Și totuși pari nemulțumită. De ce pari atît de nemulțumită?

— De ce par, de ce par... Poate sînt, chiar. Adică nu, nu sînt. Sînt mai degrabă obosită. Un fel de oboseală...

— Odihnește-te, dacă...

— Nu, nu despre asta e vorba. E vorba despre un alt fel de oboseală, una adîncă, adunată în toți anii ăștia de griji.

— Acum, tocmai acum cînd ai tot ce-ți trebuie, te-a pocnit?

— Uite...

— Nu-i nimic Elva, să sperăm că te va scoate copilul din starea asta.

— De, Vic, știu și eu? O dată eram la o serată, ascultă ce-ți spun, despre copil mai vorbim noi, și acolo se afla unul care spunea că e dat cu psihologia și în timpul dansului, mi-a zis că sînt o fire foarte tristă.

— Și tu ce i-ai spus?

— Am tăcut.

— Ca de obicei.

— Vic, povestește-mi ceva. Ceva frumos. Ce-ar fi să avem un băiat? Un băiat nemaipomenit de frumos și de deștept. Un băiat minunat. Doamne, cum o să-i port de grijă. Spuneam că mi-e frică și așa este. Dar parcă îl vreau, înțelegi?

„N-ai să fii niciodată... Niciodată n-ai să mai fii fericită, Elva. Am făcut totul. Știam că meriți să fii. Atît știam, altceva nu știam. „Ea trebuie să fie fericită!“ îmi spuneam. Și Em o știa, i-am spus-o și lui. Și se străduia, dar eu voiam mai mult, de fapt voiam totul, iar el n-avea nici o șansă, nu-i lăsasem nici una.

— Ascultă Em, mă asculți? Em, fii atent ce vreau să-ți spun. E un lucru important. Tu nu mai ești un copil, Em. Ai cinsprezece ani, s-a terminat cu copilăria. Și cînd se termină cu copilăria, începe altceva. În fine, vroiam să-ți spun că în viața oricărui băiat apare fără doar și poate, la o anumită vîrstă, o fată. Apare, orice-ai face, ăsta-i mersul. Dar nu trebuie să apară oricum. Aici vroiam să ajung. De obicei apare cînd trebuie, dar uneori nu. Legătura cu o fată e un lucru frumos, dar poate și să nu fie. Mă asculți, Em?

— Ascult, tată.

— Bine faci, Em. Foarte bine faci. Așa că tu ne vei spune nouă totul, auzi? Dar absolut totul. Că așa e bine. Acest lucru contează enorm pentru viitorul tău.

— Ieri am luat un zece.

— Bine, foarte bine. Așa da. În vîrf, Em, în vîrful cel mai de sus, înțelegi?

„În vîrful piramidei! Era singurul lucru pe care-l doream. Îi ofeream umerii mei să se cațere, fruntea mea, tremuram pentru el. O priveam pe Elva și mă luptam cu Em. Mai sus, Em! Mai sus...

Camera goală era imensă. Masa și scaunul în trei picioare rămăseseră mici, mici de tot. O amețeală profundă îl cuprinse și-n clipa în care se așeză pe scaunul acela de lemn, cu capul rezemat pe masă, se ivi ea, cea de altădată.

(continuare în pag. 10)

ADRIAN PĂUNESCU

Așa cum s-a remarcat, *Istoria unei secunde* prelungește și amplifică notele distinctive din precedentele apariții editoriale ale lui Adrian Păunescu, marcînd o oarecare specializare, o subliniere accentuată a unor tendințe preexistente. Volumul din urmă este ceva mai compact și mai strîns legat de o anume problematică, aducînd în același timp argumente în plus (și dintre cele mai puternice) în favoarea conturării unei vocații de primă mînă. Poemele dau la iveală, într-o impresionantă consecvență, o etică a creației, explicată tranșant, într-un limbaj de puternică sonoritate și consistente virtuți expresive.

Istoria unei secunde polemizează indirect cu valul accentuat de oboseală al poeziei „suficiente ei însăși", preocupată de găsirea în intimitatea ei absolută a oricăror justificări, puncte de referință, posibilități de existență, minată fie de tentațiile ideației mult împinse spre abstract, fie de căutarea obstinată a valențelor inexprimabilului. Adrian Păunescu întoarce spatele unui lirism anemizat, cu spațiu de rezonanță minim, abstras (voluntar sau nu) comunicării direct-persuasive. In *Mieii primi* — volumul său de acum șase ani — este definit clar statutul incomod al creatorului de poezie: „Poetul e istoria familiei sale, / Sublim nămol eterogen / De fluiere, de fîntîni și de tragedii. / Sub ceața care iese din miile de familii / Ce se ivesc prin munți și despărțiri, / Poetul sapă temelia / zerourilor lungi și scoate / De-acolo pămînt, ca dintr-o fîntînă, / Și dezghețînd întortocheate legături / Ridică sus, în văzul planetelor, o altă / Planetă, care are-n centru craniul / Perfect al singurului lor strămoș". *(Tinerețea unchilor mei Ioan și Dumitru).*

Substratul polemic de care pomeneam tinde să devină în *Istoria unei secunde* mai explicit. El dobîndește semnificațiile complexe ale unui gest decisiv (și incisiv), ale unei rupturi iminente și necesare. „Poezia

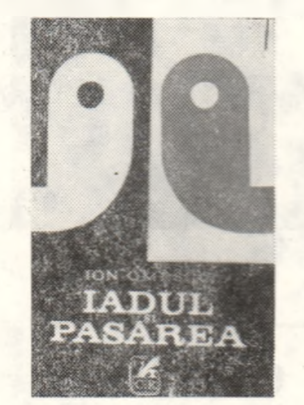
critica poeziei

este un risc pe cont propriu" și această sentință aparent teribilistă atestă opțiunea pentru un drum al angajării conștiente în tălmăcirea sensurilor unui timp istoric, în explorarea secundei ca moment fundamental al actualității. Prin ceea ce făptuiește, orice poet cu adevărat părtaș la faptele timpului său *riscă*. Riscă să nu fie la înălțimea marii confruntări cu lumea, își riscă într-un fel liniștea interioară spre a trăi cu maximă intensitate și încordare evenimentul, spre a-și confunda în mod deliberat existența cu destinul unui neam și cu prefacerile unui mult încercat pămînt.

Poezia patriotică din *Istoria unei secunde* este superior meditativă și, deopotrivă, iscoditoare. Factor esențial în conturarea personalității unei națiuni este dinamica istoriei cu izbînzile și cu sacrificiile ei. În acest sens, remarc prezența unui triptic dedicat lui Bălcescu unde sînt evocate momentele făuririi unui mit născut din înstrăinare și desăvîrșit de revenirea perpetuă: „Bălcescu Nicolae plutește peste ape, / din umbra lui fertilă zac pajiști la zenit, / i-s ochii mari ca două morminte plutitoare, / cît n-a avut în țară mormîntul cuvenit" *(Stafia lui Bălcescu)*. Prezența ilustrului înaintaș este văzută ca una de spirit (osemintele i se odihnesc în lut străin), fantoma lui este aceea care rătăcește peste apele noastre în căutarea adevăratului sălaș. Mormîntul lui Bălcescu se află în sufletele noastre: „Veniți și aduceți-l în trupurile noastre, / în sufletele noastre, ce iarăși îl doresc, / prin aerul mai teafăr acum ca niciodată / să devenim mormîntul Sfiosului Bălcesc" *(Mormîntul lui Bălcescu).*

Un fapt esențial, care face ca poezia patriotică a lui Adrian Păunescu să fie autentică și vibrantă pînă la erupție, este nota ei de permanentă gravitate. Patosul evită exclamația facilă, optimismul fabricat sau extazul grandilocvent. Introducînd sistematic în confesiune note accentuate de dramatism, de tensiune emoțională, poetul obține acel timbru vibrant, perfect acordat cu marile vitalele profesiuni de credință. Mîndria poetului patriot, fidelitatea sa sînt rodul unei complicități necesare la suferinți și izbînzi. Dragostea de țară este mai mult decît o necesitate, niciodată un legămînt de circumstanță, ea este expresia unei superbe fatalități, o pasiune vecină cu voluptatea îndurerată: „Sîntem ai tăi, căci nu putem mai mult, / căci sîngele atît ne e de scurt, / sîntem ai tăi, și vom rămîne-ai tăi, / aceștia care sîntem, buni și răi, / sîntem ai tăi cu toată deznădejdea, / fiindcă din cînd în cînd pe noi aceștia / gîndul — ca tu să nu mai fii — ne doare, / în coșul pieptului, ca o surpare" *(In lunga noapte).*

Conștiință trează și neliniștită, poetul resimte puternic contradicțiile evului modern, îi simte îndeosebi amenințările din umbră, tragediile inechității, violența deghizată (vezi *Războinicii).* Parabola ori poemul amplu, manifestul sau pamfletul vin să opună acestora rezistența brutală a cuvîntului denunțător. Spirit ofensiv, artistul are menirea să demaște, să condamne pentru a putea apoi iubi și nădăjdui. Intr-un anume sens, aceasta ar fi „morala" pe care Adrian Păunescu ne-o oferă și ne-o impune. Este morala unui spirit efervescent, însetat de „vorbe mari", statornic, convingător

ION OMESCU

Pînă acum cîțiva ani, putea fi văzut pe scena Naționalului ieșean un actor de rară distincție, predestinat parcă rolurilor de prinț meditativ sau eminență cenușie. Aerul său de un elegant hieratism, dicția savantă și insinuantă, alura de crai care a lu tous les livres **s-au așezat pentru prima oară pe hîrtie între coperțile mignone ale unei plachete de versuri:** Filtru **(1968). Erau versurile unui om care trăia în prelungirea cărților citite și a rolurilor jucate.**

Ca orice actor de rasă, în partituri străine Ion Omescu se juca pe sine însuși.

[Nu-i este dat nici actorului — chiar dacă „trăiește" zeci de vieți — să reușească acea evadare din sine, care-l obseda pe Anatole France:

„La vérité est qu'on ne sart jamais de soi-même. (...) Nous sommes enfermés dans notre personne comme dans une prison perpetuelle. (...) Que ne donnerions-nous pas pour voir, pendant une minute, le ciel et la terre avec l'oeil à facettes d'une mouche...?" (La vie littéraire, A monsieur A. H.). **Dar bunul actor — numeros prin profesie ca un hotel, vorba lui Arghezi — este o mostră de umanitate multiplă, adică trăiește realmente in el iubirile. Celorlalți credințele lor, slăbiciunile lor. Odată cu romancierul, actorul de talent trebuie să spună: Hamlet c'est moi !]. Apoi, a continuat să se joace pe sine, dar în partituri proprii** (Veac de iarnă, Vlad Anonimul, Săgetătorul). **Din această dublă obiectivare, pe hîrtie și pe podium, s-a născut volumul de** Teatru **(1968) cuprinzînd cele trei** Drame ale puterii.

Acesta era Ion Omescu pînă la recenta dublă prezență: cu un volum de teatru, Iadul și pasărea ***, și un eseu,** Hamlet **sau** Ispita posibilului. **De unde se vede că artistul e într-adevăr numeros prin profesie ca un hotel: actor, dramaturg, poet, eseist și scenarist de film** (Pentru că se iubesc). **Numitorul lor comun este actorul, adică constanța în versatilitate:**

**„Dar umbra ta rămîne printre noi.
Că nu-i ușor să mori în mii de fapte
și să renaști cu fiecare noapte
urcindu-te spre tine înapoi".**

Iadul și pasărea **conține două piese, dintre care titulara e cea esențială. Dacă cea de-a doua,** Dincolo de praguri, **este încă o „dramă a puterii" aceasta dintîi ar putea fi numită o dramă a artei. Trama e simplă.**

Finalul o surprinde pe sculptoriță izbind cu dalta marmora, singură în scenă. Din camera de sus se aude vocea altui om singur, Damian repetînd o tiradă din Britannicus.

E o idee frumoasă aici. O idee cu două laturi. Prima: Opțiunea în fața căreia se află orice Artist, și în fața căreia s-a aflat, în timpuri fără timp, Manole: A trăi sau a crea? Arta obligă la jertfă de sine. Ca să înalțe o biserică, Manole își dărîma propria existență. Temelia oricărei creații e renunțarea.

Evenimentele sufletești din această piesă pun chestiunea „coexistenței pașnice" a artei cu viața simplă. Chestiunea mutațiilor pe care le provoacă in ins concubinajul cu frumosul și tinjirea spre perfecțiune.

In acest sens, Simina și Damian sunt simboluri ale Artistului absolut, vîndut cu trupul și cu sufletul — mai mult decît Faust lui Mephisto — artei sale. Ei vor fi făcut, cu poetul, legămînt:

„Jurăm pe frumusețea din flori de mucigai, / pe palidul luceafăr cu

critica prozei

numele Mihai. / Jurăm pe anemone, pe carele cu boi, / pe turlele din Argeș; Ierarhilor, pe voi, / că vom sluji de-a pururi în inimile noastre / coloanei nesfîrșite și păsării măiastre". /

Ei sunt ființe care au făcut un pact cu arta, cu acest purgatoriu, care se poate numi și iad. Deviza lor, ca Artiști absoluți, este: Fiat ars, pereat mundus! Și asta îi înstrăinează, îi însingurează. Nu în înțelesul că s-ar claustra în vre-un turn de fildeș sau ceva asemănător, ci în acela că patima frumosului îi umple, le asediază toți centri vitali, nemailăsînd loc pentru altceva. Arta — sugerează Omescu —, smulgînd tot ce e mai puternic, mai fin, mai bun în artist, îl lasă sec existenței cotidiene. Artistul, cu majusculă, își pune tot sîngele în artă. Așa privind, Arta ar fi rivala Vieții. Fiat, ars, pereat mundus.

A doua latură a ideii piesei, cu alte cuvinte tema paralelă, este aceea a graniței neclare și incerte dintre real și ficțiune, din cauza interferării acestora.

„RORI: Cum se pot deosebi sentimentele autentice de cele confecționate, domnule profesor?

DAMIAN **(după o pauză):** La ac**torii buni nu se pot deosebi iar cei foarte buni ajung ei înșiși să se confunde.**

RORI: Actorii! Ar trebui ținuți în cușcă. Să nu se-amestece cu civilii!"

În construcția, impecabilă, a pieselor lui Ion Omescu e de semnalat procedeul, extrem de teatral, cu sursa în faimoasa scenă a „teatrului în teatru" din Hamlet, **procedeul simbolizării acțiunii mari, principale, intr-o acțiune secundară, infimă. In** Dincolo de praguri **o partidă de șah e corespondentul în mic al tramei. In** Iadul și pasărea, **match-ul de box care se desfășoară în contrapunct cu acțiunea propriu-zisă, e un simbol în mișcare al relațiilor dintre protagoniști.**

Teatrul lui Ion Omescu, puternic atit scenic cit și literar, este produsul unui spirit meditativ și melancolic, artist al ideilor vii (frumosul, puterea, rațiunea), preocupat de condiția estetică a vieții și de condiția umană a artei.

TEODOR MAZILU

Înainte de orice comentariu asupra teatrului lui Mazilu **, voi cita copios.

REPLICI „TIP MAZILU": „Depresiunile sufletești sunt privilegiul celor cu bani la ciorap". „Automobilul nu poate înlocui căldura sufletească". „Cum să iubești un bărbat care nu uită o saramură de crap?!". „Cine e în depărtare? Un tînăr delapidator?". „Ideile nobile fac digestia plăcută". „Pustiul sufletesc face poftă de mîncare".

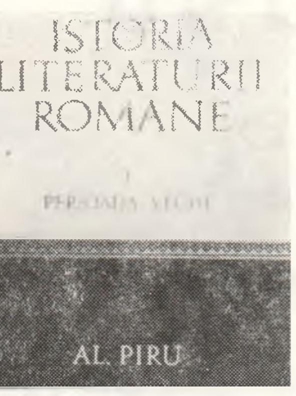
UMORUL MEZALIANȚELOR DE IDEI „TIP MAZILU": „Întîi le ridicam nivelul filosofic și de-abia după aceea le rugam să se dezbrace". „Aștepți o mare iubire, hoțomano!". „Și apoi cum să găsești iubire curată într-un oraș care se află in plin avînt economic?". „De ce trebuie neapărat un sentiment lîngă un automobil?!". „Era numai formal în brațele mele, gîndurile ei cele mai intime zburau ca un stol de păsărele spre dumneavoastră".

PAN-CLIȘEISMUL: „Am încercat de multe ori să mă zbengui, dar n-am dat rezultate". „Ortansa, nu-mi distruge viața pe o perioadă îndelungată!". „Te iubesc, în ciuda laturilor tale negative". „Degeaba te-am privit cu duioșie? Degeaba ți-am asigurat un regim dietetic, atît gustos, cît și variat?". „Vreau să-mi pun capăt zilelor în măsura posibilităților".

BĂȘCĂLIE FILOSOFICĂ CU SENTIMENTELE: „Trebuie să-ți faci rost de puțină melancolie, din piatra seacă trebuie să-ți faci rost!". „Nu disprețui sentimentele mărunte. Și din modestie se pot scoate bani frumoși". „De ce s-o iau de la avantaj spre iubire, cînd pot s-a iau de la iubire spre avantaj". „Nu, n-aș fi devenit curvă, Clementino... Aș fi păstrat întotdeauna în adîncul sufletului un ideal spre care aș fi tînjit". „Rentabilitatea unui sentiment nu-i un motiv de rușine". „Totuși, nu cred că dai lovitura cu gingășia sufletească".

MORALISME: „Numai lașii și idioții caută logica în amor". „Sinucigașii sunt oamenii cei mai egoiști". „Ai văzut vreo femeie care să regrete că s-a culcat cu prea mulți bărbați? Eu, unul, n-am văzut... Dar femei care să-și regrete amarnic virtutea, să-și urască virtutea, să-și disprețuiască virtutea, asta, da, am văzut cu duiumul". „Omul e trecător, scaunul e veșnic".

Teodor Mazilu e un moralist feroce. Și-a botezat un ciclu de piese Tandrețe și abjecție, **dar tandrețea e fața etern nevăzută a scrisului său. Adevărul e că niciodată sentimentele înălțătoare n-au fost slăbiciunea moraliștilor. Nu poți fi moralist durabil decît cu o doză**

AL. PIRU

Categoric, se poate vorbi (alături de celelalte compartimental ale literaturii), de un reviriment al criticii noastre în anii din urmă, în măsura în care aceasta a făcut eforturi serioase pentru a renunța la multele complexe în care fusese învăluită. Că ele n-au dispărut cu totul e o chestiune care ar trebui să dea de gîndit. Suferim bunăoară, în mod cu totul nejustificat, de complexul autorității. In dublu sens: pe de o parte în sfera autorilor (poeți, prozatori, critici), pe de altă parte într-a comentatorilor. În ce-i privește pe primii, complexul autorității se manifestă printr-o totală exacerbare a orgoliului. Unii dintre ei uită că nu mai departe decît alaltăieri (debutanți fiind) se ridicaseră împotriva verdictelor intangibile, că făcuseră profesiuni de credință în care era scris cu aldine: **curaj, îndrăzneală, lipsă de prejudecăți.** Acum, după ce în urma unor acte îndrăznețe și-au cîștigat o oarecare notorietate, ajung la concluzia că n-au decît să-și vadă de treburile domestice. Nimeni nu le spune nimic, pentru că sînt — dragă doamne! — autorități inviolabile, sînt crezuți pe cuvînt orice ar spune. Și dacă se ivește, prin ce miracol?, un oarecare și le pune la îndoială valoarea unor cărți, se declanșează iritarea... Autoritatea nu poate tolera actele de nesupunere și, în consecință, scrie pamflete și articole zdrobitoare în care „îndrăznețul" este pus la zid. Convins de larga audiență a verdictelor proprii, autoritatea socotește că are dreptul să scrie orice, să desființeze oricum, fie și fără argumente; preferința sa merge atunci spre cercetarea chestiunilor de amănunt, disecate cu o erudiție de invidiat și spre ignorarea tacită a meritelor, oricît ar bate ele la ochi. La comentatori fenomenul se traduce în respectul nemărginit pentru autoritate. Fiecare nou opuscul este, în virtutea semnăturii, aprioric „excelent", „confirmă vocația reală a autorului", „reprezintă un moment de seamă al literaturii contemporane" etc. Unisonul osanalelor e de natură să-i trezească bănuieli pînă și celui căruia îi va fi plăcut sincer cartea în cauză. Unde mai pui că la capitolul rezerve și obiecții cronicarii sînt foarte datori. Consecințele unui asemenea sistem „respectuos" de a face critică sînt evidente și, culmea!, majoritatea criticilor sînt, teoretic, de acord cu această observație. Mai puțin entuziaști se arată însă atunci cînd vine vorba de punerea în practică a acestei acțiuni de „higienă literară" — și nu cred că avem prea mult de cîștigat de pe urma tăcerii.

Al. Piru face parte din prima generație de călinescieni. Asta spu-

critica criticii

ne de la început că pentru el critica este o formă de literatură, deci creație. Nu are nici un sens să declanșez aici o discuție asupra îndreptățirii unui asemenea mod de înțelegere a criticii. Remarc numai în treacăt faptul că, fiind literatură (cu același statut precum poezia sau proza), critica ar trebui să beneficieze de un tratament similar: să poată fi, adică, la rîndul ei, terenul unor multiple organizări interpretative. Vreau să spun că un studiu critic este capabil, în ultima instanță, de o coerență unică, cea pe care i-o conferă autorul. Sub acest aspect, ambiguitatea sa semantică este nulă în raport, bunăoară, cu cea a unui text poetic. Trecînd peste această paranteză, trebuie să precizez că în aria criticii curente, așa-zis jurnalistice, profesorul Al. Piru suferă de complexul autorității, tipic călinescian, în cazul său de factură epigonică. De aici impresia de „spirit inclement" (Marian Popa), ceea ce reprezintă o capitală eroare. El neagă cu o furie greu disimulată argumentele, pentru a instala în locul lor propriile impresii.

Polemicile sale se bazează pe extragerea din textele „delicvenților" a frazelor, sintagmelor și vocabulelor inconvenabile, pe care le incriminează cu erudiție ostentativă, conchizînd la sfîrșit că X este „pseudocritic", iar Y publică — nici mai mult, nici mai puțin — „elucubrații". Deși susține că un critic țintește „descoperirea valorilor și denunțarea imposturii", Al Piru ignoră principial argumentele. Convins de caracterul **creator** al criticii, el **inventează** punctele nevralgice ale altora, pentru ca apoi să le denunțe fără prejudecăți. De aceea, din comentariile pe care le semnează săptămînal nu poți afla niciodată cu precizie care este **adevăratul** punct de vedere al „victimei". Nu sistemul îl preocupă, ci amănuntul: o idee nouă îl frapează mai puțin decît o eroare de informație.

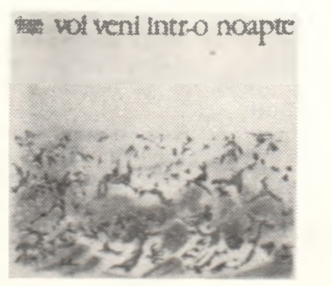
Călinescianismul de metodă și limbaj profesat de Al. Piru a fost dovedit suficient, între alții de M. Ungheanu (în **Campanii**) și M Iorgulescu (**Argeș**, nr. 2/1972). Cu toate acestea autorul **Panoramei...** este tentat să-și nege, poate numai formal, din plăcerea de a fi contradictoriu ca orice creator de seamă, numita obîrșie; într-o anchetă a **Convorbirilor literare** (nr. 1 pe 1972) el, precizează: „Criticul care a trezit în mine ambiția de a-l urma a fost întîi Lovinescu. Decisivă a fost lectura **Istoriei literaturii române contemporane** de el". Că e așa sau nu se poate mai greu dovedi, așa încît n-avem decît să-l credem pe cuvînt. Oricum, urme ale prețuirii pentru Lovinescu se pot detecta în cărțile lui Al. Piru tot pe atît pe cît apar ele la Călinescu. Nu lipsit de interes este însă și un alt fapt: dacă monografia **G. Ibrăileanu, Panorama...** sau **I. H. Rădulescu** ne trimit la Călinescu, **Istoria literaturii române, I-II**, în schimb, reclamă dascăli dintr-o cu totul altă sferă a cercetării istorico-literare, aceea a autenticei erudiții și care n-are nimic a face cu vreun înțeles **creator.** E de mirare, de altfel, că aerul doct al acestor volume nu a condus pe nimeni spre atari origini. „Prețuirea" subtextuală pe care o arată această **Istorie** pentru N. Cartojan și D. Popovici este mai mult decît evidentă și ea vine să confirme o dată în plus ideea după care autorul ar fi „receptiv la toate metodele", fără a absolutiza „nici una cînd este limitativă" (Marian Popa). Ca mod de concepere a **istoriei literaturii**, este o carte tradițională. (Tradiționalismul lui Al. Piru merge pînă la conservatorism. Respingerea în bloc a structuralismului este un argument, după cum un altul decurge din refuzul de a pricepe cum un scriitor, pînă ieri **clasic** în ordinea școlirii noastre, poate fi pus într-o cu totul altă lumină decît cea unanim acceptată. Susținător al creației în critică, el refuză orice nouă interpretare, ceea ce este de domeniul paradoxului),

în gesturi şi în crezuri, măcinat de insatisfacţii, satisfăcut într-un fel de permanenta-i nelinişte.

Nu văd în *Istoria unei secunde*, o carte care subînţelege mai mult decît spune. Nu văd în ea o perfectă unitate (anumite scurte sau mai puţin scurte poeme „cu tîlc" puteau lipsi), fapt care nu stînjeneşte însă receptarea în cele mai bune condiţiuni a pieselor de rezistenţă. Este una din rarele cărţi apărute în ultimii ani în care lipsesc inflaţia de metafore ermetizante şi dilemele eliptic silabisite. Este ceea ce cheamă o carte deschisă, deschisă spre acea secundă uriaşă pe care o glorifică şi o tălmăceşte.

In final mi-ar place să citez în întregime *Descoperirea focului*: „In lumea noastră pururi umbră, / şi-n care este reversibil totul, / — dovadă patinajul şi înotul — / de ce numai lumina naşte umbră ? / / De ce într-o secundă scurtă barem, / să nu producă umbrele lumină, / lumina de la negură să vină ? / Astfel cu glas de odă — întrebarăm / / Răspunserăm tot noi, cînd vremea curse / şi ziuă se făcu deasupra minţii / distruseră cu braţele şi dinţii / lumina, sfidătoarele ei surse. / / Şi de atunci, în noaptea triumfală, / frecăm un lemn de altul, cu migală".

Voi veni într-o noapte, volumul de debut al Donei Roşu, este un jurnal sentimental format din patruzeci şi unu scurte poeme în proză. Nu li se poate contesta o anume graţie şi delicateţe, un vizibil efort de a evita afectarea. Numai că, dorind să fie neafectată, poeta operează cu sugestii vag poetice. Vizînd o simplitate desăvîrşită, textele închid în ele nu o dată un flux liric inconsistent. Delicateţea şi simplitatea notaţiei nu ajung un stil, o tonalitate de expresie, dramatismul faptelor apare neconvingător. Un aer naiv adolescentin dă confesiunii aspectul notaţiei minore: „Am visat că eram mireasa./ Rochia mea albă, vălul meu alb,/ floarea mea albă, nimeni nu le vedea, era noapte şi toată lumea dormea./ Eu singur-alergam în oraşul pustiu să-ţi vestesc «Dragul meu, aceasta e nunta mea ia tu eşti mirele meu» / Acum s-a făcut dimineaţă, dar eu caut într-una să aflu la care geam te găsesc dacă iarăşi voi fi la noapte mireasă".

DONA ROŞU

Donei Roşu îi lipsesc deocamdată nervul poetic, putinţa de a prinde în cuvînt o emoţie spre a o impune ca atare. Cititorului îi rămîn străine frămîntările şi tristeţile poetei; el le înregistrează doar, nu ajunge să le şi re-simtă, să participe afectiv şi efectiv la ele. E cam ceea ce se întîmplă atunci cînd poeta se adresează iubitului: „Am închipuit pentru tine poeme şi ţi-am spus: «Recunoaşte-te»./ După ce te-ai uitat îndelung, ai întrebat: «Unde sînt, cine sînt ?»".

Grafica volumului, datorată lui Sabin Bălaşa, traduce splendid în limbajul liniilor ceea ce în textul poetic rămîne de atîtea ori la nivel de intenţie.

Daniel DIMITRIU

---

de scepticism şi mefienţă. Moraliştii sunt nişte medici, atenţi doar la omul bolnav. Bolile din teatrul lui Mazilu sunt: făţărnicie, uscăciune sufletească, parazitism, prostituţie, dezabuzare, prostie. Pe lîngă acestea, sau peste acestea, două care le guvernează: îmbolnăvirea de clişee şi sexualitatea. Foarte apropiat lui Băieşu în această privinţă — a maladiei clişeelor —, Mazilu e un colecţionar fanatic de slogane, expresii toute-faites, lozinci, şabloane ale exprimării cotidiene din toate domeniile. Hazul vine din interferarea, din întîlnirea şocantă a registrelor, a domeniilor stilistice. Clişee romantice se îmbină cu clişee proletcultiste (Te iubesc în ciuda laturilor tale negative), şabloane din limbajul tehnico-administrativ sunt folosite în declaraţii de amor (Ea caută puritate, el caută puritate şi uite-aşa se bea fondul de rulment...), alături de clasice poncife erotice (Nu concep viaţa fără tine. Sau: Aminteşte-ţi clipele petrecute împreună). Teatrul lui Mazilu e un vade-mecum, o enciclopedie a sclerozei gîndirii şi vorbirii. Chiar cînd îşi pun probleme spinoase, personajele sale o fac în termenii cei mai răsuflaţi şi bonţi, aşa că tot spinul problemei ajunge de rîs. Această obsesie a clişeelor e o chestiune foarte serioasă — ca să riscăm un truism —, nu e doar un aspect de stil. Şablonizarea e cancerul vorbirii. O exprimare exclusiv în şabloane e o exprimare nulă, e egală cu neantul, cu tăcerea, într-un fel. (Tăcerea avînd avantajul sobrietăţii). Uniformizarea, tipizarea exprimării duce la anularea individului, la despersonalizare, e o moarte a intelectului. De aceea personajele lui Mazilu — care nu trebuie privite prin prisma realismului stricto sensu — nici nu „trăiesc"; ele nu sunt nici tipuri, dar nici simboluri. Sunt prea schematice pentru a fi tipuri şi prea univoce pentru a fi simboluri. Ele sunt şarje groteşti. Mazilu, ca orice caricaturist (caricatura fiind o critică a esenţei), îngroaşă deliberat liniile. Viziunea sa este de un burlesc amar (ceea ce nu e decît un alt mod de a denumi grotescul sarcastic). Un escroc libidinos care-şi pune problema personalităţii, a binelui, a iubirii, a fericii etc., într-un limbaj eminamente poncifard, e o figură profund burlescă. Amărăciunea provine din infuzia de scîrbă şi neputinţă în faţa abjecţiei — ca a lui Bèranger în Ucigaş fără simbrie, finalul — a celui care-i contemplă.

Interesant e că, în balansul lor între tandreţe şi abjecţie, între luciditate şi şterpeleală, între auto-analiză şi potlogărie, eroii lui Mazilu sunt figuri dostoievskiene caricate pînă la schelet. Programatic, pare-se (v. Jurnalul unui martor ocular), Mazilu practică o demitizare a ideii de profunzime sufletească. El nu vede în prăpastia sufletului decît fundul ei — şi atunci i se pare plată, falsă.

Acest străfund este — aşa cum tinde să-l arate teatrul lui Mazilu — prostia şi sexualitatea. Această din urmă chestiune e axul, în text sau în subtext, al pieselor sale. Pretutindeni apare o imagine a fixaţiei erotice. Cîteva citate (spicuite din toate piesele volumului) vor convinge:

„Acu circa cinci minute a plecat din acest pat". „Eu sunt, fetiţa care nu se teme să facă dragoste c-un delapidator". „Vino în braţele mele moi, Gogule...". „Dacă vrei să te culci cu mine, bine, treacă de la mine, mă dezbrac, închid ochii, Dumnezeu cu mila, dar termină o dată cu valul ăsta de ură". „Aş putea fi gelos cu adevărat dacă te-ai fi culcat cu mine fără ca eu să ştiu". „Şi atîtea trupuri, şi atîtea trupuri...". „Erai invidioasă pe toate fecioarele celebre care n-au cunoscut bărbaţii". „Şi o dată ajunsă în patul amantului, o să te indignezi, goală puşcă, de mediocritatea mea". „Alţi bărbaţi se vor desfăta cu goliciunea trupului tău". „După ce mi l-ai răpit, degeaba îţi mai pui capotul". „Ştiu şi eu că s-a lăfăit în braţele unui iobag". „Mai ales o femeie blondă, idealul erotic al atîtor generaţii de bărbaţi. Dacă întîrzii, găseşti patul ocupat". „Dacă te culcai cu Marcel, îmi ofereai poate şi o cafea". „Eu sunt bună numai la pat". „Paradoxurile tale sunt trase de păr, dar şoldurile mele, astea sunt reale, cel puţin". „Nu eşti singura femeie care venea goală la mine şi mă ruga s-o distribui în Pirandello". „Adu-mi argumente ca să trăiesc! — Dacă n-ar fi decît trupul femeii...". „Crezi că dacă te spovedeşti am să mă culc cu tine ?" „Crezi că trupul tău mă tulbură ? Te înşeli din toate punctele de vedere". „O visez goală, cu o carte în mînă". „Lupta pentru un ciubuc, pentru şoldurile unei femei..." ş.a.

Freudian malgrè soi, Mazilu află în sexualitate resortul multor tare ale lui homo sapiens. Dacă eroii săi folosesc exclusiv cuvinte fără trup, gîndurile lor sunt doldora de trupuri.

Teatrul lui Mazilu, imagine grotescă a lumii de umbră din om, dezvăluire sardonică a rădăcinilor de abjecţie din care cresc florile tandreţei, panopticum al murdăriei mentale şi al mizeriei sufleteşti, este un spectacol unilateral grotesc, monoton în parţialitatea sa dar tocmai prin aceasta imediat specific. Poate că un ochi mai atent la tandreţe ar face mai apropiată lumea lui Mazilu de adevărata lume.

George PRUTEANU

*) Ion Omescu, **Iadul şi pasărea (I. şi p., Dincolo de praguri)**, ed. „Cartea românească", 1972, 121 pp.

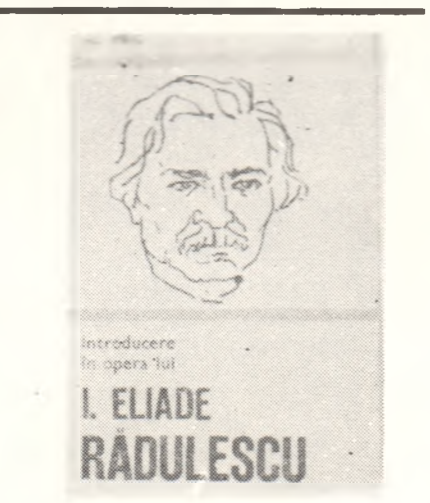
) Teodor Mazilu, **Teatru (Don Juan moare ca toţi ceilalţi, Aventurile unui bărbat extrem de serios, Inundaţia, Proştii sub clar de lună, O sărbătoare princiară, Pălăria de pe noptieră, Treziţi-vă în fiecare dimineaţă, Aceşti nebuni făţarnici, Împăiaţi-vă iubiţii !, Cine pe cine mîntuieşte, Frumos e în septembrie la Veneţia), ed. „Cartea românească", 1971, 340 pp.

---

prin aceea că respectă cu stricteţe canoanele alcătuirilor pomelniceşti. Dar nu metoda reţine aici atenţia, ci însăşi materia lucrării, mai exact sursele ei. S-a afirmat despre profesorul Al. Piru că tinde spre epuizarea informaţiei. O lectură a cărţilor sale **de dragul lecturii** (nu i se poate nega o asemenea calitate) ar putea trage după sine o concluzie de acest gen. Dacă însă procedăm la cercetarea cît de cît sumară a bibliografiei (impresionantă ca volum, de cîte ori apare consemnată) părerea iniţială se modifică. Primul volum merge după N. Cartojan (**Istoria literaturii române vechi**, I—III, FR, 1940—1945), al doilea tot aşa, dar după D. Popovici (**La littérature roumaine à l'époque des lumières**, Sibiu, 1945). Desigur, sînt şi urme ale **Istoriei...** lui Călinescu, acestea însă se află în minoritate. Că fidelitatea lui Al. Piru faţă de cei doi istorici literari (cu care, uneori, nu se arată în deplin acord asupra unor chestiuni de „principiu" — cf. II, p. 5) merge pînă la transcrierea paragrafelor, nu are nevoie de demonstraţie. Şi dacă aş face-o, totuşi, n-aş avea nici măcar meritul de a fi primul. Regretatul G. C. Nicolescu, istoric literar onest pînă la pedanterie, o ilustrase într-un amplu articol, (**Alte însemnări despre istoriografia literară actuală**), publicat în 1964 (nr. 26) în **Luceafărul**; ale sale „lecturi paralele" aveau ca obiect numai al doilea volum, **Literatura română premodernă**. Actualmente posed toate datele pentru a demonstra celor interesaţi că şi **Literatura română veche** se găseşte într-o identică situaţie.

Cum era de aşteptat, profesorul Al. Piru s-a străduit să motiveze acest procedeu de înjghebare a cărţilor. Drept care, el se arată convins de ideea că în cercetarea istorico-literară lucrăm cu o sumă de **adevăruri**; şi, de vreme ce ele au fost **o dată** enunţate, n-are sens nici măcar a le da altă formulare, căci asta ar echivala cu modificarea înţelesului. Se poate întreba: faţă de ce sînt acestea **adevăruri** sau, şi mai bine, ce caracteristici le conferă o asemenea calitate ? Greu de spus! Exceptînd datele stricte de istorie literară (ani, titluri, ediţii, fapte istorice etc.), **adevărate** în baza documentelor, interpretările sînt, vrînd-nevrînd, subiective, ţin adică de felul nostru particular de a privi operele.

Evidenţa riscului absolutizărilor este fără consecinţe la Al. Piru, căci obiectul lor nu-i aparţine. Trec peste faptul că o asemenea optică vine în deplin dezacord cu vreun sens creator al criticii şi mă opresc la posibilitatea ei de a se institui în justificare a împrumuturilor. La prima vedere, dată fiind condiţia de unicate, s-ar părea că Al. Piru are dreptul să uzeze cu toată libertatea de aceste adevăruri. In fond, acelaşi lucru se petrece şi cu adevărurile ştiinţei: folosim teorema lui Pythagora atunci cînd împrejurările o cer, fără a-i mai indica autorul (a nu se uita, totuşi, că la **adevărul** $a^2=b^2+c^2$ se poate ajunge pe mai multe căi). Cu o singură minimă precizare: toată lumea ştie că Pythagora este descoperitorul ei. In consecinţă, reproşez volumelor de faţă absenţa subsolurilor şi abundenţa omisiunilor tipografice (ghilimele). Cum pe cele 900 de pagini (în ultima ediţie) contribuţia efectivă a profesorului Al. Piru este firavă, nu înţeleg sincer motivele pentru care **Istoria** este mereu retipărită. Căci, dacă tot vorbim de onestitate şi dacă tot ne „nemulţumeşte lipsa de talent şi lipsa de cultură, faptul că apar cărţi stupide de care nimeni nu se sinchiseşte, ba unii le şi laudă" (**C. L.**, 1/1972), nu era mai firesc să se reediteze pînă la această oră „utilizatele" cărţi semnate de N. Cartojan şi D. Popovici ?

Introducerea în opera lui I. Eliade Rădulescu argumentează de aceeaşi manieră dragostea autorului pentru cel care îl credea cîndva „preocupat îndeosebi de stabilirea valorilor".

Al. DOBRESCU

---

o nouă pagină în istoria spiritului european

semnificaţia istorică a operei lui Teofil Coridaleu

(I)

Cînd am întreprins editarea operei filozofice a post-bizantinului Teofil Coridaleu (1570—1646) — din care a apărut pînă acum o „Introducere la Logică" şi urmează să apară un „Comentariu la Metafizică" — am socotit că ne îndeplinim în primul rînd o datorie faţă de cultura noastră. La Academiile de la Iaşi şi Bucureşti, într-adevăr, cele şapte comentarii (ce vor face obiectul ediţiei complete) au fost folosite, chiar dacă cu intermitenţă, ca materie de învăţămînt superior, timp de peste un veac. In acelaşi timp socoteam că, întreprinzînd ediţia în chestiune, slujim cauza culturii în Sud-Est-ul european, unde învăţămîntul lui Coridaleu a iradiat puternic. Pătrunzînd însă mai adînc în materialul — în mare parte inedit — ce stă la dispoziţia noastră, prin manuscrisele aflate la Bucureşti şi Iaşi, apoi legînd cercetările exegetice ale lui Coridaleu de tradiţia greacă, aşa cum era firesc de vreme ce e vorba de un comentator grec, ne-am dat seama că editarea operei filozofice a lui Coridaleu ar putea reprezenta şi o contribuţie la înţelegerea specificului culturii europene.

Intr-adevăr, opera lui Coridaleu ar putea autoriza speranţa că se va scrie cîndva, pe temeiul ei, o nouă pagină în istoria spiritului european. Fireşte, nu este vorba decît de aristotelism, şi încă mai puţin, de aristotelismul grec; dar prin acesta se poate căpăta un sens al *exegezei* care să fie caracteristic culturii europene şi să dea acesteia, pentru o primă versiune a ei, un contur şi o expresivitate poate încă nerelevate.

Există şi alte culturi care să practice exegeza. Intr-un sens, există culturi care să fie *doar exegetice*, spre deosebire de cultura europeană, unde originalitatea şi individualitatea autorului sînt — cel puţin de la Renaştere încoace — reclamate. Astfel, pentru un străin, întreaga gîndire chineză, de pildă, pare o vastă şi solemnă exegeză, unde Confucius şi Lao-Tse nu încetează să fie mari spirite tutelare, ce trebuie să fie comentate. Cultura indiană, la rîndul ei, ne apare şi ea ca o exegeză, la cel mai adînc nivel de experienţă pe care-l pot oferi viaţa şi speculaţia; nici un gînditor nou, în cultura aceasta, nu pare a-şi face, ca Descartes sau Kant în cultura europeană, un titlu din a lua lucrurile de la început. Problema, ca şi în cultura chineză, este să interpretezi adevărul ca fiind rostit *cîndva*, nu să-l cucereşti cu noutatea ta.

Dar tocmai pentru că şi alte culturi practică exegeza, sau sînt chiar prin execelenţă exegetice, ar putea fi sugestiv să le opunem ideea europeană de exegeză. Chiar dacă spiritul exegetic nu prevalează în cultura europeană, el este suficient de afirmat — şi tocmai cu aristotelismul — spre a îngădui o confruntare a culturii noastre cu alte culturi. Pe de altă parte, este adevărat că se pot găsi numeroase dezvoltări exegetice chiar aci, iar aristotelismul însuşi numără încă două, exegeza arabă şi cea latină. Totuşi aritotelismul *grec* reprezintă mişcarea exegetică cea mai autentică, cea mai dezvoltată şi cea mai egală sieşi. Dar numai prin Coridaleu ea devine un ansamblu închis, cu o structură istorică distinctă.

In felul acesta opera lui Coridaleu ne-ar autoriza să conferim un înţeles *întregii* exegeze aristotelice, cel puţin începînd de la Alexandru din Afrodisia (către anul 200 al erei noastre), adică pentru o perioadă de mai bine de 1400 ani. In măsura în care s-ar obţine astfel *un model încheiat de exegeză europeană*, ar reieşi nu numai un frumos capitol în ceea ce s-ar putea numi „fenomenologia exegezei" — de completat cu spiritul exegezelor orientale — dar de asemenea un capitol în istoria spiritului european, cum o sugeram.

Totuşi nu există încă o istorie a aristotelismului care să pună în lumină tendinţele scolasticei greceşti. Istoricii gîndirii europene o recunosc, constatînd că faţă de scolastica latină, cea greacă are totuşi avantaje deosebite, dacă n-ar fi decît cel de a fi întreprinsă în limba lui Aristotel însuşi. In jurul lui 1900, Academia din Berlin a publicat aproape 60 de comentarii, majoritatea inedite, întreprinse de-a lungul veacurilor de 25 autori greci diferiţi, începînd tocmai cu Alexandru din Afrodisia şi continuînd, între alţii, cu Porfir şi Ammonius, care au influenţat puternic Evul-Mediu latin. Pînă şi marea istorie a filozofiei, semnată Ueberweg-Praechter, admitea în ediţia ei din 1967 că în colecţia comentatorilor greci, publicată de Academia din Berlin, se găseşte un material „inestimabil" şi într-o largă măsură „încă nefolosit".

Pentru ce toate acestea ? Explicaţia ce se dă de obicei este dublă. Pe de o parte este vorba de un imens număr de lucrări, scrise de renumiţi sau obscuri profesori greci de filozofie aristotelică, iar numărul paginilor ce ar trebui străbătute este prea mare spre a ispiti pe cercetători să caute ceva deosebit în ele. Pe de altă parte comentatorii aceştia greci nu pun în joc mijloace de investigaţie originale, ba chiar se repetă adesea şi par a constitui o lume alexandrină lipsită de interes. Prin urmare: prea multe pagini de citit, prea puţine rezultate de recoltat.

Vom judeca deosebit, chiar dacă cele două aspecte trebuie recunoscute, în parte. Vom spune că pînă acum toate acestea au fost lipsite de o încheiere şi că seria comentariilor greceşti nu a părut semnificativă pentru că nu s-a înfăţişat ca *un ansamblu distinct* în sînul culturii europene. Marele număr de comentarii n-ar fi înspăimîntat pe istoricul ideilor, care e atît de harnic şi avid de noutăţi, de obicei. In al doilea rînd, uscăciunea şi chiar mediocritatea acestor interpretări nu le-ar fi lăsat să rămînă fără un rod în cultura noastră, dacă s-ar fi găsit cît de cît o semnificaţie deosebită în ele. Iar acesta este punctul principal în dezbatere.

Constantin NOICA

N. D. COCEA

[...] Am citit azi cu atenție un abecedar românesc. Nu cred să existe pe lume ceva mai îngrozitor și mai lamentabil. Totul e de refăcut în această direcție. După război învățămîntul primar va trebui să fie una din pîrghiile cele mari pentru prefacerea și întărirea poporului.

Să se trezească inteligența copilului. În lături cu științele moarte și cu istoriile pline de date și de fapte numai care îngreuiază memoria fără să deschidă inteligența.

În clasa I-a basmele, poezia, cîntecul și desenul să fie cele patru pietre fundamentale ale învățămîntului. Învățătorul să povestească basme (nu să le citească) și dacă se poate, copiii să povestească și ei basme cum îi taie capul. Cîteva poezii simple și ușoare, de preferință populare, învățate pe de rost. Un ceas de cîntec pe zi, în cor. Și mai ales atenție asupra desenului. Nu sistemul stupid aplicat pînă acum. Numai desen după natură! Un cub, o linie, o tablă, o călimare etc. Obiecte extrem de simple, așezate pe catedră și toți copiii, cu creionul în mînă, încercînd să le reproducă pe hîrtie.

Mîna e instrumentul de căpetenie al inteligenței. Trebuie obișnuită să asculte și să urmeze indicațiile inteligenței. Am făcut pînă acum constatări nenumărate. Rareori am văzut oameni inteligenți care să nu fie complect stăpîni pe sistemul mușchiular și nervos al miinilor și al degetelor. S-ar putea aproape erija în aforism observația că poți judeca inteligența unui om după precizia cu care știe să tragă o linie dreaptă sau un contur. Cele mai multe dintre astea: pictura, desenul, sculptura, muzica instrumentală și totalitatea artelor industriale confirmă adevărul acesta.

Aproape același scop trebue să-l urmărească încă din clasa I-a studiul matematicii. Preciziunea în gîndire. [...]

•

Dascălul care face un suflet drept și bun dintr-un copil care ar fi putut să ajungă ca toți ceilalți semeni ai lui un om rău, schingiuitor de oameni și de animale, contribue mai mult la adevăratul progres al omenirii decît primarul care aduce lumină electrică pe străzi și instalează telefoane în casele locuitorilor

•

Toate societățile omenești au privit cu oroare vițiul și-au înscris legi nenumărate împotriva lui. Și cu toate astea vițiul e de mii și mii de ori mai puțin primejdios și tot vițiul din lume a pricinuit mai puține dureri omeniri, decît răutatea și prostia cîtorva oameni.

•

Religia lui Christ dă un brevet de prioritate celor săraci cu duhul. Religia cea nouă va trebui să dărîme opera creștinilor și să urmărească pînă în pînzele albe ca pe cel mai rău, mai vinovat și mai primejdios dintre oameni, pe prost.

•

Azi am jucat iar poker. Nu-mi plac cărțile. E un vițiu care nu-mi dă nici un fel de emoție; prin urmare nu-l practic.

Și cu toate astea am răsuflat ușurat, cînd, după un ceas de conversație, ne-am așezat la masa de cărți.

Cel puțin la poker nu se vor-

arhiva convorbirilor

bește, nu sunt silit să ascult și să răspund.

Acum înțeleg de ce atîția mari poeți și esteți, oameni de știință și oameni de geniu s-au lăsat tîrîți de viciul acesta ca într-un refugiu care cel puțin îi scăpa cîteva ceasuri pe zi de vorbăria goală și de asfixia prostiei omenești. [...]

•

N-am jucat [...] cărți, nu din lipsa poate de temperament, dar pentru că banii nu mă interesează și pentru că mi se părea o aberație să mă abrutizez ceasuri întregi ca să cîștig sau să pierd o mie de lei. Odinioară, cînd eram adolescent am încercat să beau. Era pe vremea ultimelor unde de influență eminesciană. Pentru că idolul veleităților noastre literare, băuse, ni se părea, în liceu, o sacră datorie, să ne strecurăm seara în cîrciume cu aere fatale și să căutăm inspirația divină în cîteva chile de vin prost. Mi-aduc aminte cu cîtă resemnată conștiinciozitate de artist îmi îndeplineam slujba asta și cu cîtă greață și revoltă ale stomacului ajungeam la al treilea pahar. Nu știu dacă m-am îmbătat de două sau de trei ori pînă acum. Bietele mele beții au fost lamentabile. Dureri de cap, vărsături, o săptămînă de mahmureală și nici umbră de plăcere.

La Paris aveam un prieten englez care într-o zi m-a dus aproape cu sila întru-n local unde se fuma opium. [...] A fost deajuns să văd un fumător de opiu și să caut zadarnic viața în ochii amantei mele, ca să înlătur cu groază otrava ademenitoare. Pot să mă îmbăt zile întregi de visuri, de iluzii, cu apusuri de soare și cu parfumul unei flori, dar pentru un imperiu nu mi-aș cumpăra visurile la crîșma din colț sau la farmacie. Inteligența sau animalul din mine se revoltă numai la gîndul că aș putea să caut aiurea decît în sufletul și în creierul meu, excitante pentru cugetare sau mîngîiere în ceasurile de deprimare. Nimic nu mi

alt jurnal inedit

(III)

se pare mai criminal ca atentatul împotriva inteligenței. [...].

•

Avem o singură viață.

Cum e mai înțelept s-o trăiești și care e criteriul cel mai sigur ca să-ți îndeplinești complect misiunea?

Trei sferturi din frămîntările, din agitațiile sterile, din nonsensurile vieții mele, izvorăsc din problema aceasta pe care am întîlnit-o la toate răspîntiile mele intelectuale și pe care n-am rezolvat-o măcar în parte, nici pînă acum.

Ce e mai înțelept și mai bine?

Să te interesezi de viața politică a țării, să dai lovituri și să primești; să-ți propovăduiești convingerile înjurînd pe ale altora, pînă în ziua cînd, avînd puterea în mîini, vei putea să le aplici pe jumătate, pe sfert ori de loc; sau e mai cuminte să stai deoparte și să scrii cîteva pagini care vor rămîne, pe cînd în arenă fiarele politice vor continua să se sfîșie între ele și să-și înscrie luptele, legile și numele pe nisip [?]

Ce e mai bine? Să dormi, să mănînci, să bei și să iubești, să faci ceea ce fac zilnic animalele și oamenii din jurul tău, sau să adaugi cîteva pagini moarte la vasta și moarta bibliotecă a omenirii?

Ce e mai bine? Să simți fiorul sfînt al revoltei și în strîngeri de mîini pătimașe, în priviri care coboară prin ochi pînă în suflete să-l împărtășești și altora, sau să fii în tabăra dominanților. Să fii la ospățul frugal al sclavilor; să te îmbeți cu iluzii din paharele goale și să-ți saturi foamea rupînd cu dinții hoitul burgheziei, sau să te așezi sătul deja, liniștit și împăcat cu tine însuți la banchetul acelora care stăpînesc pămîntul. Să fii cu veșnicii păcăliți ai vieții? Sau cu învingătorii? Ce e mai bine? Să stropești cu noroi sau să fii stropit? Să lovești sau să primești lovituri, să ucizi sau să fii ucis? Ce e mai cu minte? Să stai deoparte sau să te amesteci în vîltoare, să guști viața sau s-o trăiești, să te aventurezi pe oceanul lumii sau să-i cînți valurile sumbre de pe mal? Ce e mai înțelept, să vrei sau să renunți? [...]

Afară e negură și burează puțin. Dar în sufletul meu e soare. Generalul a plecat în inspecție. La vreo 70 kilometri depărtare de Negrești. Dacă nu s-ar fi inventat automobilele, i-ar fi trebuit vre-o trei zile ca să se ducă să-și facă inspecția și să se întoarcă.

Să profităm însă de ziua asta unică de libertate.

M-am închis în casă, am încuiat amîndouă ușile, am lăsat storurile, și cu lampa aprinsă, [...] ca Ițic din anecdota lui Speranță, m-am gîndit la soarta țării mele. [...]

•

Un local pentru scriitori, oameni de știință și artiști. S-ar putea alege una din mînăstrile mari ca Neamțu, Văratec, Agapia sau Secu, căruia i s-ar dărui 2 — 300 ha de pămînt.

În cuprinsul mînăstirii instalație completă de tipografie, o bibliotecă și cîteva ateliere speciale pentru artiști.

Încăperile, chiliile și casele puse gratuit, fie cîteva luni pe an, fie pentru mai mulți ani, la dispoziția acelora care vor să lucreze în liniște și singurătate.

Masa gratuită. Se va putea lua în comun sau acasă de la arhondaric.

Două direcții. Una spirituală, care ar fi încredințată unui mare scriitor, de pildă Galaction.

A două economică. Mincu de pildă, care ar îngriji de bunul mers, gospodăria și hrana întregii comunități.

Editura ar avea două scopuri: întîia să tipărească lucrările celor tineri. A doua să dezvolte gustul pentru cărțile frumoase, tipărind opere inedite sau clasice în ediții artistice.

Viață patriarhală, ținîndu-se însă seamă de necesitățile confortului modern. Așa s-ar introduce electricitate, băi, water-closet-uri, telefon, automobile pentru cursele pînă la gară etc. Pentru pictori, pînza, pensulele și culorile ar fi gratuit. Marmora și bronzul pentru sculptori. Hîrtia și tiparul pentru scriitori.

O secție va fi consacrată bătrînilor și invalizilor, alta orfanilor minori și în sfîrșit a treia bolnavilor sau convalescenților.

Veniturile instituției le-ar forma terenul cultivabil, crescătoria de vite, o sumă fixă la sută din vînzarea operelor care au fost produse pe cînd autorii lor erau oaspeții instituției, dintr-o subvenție a statului echivalentă cu deficitul anual

Sacrificiul bănesc pentru stat n-ar fi prea mare, ținîndu-se seamă de marile rezultate ce s-ar putea obține pentru cultura și dezvoltarea gustului artistic al țării, mai ales într-o țară ca a noastră unde literatura, artele și științele nu rentează mai deloc, mai ales cînd au o adevărată valoare. Pe de altă parte nu e nici o primejdie ca instituția să fie invadată de ratați. Acestora în general le sunt deschise prea multe căi de cîștig, în alte domenii ca să se mulțumească cu locuința și modestele prînzuri gratuite ale instituției. Și-apoi ratații artei sunt, în orice caz, ceva mai interesanți decît călugării.

•

[...] Vremea s-a îndreptat iarăși. Negura s-a rupt fîșii-fîșii, și-am văzut-o ușoară și zdrențuită ca o dantelă, urcîndu-se spre soare. E momentul să suflu în lampă și să ridic storurile. De altfel Stanciu a crăpat pînă acum de cel puțin o sută de ori ușa. După capul lui aiurit bietul om trebuie să-și spună că stăpînu-său nu e în toate mințile.

•

Să fim prin urmare gravi. A trecut vremea idilelor. Marile probleme ale statului trebuie să ne preocupe mai mult decît micile mizerii sentimentale. [...]

•

Una din marile mele suferinți de la Negrești. Sunt silit să citesc zilnic cele cîteva ziare care mai apar la Iași. M-am resemnat cu închisoarea. Dar mi-e cu neputință să citesc fraza îngrozitoare a mîzgălitorilor naționali de hîrtie, fără să strîng pumnii și fără să scrîșnesc din dinți în fiecare dimineață. Dacă

Când mugurul dă în floare, ...
Am trăit?
Am visat?
Nu știu...

mi s-ar da zilnic o porție de „trăgători" cred că, cu încetul, m-aș obișnui și cu bătaia. Cu proza ziariștilor noștri însă, cu imbecilitatea imensă și lamentabilă a acestor scribi fără suflet, fără inimă și fără minte, nu pot, e peste puterile mele morale și fizice, să mă obișnuiesc. Dacă există undeva vreun D[umne]zeu al României, cum de-i rabdă pe scoarța pămîntului. Înțeleg existența oribilă a coropișnițelor, a tuturor făpturilor ăstora dizgrațiate de natură sau de D[umne]zeu. Dar cum ați vrea să admit pretențiile unei ignobile coropișnițe care s-ar apuca să scrie la gazetă și să mă învețe ce trebuie să cred și să fac!

Text stabilit de **N. FLORESCU**

N. V. TURCU

(urmare din pag. 7)

Cu pași șovăielnici te-ai apropiat de oglindă.

— Să fi îmbătrînit oare atît de repede? Apoi, după un timp:

— Și ce dacă. Îl am acum pe Em. Ce-mi mai pot dori? Nimic nu-mi mai pot dori. El este mereu lîngă mine, el este *al meu*. Numai *al meu*.

Nu-și mai dorea, cu adevărat, nimic. Spunea: „Să-l văd acolo! Acolo sus, cît mai sus, și pot să mor! Alții să-i știe de frică, nu el de frica lor! Să știu asta și am terminat cu totul..." După asemenea momente plîngea.

— Iar plîngi? o întrebam.

— Mi-a venit așa ... nu știu ... de fapt nu cred că plîng.

— Crezi că dacă ți-ai relua catedra, ar fi mai bine?

— Și Em?

— Ce, și Em?

— Cine ar avea grijă de Em? Cine i-ar pune mîncarea cînd vine de la școală, cine l-ar ajuta, înțelegi? Cine ar rămîne cu el?

— Unde trebuie să rămînă cineva cu el?

— Lasă, Vic, tu nu știi.

— Știu însă că nu ești în apele tale.

— Mă gîndesc la fel de fel de lucruri.

— Și ca să nu te mai gîndești, nu poți?

— O să pot, Vic, cred c-o să pot...

noaptea trecuse de jumătate

Cînd o vedeam cum se frămîntă și-l mai auzeam și pe Em, de dincolo, cum lungește pelteaua la telefon, îmi ieșeam din fire.

— Ascultă, Em, strigam, pune porcăria aia de receptor la locul lui vezi-ți de treabă. Em, vino aici. Auzi, Em, ori n-auzi?

— ...

— Nu ridica din umeri și nu fă figura asta de parcă ai avea în fața ta o cămilă. La ăștia șaptesprezece ani ai tăi, în afară de prăpăditul ăla de baschet și de muzica aia nenorocită de-ți macină nervii, ce mai ști tu, Em?

— Dar învăț, tată.

— Ascultă, Em: *ar trebui* să înveți. Dacă ai învăța ar fi altceva, ar fi așa, ca o mîngîiere pentru mama asta a ta! Cu notele alea de opt nici vorbă nu poate fi că înveți; nici vorbă nu poate fi, auzi?

— Nu mai pot, tată! îmi spuse într-o zi. Lăsați-mă, ce vreți de la mine... Era o revoltă în toată puterea cuvîntului și nu eram obișnuiți cu așa ceva.

— Cred că ce-mi spui e o tîmpenie, Em, i-am răspuns. Adevărul e altul, băiete, și tu să te-nveți să spui adevărul, fiindcă...

— Dar ăsta e adevărul, tată. Asta, nu altul, mi-a întors-o.

— Fiindcă vrei tu să fie ăsta, i-am spus.

— Eu nu mai vreau nimic, tată. Eu nu mai pot să vreau ceva. Demult nu mai vreau nimic.

— Oricum, adevărul nu e ce-ar vrea fiecare, băiete. Nu e vorba că nu mai poți, ci nu vrei să mai poți, nu vrei să poți mai mult. Asta e adevărul. Dar noi știm că tu poți, Em.

Pentru a-l scoate din starea de spirit în care cădea îl puneam să scrie de o sută de ori: „Pot și trebuie să pot!". Exact așa, de o sută de ori. „Ai fost prea aspru cu el, Vic!" îmi spunea mereu Elva. „Lasă-l, mai ocupă-te și de mine. M-ai uitat cu totul, Vic". Îmi plăcea să mă las dojenit. Îmi trecea palma ei mică peste frunte și peste față. Cînd ajungea în dreptul inimii se oprea și zicea: „Cît e de chinuită. Nu se mai oprește cît e viața de lungă. Auzi-o cum se zbate!". Își lipea apoi tîmpla de pieptul meu. Îi plăcea să se aciueze, făcîndu-se mică, la subsuoara mea. Tăcea și se lipea de mine strîns, făcîndu-și loc, căutîndu-și un loc bun. Ochii îi căpătau o strălucire aparte iar brațele ei îmi cuprindeau umerii. Mă chema, furișîndu-se cîte puțin sub brațul meu.

Victor Poenescu sări de pe scaun și fiindcă pe ochi i se așezase un fel de ceață, nu ocoli cum trebuie masa și se lovi de ea.

„Acum totul nu este decît un cîmp nesfîrșit, un cîmp plin de hîrtii, de tot felul de resturi. Acum aș vrea să dorm. Să dorm mult, mult de tot. Fiindcă somnul amînă, amînă. Aș vrea să uit acum de ochii ei, și de ziua asta care se apropie...".

Cînd un om este urmărit de un alt om, el îl mai evită, se mai ascunde... Cînd e urmărit însă de propriul său gînd, situația este fără ieșire, și nu-și poate afla liniștea. Așa că se întoarse iarăși mult de tot în urmă și cu ochiul minții o zări pe Elva coborînd dealul Universității. Era octombrie și era îmbrăcată într-un balonseid de culoarea lămîii. Își amintea mersul ei care trăda refuzul de a comunica în vreun fel cu strada. Era a doua oară cînd o vedea și se surprinse privind în urmă cum mergea prin camera goală, ocolind masa și scaunul acela cu trei picioare. Cînd șerpii gîndurilor îl înlănțuiau întotdeauna afla scăparea, invocînd amintirea ei.

— Sînteți obișnuit să faceți complimente?

— O, nu! Doar dacă realitatea îmi impune. Nu fac decît să observ.

Omul desăvîrșește ce a creat natura. Asta încercase el. Să desăvîrșească. Ce intervenise? Unde greșise cu Em? Mersese prea departe? Dar cine știe pînă unde poate merge abnegația, grija pentru fiu? Iubirea fără margini, formă aparte a egoismului, sufocă. Soarele încălzește, dar sub povara razelor de foc unele plante se ofilesc și pier.

„VATRA"

Numărul 3 (12) al revistei **Vatra** se impune prin selecţie, sobrietate şi pronunţată grijă pentru o tematică variată, capabilă să intereseze un public larg. Reţinem ca deosebite materialele dedicate sărbătoririi semicentenarului U.T.C., consacrate literaturii, (interesante cronicile lui Dan Culcer şi **pretextul** lui Victor Halici) cît şi cele referitoare la istoria patriei. Acestea din urmă sînt, de fapt, expresia unei preocupări statornice care s-a făcut simţită încă de la primele numere.

Profităm de această ocazie pentru a adresa revistei din Tîrgu Mureş un salut colegial cu ocazia împlinirii unui an de la apariţia primului număr din noua serie. Propunîndu-şi să continue „valoroasele tradiţii ale **Vetrei** de odinioară" şi să militeze prin tinereţea şi talentele ei de azi pentru o literatură angajată, inspirată de „năzuinţele şi imperativele zilei de azi", publicaţia a reuşit indiscutabil să pună în practică aceste deziderate. Ea a reunit

reviste

prestigioase semnături aparţinînd oamenilor de cultură şi litere români, maghiari şi alte naţionalităţi, subordonînd diversitatea unei direcţii în care spiritul de răspundere şi discernămîntul valoric au constituit principalii factori operativi.

Astăzi **Vatra** are un profil distinct printre publicaţiile de cultură, (profil căruia îi este străină orice tendinţă de provincialism) şi sîntem încredinţaţi că tinereţea şi, deopotrivă, maturitatea ei vor contribui şi în viitor la consolidarea prestigiului dobîndit.

„CRONICA"

Numărul 12 (din 24 martie) oferă cititorilor o interesantă corespondenţă inedită între Xenopol şi Hasdeu, alături de o sinteză (aparţinînd lui D. Ivănescu) asupra operei ilustrului istoric. Tot aici semnalăm prezenţa reportajului **Iaşii** de Alecu Ivan-Ghilia, precum şi paginile dedicate poetului George Lesnea.

In numărul următor (13) revista iniţiază o anchetă — pe care o sperăm utilă — privitoare la momentul actual al criticii şi istoriei literare. Remarcăm ca o constantă preocupare a revistei discutarea unor probleme legate de actualitatea social-politică, fapt ilustrat de prezenţa în acest număr a dezbaterii **Societate Socialistă multilateral dezvoltată, personalitate multilateral dezvoltată.**

Salutăm în **Cronica** de acum o revistă deschisă actualităţii, ale cărei eforturi îndreptate spre mai bine se fac simţite ca permanenţe.

*

REQUIESCAT ÎN PACE

La moartea lui Ion Luca, Valeriu Râpeanu a conceput un amplu necrolog pe care l-a publicat în **România literară** nr. 6 (din 3 febr.) a.c. Pînă aici nimic surprinzător, mai ales că, după propria-i mărturisire, criticul se numără — se mai întîmplă şi aşa — printre foarte puţinii care l-au cunoscut îndeaproape. Mirarea apare abia atunci cînd, avertizaţi asupra acestui neaşteptat privilegiu al lui Valeriu Râpeanu, luăm act de faptele invocate pentru schiţarea portretului dispărutului autor. „Purta în portofel tăietura unui articol de Tudor Arghezi publicat în **Adevărul** şi o scrisoare de la teatrul lui Max Reindhardt prin care i se confirma că s-a primit un text al său. Le arăta tuturor, deşi nici una, nici cealaltă nu erau concludente". Şi mai departe: „Trăind departe de lumea literară, se acrise şi nu înţelegea, de pildă, **cum o prefaţă poate discuta critic o operă** (s.n.) şi atunci pornea să ceară iarăşi audienţe, aşteptînd şi apoi explicînd confuz meritele tuturor pieselor sale, care nici cele tipărite nu s-au prea jucat şi n-au intrat în conştiinţa publică. A scris mult, excesiv de mult, şi din pricina izolării în care a trăit nu mai avea nici un fel de spirit critic, nutrind un soi de narcisism care-l făcea să fie greu de suportat ca om şi mai toţi să se ferească de dînsul". Nimic altceva despre un om şi o operă căzută în „nedreaptă uitare". Că, fiind unul dintre puţinii care l-au cunoscut pe Ion Luca, semnatarul ne-

OBIECTIV

crologului putea să găsească, ştiu eu?, alte fapte şi împrejurări în măsură să compună portretul dramaturgului, dacă nu din alte motive, atunci măcar dintr-o firească pioşenie faţă de cei morţi, e una. Că, propoziţia subliniată conţine explicaţia atitudinii lui Valeriu Râpeanu faţă de Ion Luca (îngrijitor şi prefaţator la cele două ediţii de **Teatru** a fost chiar Valeriu Râpeanu), e o cu totul altă chestiune. Şi la urma urmelor, nu conţinutul frazelor intrigă cel mai mult, cît tonul lor persiflant, ironia neacoperită, absenţa omeniei şi a olimpianismului atît de propriu criticului. Nu era mai firesc un simplu **Requiescat in pace**?

ODISEU

limba literară

FAZA ACTUALĂ A LIMBII ROMÂNE

eja la 1869, intelectuali ca Eminescu îşi exprimau convingerea că dispuneam de o limbă literară definitiv formată, deşi, fireşte, această limbă literară prezenta atunci mari oscilaţii fonetice, morfomatice, sintactice şi lexicale. „Astăzi mai toate ziarele româneşti au aceeaşi limbă scrisă; va să zică în nici unul nu s-au consacrat vicii provinciale. Din contra cu toată unitatea limbii literare pronuncia diferă în fie-ce provincie..." (articol intitulat *Cestiuni de* de la Biblioteca Academiei R. S. România, *pronunţie românească,* în manuscrisul 2257 p. 53—66, publicat de I. Scurtu în M. Eminescu, *Scrieri politice şi literare*, I, 1870, 1877, 1905, p. 412—413, apoi în Mihail Eminescu, Opere complete. Iaşi, 1914, p. 393). Dar gradul de dezvoltare a unei limbi nu se măsoară după aceste oscilaţii, ci după posibilităţile sale de expresie. Aceste posibilităţi erau şi mai bine simţite pe la sfîrşitul secolului trecut, cînd, oricum, mai toate oscilaţiile inutile ale limbii fuseseră înlăturate şi scriitorul nu se mai preocupa de fixarea limbii, ci de utilizarea ei artistică. Este semnificativă mărturia lui Duiliu Zamfirescu, care spunea (în prefaţa ediţiei din 1902 a romanului său *În război)*: „E o mare mîngîiere sufletească, pentru cine îşi petrece viaţa căutînd să prindă, în vorbe, icoana fugară a imaginei, a şti că are la îndemînă o limbă atît de perfectă, cum e limba noastră din sfîrşitul secolului al XIX-lea". Mărturia unui scriitor de valoarea lui Duiliu Zamfirescu, a cărui limbă se caracterizează printr-o vioiciune şi o varietate deosebită, este la polul opus faţă de declaraţiile atîtor scriitori de la începutul secolului, care se plîngeau tocmai de neajungerea limbii.

Limba literară română n-a avut, însă după 1878 o formă perfect unitară pe tot întinsul teritoriului locuit de dacoromâni şi nici n-a rămas total neschimbată. Ea prezintă oarecare diferenţieri dialectale, de fonetism *(întîi, întăi, pîne, pîine, mecanic, mehanic* etc.) şi de morfome *(văd, văz),* ca să nu mai vorbim de variaţiile de sintaxă şi lexic. Trebuie să spunem că variaţii sintactice şi lexicale se întîlnesc în orice limbă literară, oricît de fixată ar fi ea; dar că cele fonetice şi morfomatice reflectă încă o perioadă de imperfecţie a limbii. S-a atras atenţia de către unii lingvişti (de ex. Alf. Lombard, *La lingua letteraria meno fissata: il rumeno,* în *VIII Congresso internazionale di studi romanzi,* 1956, *Atti,* II *Comunicazioni*, Parti seconda e terza, Firenze, 1959, p. 283—286), asupra faptului că româna literară nu prezintă o perfectă unitate fonetică morfomatică şi lexicală; noi vom adăuga că româna se alătură acelor limbi care, ca italiana în secolul trecut, încă nu aveau perfectă unitate fonetică şi morfomatică. Dar situaţia aceasta a fost înlăturată în noile condiţii de dezvoltare a limbii literare: hotărîrile ortografice şi ortoepice ale Academiei, din 1954, prin care s-a realizat şi unitatea fonetică şi morfomatică a limbii române au fost acceptate de toţi scriitorii moldoveni şi munteni, care au renunţat, cei dintîi, la particularităţi ca *întăi*, cei din urmă, la particularităţi ca *văz.*

Aşadar, limba română literară se găseşte, după 1878, într-o fază de stabilitate şi de unitate, pe care n-a prezentat-o niciodată mai înainte. În domeniul fonetic şi morfomatic avem doar unele oscilaţii şi înlăturarea lor. În perioada de după 1878, limba română literară nu prezintă o dezvoltare decît din punct lexical şi artistic. Iar dezvoltarea lexicală stă în legătură cu progresele în domeniul culturii materiale şi spirituale a poporului român, care urmăreşte de aproape progresele realizate în Occident şi cu epocile fundamentale din dezvoltarea poporului român de după 1878. Limbile îşi realizează deplin funcţia lor de comunicare şi expresie numai ca limbi literare unitare ale unui popor: în asemenea faze, se înlătură cu totul manifestarea unor factori materiali ca baza articulatorie, iar limba nu se mai schimbă decît în vederea realizării unui plus de claritate, de comoditate şi de frumuseţe. Această condiţie a început a fi realizată, în cazul limbii române, de pe la 1820—1830 cînd limba literară românească este îndrumată voluntar şi conştient spre asemenea ţeluri. Dar, în mod fatal, această perioadă nouă în viaţa unei limbi începe printr-o perioadă de formare, după care urmează una de stabilitate. Limba română definitiv formată şi aproape în întregime fixată, nu mai prezintă procese ca acelea petrecute în epocile anterioare, care constau în modificarea neintenţionată, fără sens, a elementelor limbii, ci se schimbă numai în vederea realizării exprimării unor noi noţiuni şi a unor valori artistice. Începînd de pe la 1870, istoria limbii române face parte integral din istoria spirituală a poporului român, ne mai cuprinzînd fenomene care să fie adaptări ale limbii la un factor material ca organele articulatorii. Ne lipseşte un studiu temeinic asupra limbii literare româneşti dintre 1878 şi 1918. Avem numai observaţii asupra greşelilor de limbă din acea vreme, făcute de unii scriitori de a doua mînă din acea vreme şi de oameni de ştiinţă, adesea însă dintr-un punct de vedere îngust, refractar neologismelor. Pentru limba literară din această perioadă se poate citi cu folos lucrarea lui Ion Gorun, *Ştii româneşte?*, Bucureşti, 1911, apărută şi în ediţia a doua, Bucureşti, 1922, cea mai judicioasă lucrare de acest fel de atunci. Limba română literară dintre cele două războaie mondiale a fost magistral tratată de Iorgu Iordan, *Limba română actuală, O gramatică a greşelilor*, Iaşi, 1943, ediţia a doua, Bucureşti, (1948). O recenzie a operei, în primă ediţie a fost publicată de mine în BIFR, XI—XII, 1944—1945 (părută în 1948) p. 507—519. Asupra inovaţiilor limbii române de după 1945, în special de după 1948, pînă prin 1964, s-au publicat numeroase articole în revistele *Cum vorbim, Limba română, Studiul cercetării lingvistice* etc.

Cînd Duiliu Zamfirescu spunea, în prefaţa la ediţia a doua a romanului său *În război,* că scriitorul român dispunea, la sfîrşitul secolului al XIX-lea, de o limbă literară perfectă, el se referea, desigur, nu atît la faptul că limba noastră literară era fixată, cît mai ales la posibilităţile de variaţie stilistică pe care le oferea de pe atunci — de fapt, de dinainte de 1878 — limba literară românească. Cele două stiluri artistice fundamentale, cel înalt, dinstins sau poetic, şi cel ironic — satiric, apoi stilul popularizant, ca şi numeroasele stiluri de caracterizare a personajelor după clasa socială din care făceau parte, erau atunci puternic individualizate şi ele vor continua a avea reprezentanţi iluştri şi după aceea. În poezie stilul înalt urma cel mai adesea limbajul poeziei eminesciene, pe care-l imitau atîţia, în frunte cu Alexandru Vlahuţă şi au continuat a-l imita scriitorii de pînă pe la 1918.

G. IVĂNESCU

despre filonul literar balcano-oriental

(urmare din pag. 1)

interesul pentru culoare, plasticitatea în sine; Ion Barbu unifică spiritul Heladei cu Isarlîkul, clasicismul cu snoava, frîntura de epos cu meditaţia şi lirismul, rezultatul fiind o **viziune** sincretică, expresiv-unduitoare, de o intensă poezie. Mai depărtaţi de zona de iradiere, moldovenii au perceput balcanismul mult mai slab şi nu în accepţiunea lui peninsulară. Din folclorul balcano-oriental, Sadoveanu reţine în special anumite norme de morală practică, umorul impersonal, devenit mod al concilierii cu lucrurile. Fastul persan e inlocuit cu investigaţia etică, personajele interesînd în latura lor de **exponenţi** ai unei mentalităţi. Pentru nevoile argumentării, Sadoveanu procedează ca vechii naratori orientali, practicînd confuzia realului cu fabulosul; în popularul **Simplizissimus,** occidentalul Grimmelshausen procedase analog, făcînd ca aventura să se dezvolte în sens educativ. Nu o dată, Sadoveanu întîrzie, deliberat, la confiniile fantasticului, într-o mişcare lentă, într-un limbaj surîzător şi cîntat. Faptului real, localizat precis, i se substituie, pro,gramatic, **fabula,** transpoziţie morală în abstract, codificare a unor norme universale. Reflectat în realităţile din Moldova, „balcanismul" este, la Sadoveanu, un amestec de rafinament, de pasivitate şi decadenţă; Lai Cantacuzin pare, în acest sens, un „balcanic". Despre enigmaticul prinţ, prozatorul făcea, într-un cuvînt înainte la **Locul unde nu s-a întîmplat nimic (ediţia 1942),** cîteva consideraţii cu caracter de generalitate, aplicabile mai larg indivizilor abulici, anihilaţi de mecanismul social. „Naturi strălucite şi fine, moldobizantinii noştri au putut uimi pe colegii lor din Apus, la şcolile nemţeşti şi franţuzeşti, dar şi-au încheiat cariera ca nişte simple focuri de artificii...". Cu masca lui de izolat lucid, Lai Cantacuzin stă în apropierea lui Paşadia şi Pirgu, aceştia însă bizari şi luciferici.

Dar figuri ca acestea sînt mai degrabă nişte curiozităţi: excepţii deci. Foarte diferiţi între ei, Sadoveanu (în **Divanul persian)** şi Ion Barbu (în ciclul balcanic şi oriental) se întîlnesc, sentimental, într-o suprarealitate în care sensurilor brutale li se substituie o poezie a depărtării, un univers al esenţelor anistoric, imaterial, decantat, fantomatic. Un timp circular, în care, prin repetiţie, faptele se înscriu într-un mod al monotoniei, fără zguduiri tragice, de unde senzaţia de abstractizare, de vacuitate şi mit. Într-un cadru spaţio-temporal ca acesta, aproape esoteric, s-a putut ivi poezia gingaş-decorativă a lui Hafiz; **Infernului** dantesc îi erau necesare seisme existenţiale, un sens acut al tragicului, o excepţională **participare** la unitatea cosmosului. Pregnant este însă celălalt orientalism, al amănuntului ce nu transcende spre cerul poeziei: acel amestec inextricabil de intuiţie practică şi utopie, de lene a spiritului, de clişeu şi fatalism, de epicureism şi resemnare; destinul este ineluctabil; cîntecul devine un **lamento** mai mult visceral, senzual, erotica un fenomen accentuat pămîntesc. Adică balcanismul ca duplicitate şi zeflemea, traducînd spiritul de compromis şi stilul indiferentist („miticismul"), balcanismul, ca repertoriu de ocări, de blesteme şi imondiţii. Acesta a contaminat, prin forţa lucrurilor, latent sau brutal, încît de la urzelile descrise în **Istoria hieroglifică,** de la imprecaţiile din cronicile muntene şi pînă la pamfletari străluciţi ca Arghezi există o continuitate subconştientă: „Am luat ocara şi, torcînd uşure / Am pus-o cînd să-mbie, cînd să-njure...". Pitorescul balcano-danubian s-a exercitat la noi, cu precădere, în latura auditivă: ca **limbaj.** Dacă spaţiul balcanic ar fi fost cadrul unei Renaşteri de anvergura celei italiene, altele ar fi fost centrele de interes.

Poate părea paradoxal, dar şi italienii, meridionali şi peninsulari, oameni ai străzii, au în unele momente reacţii „balcanice", întîlnindu-se peste timp cu peninsularii din Magna Graecia, pe firul aceloraşi practici, astfel că unii napolitani sau cutare **popolano** din sud amintesc, prin comportament, anumite tare de dincolo. Alta e, desigur, ambianţa proprie, altul sufletul. Sentimentul de vinovăţie (la colpa) şi nevoia de puritate **(la purezza)** s-au cristalizat deci, în Italia, în **Divina Commedia.** Latini, ca italienii, au opus „balcanismului" sub specie malignă o conştiinţă ultragiată. Caragiale balcanizant? „După Anton Pann şi N. Filimon", G. Călinescu vedea în Caragiale: „un mare promotor al balcanismului în sens larg" **(Ist. lit. române,** p. 442). Constatare grăbită. Căci într-o ipostază, Caragiale este un contemplator amuzat al orientului legendar, în alta un ironist genial, sub a cărui privire Mitică şi „miticismul" sînt hărăziţi desconsiderării absolute. Caragiale e anti „balcanic". Revolta sufletului nostru latin (ca să-l parafrazăm pe Lucian Blaga) s-a îndreptat, în mod necesar, împotriva a ceea ce în conceptul de „balcanism" însemna lipsă de elevaţie, moştenire nefastă a istoriei. Nu ne căutăm, aşadar, originalitatea în balcanism, dar ca trecută realitate istorică, filonul interesează literar. **Principele** lui Eugen Barbu arată că acest filon, în tonuri sumbre, — merita atenţie.

dintre sute de catarge

I.M.B. — Dacă aş avea ceva mai mult spaţiu, ţi-aş publica poezia Rugă pentru păsările răpite. *Imi place ce faci, mai trimite şi o să găsim un colţ.*

ION MARIA ŢICOI — Subţirel şi antiliric ca scîrţîitul tramvaielor la curbe.

HERMAN FLORIN — Pentru clasa a IX-a, nu-i rău. Dar in poezie, ori eşti bacalaureat, ori nu eşti nimicuţa. Derogări nu se dau. Nu te lăsa, însă.

CICERO CRÎNULESCU — I-am dat un telefon şi i-am citit poeziile dv. lui Ienăchiţă Văcărescu. Nu vă închipuiţi cît au putut să-i placă.

P. P. (Iaşi) — Cele trei poezii trimise de dv. au o calitate. Transparenţa. In sensul că vezi prin ele ca şi cum n-ar fi nimic în faţa ta.

ION N. VOICULESCU — Complimentele dv. mă pun într-o situaţie încîlcită. Adică nu găsesc cuvintele cu care să vă spun că în linii mari versurile dv. sunt bune pentru că spun ceva, dar nu prea bune pentru că n-o spun grozav, ceea ce nu e — v-o zic sincer şi fără maliţie — nu e nici o nenorocire, fiindcă, să vedeţi: numai în Uniunea scriitorilor sunt la vreo 5—600 de poeţi...

Cuvîntul Optimistului. Statistic *vorbind, trei sunt leit-motivele scrisorilor care vin la redacţie.*

1. Aprecieri la adresa ţinutei şi direcţiei articolelor critice şi editoriale ale revistei. Ni se spun vorbe mari, copleşitoare, ca „Junimea", Maiorescu, polemică, tradiţie... Ni se cer, vehement sau rugător, confruntări *mai* sincere de *opinii. Vom încerca.*

2. Curiozităţi à propos de Optimist. „Cine e optimist? Ce este el? Cum este el? De ce este?" ş.a.m.d. Unul din plicuri a fost chiar mai bătăios: „Cine-i ăla optimist?". Singurul răspuns care ne îngăduim să-l dăm este: Optimist este un îndrăgostit de literatură, de sus pînă jos.

3. Nemulţumiri în legătură cu procurarea revistei, deci cu Difuzarea presei. Scrisori din Timişoara, Constanţa, Suceava, Craiova ş.a. ne anunţă că revista ajunge foarte tîrziu şi e prost difuzată (de pildă: în centru 5 şi la periferie 20). Noi am mai trimis o scrisoare deschisă acestei instituţii, şi pînă azi n-am fost încă onoraţi cu vreun răspuns (probabil că răspunsurile se expediază, tot prin Difuzarea Presei). Vrem să spunem, nu fără oarecare tristeţe, că e supărător ca munca să-ţi fie zădărnicită de superficialitate şi neatenţie.

Totuşi, în speranţa că treburile vor merge mai bine, şi cititorul şi redactorul rămîne

OPTIMIST

„e veacul nostru“

erich fried
(Austria)

Discuție despre copaci

Grădinarul a pus proptele pomilor
și acum sint liniștit că se vor coace merele.
Doar frunzele perilor
s-au imbolnăvit. Se chircesc ingrozitor.

...in Vietnam pomii n-au frunze...

Toți copacii mei sint sănătoși
doar cel mic mă neliniștește ;
el nu se poate acomoda
cu noua școală.

...in Vietnam mor atiția copii...

Mi-am terminat de aranjat acoperișul,
mai am de vopsit doar ferestrele.
Asigurarea contra incendiilor
s-a mărit ca și costul chiriei.

...și in Vietnam casele au ars...

Trad. de Anatol GHERMANSCHI

elisabeta bagreana
(Bulgaria)

Cîntec nebănuit

De ce mă scoli, tirzie primăvară,
cu-aceste uguinde turturele,
c-un soare fraged ireal de tandru
ce-mi luminează doliul din pervaze ?

Auzul mi-l crezusem in surdină
spre-ale țărinii sunete voioase,
privirea stinsă, pentru dansul razei
și aurul culorii in răsfringeri.

Dar amorțita inimă tresare
din somnul greu ingemănat cu moarte,
o-nvie in nuntirea primăverii
secreta sevă-a vieții ce nu seacă.

Mă-ncredințam că-s bulgăr de țărină
in care vintu-a lepădat o boabă,
dar azi, intr-un dezgheț, își scoate
cintul acesta ca un fir de iarbă.

Trad. de Horia ZILIERU

vitezslav nezval
(Cehoslovacia)

Necesitatea revoltei

Voi care mă citiți acum
Oameni din anul 1931
Toamna cu degete uscate galbene și schiloade
Face semne in aerul plin cu mucigaiuri aromitoare
Şi in timp ce funigeii fire smulse din părul cerșetorilor
Vă impletesc in jurul gitului coliere fatale
Gesticulează cu miinile toamnei intr-o rugă de scrișnete și de blesteme

Mă adresez vouă
Cititori subțiri și cultivați cunoscători ai marochinului pe care il flutur
Nu ca un toreador dornic să intilnească un taur cu o mie de capete

Ci ca un poet care a murit și vă conduce
Prin ținuturi prielnice lui pentru ultima oară
Vă cer să luați o hotărire
In dezarmonia acestor două cumpene grele ca insăși lumea
Lumea e ca un avion frint in plin zbor intr-o luptă aeriană
Unul dintre piloți zboară inainte a pornit motorul și elicea lucrează

Celălalt minios incearcă să-l oprească cu prețul prăbușirii
Şi azi fabricantul își face plimbarea obișnuită
Nu funigei
Ci flote nesfrișite de comete scalpuri de cerșetori
Şi mai multe miini decit sint in copacii toamnei
Vor semnaliza de-a lungul drumului său șovăitor și orb
E un om cultivat
Şi niciunul dintre noi podgorenii pricepuți să guste fiecare inghițitură

Nu i-a spus că e ajutor de călău
Azi nimeni nu se poate lăuda că ar fi el singur călăul
Cu tot țilindrul impecabil și elegantele mănuși
Scena cu domnii eleganța a eșuat
N-are rost să mai construiești o piață decorativă scăldată-n lumină

Aud hohote ris sălbatic și satisfăcut ca o coloană de scintei țișnind pe horn

Ris care se ondulează dincolo de scena fluierată
Risul tău cititorule
Atita timp cit nu ești un ceas deșteptător la gitul acelei momii

Avionul zboară
E veacul nostru
Dezagregat in lupta capitalismului cu tine cutezanță
Să ne mulțumim oare cu resemnarea
Noi care din pricina duhorii canalurilor sintem lipsiți de orele lungi ca labirintul din lupanare

Dacă, nu te supără cintecul unei păsări pe care nu-l ințelegi
De ce te-ar supăra ciudatul murmur din graiul altor popoare
Doar teama conspirației
I-a dus pe conspiratori la gindul unui vocabular unic
Dar foamea tuturor țărilor are o singură terminologie ursuză
Copacii se inalță spre cer miinile cad la pămint secate de viață

Şi să mai dau crezare discursurilor academice care ridică in slavă umanitatea
Să mă ingrozesc de măcelurile de duzină
Cind măceluri uriașe ca de pildă farsa transformărilor
Se petrec pretutindeni și se revarsă asemeni culorilor toamnei

Privește in jurul tău
Cite frunze atitea cărți norocoase la jocul de taroc al cărui banco va fi in curind fără valoare
Şi dacă va izbuti cineva să-nchidă șobolanii din pivnițe și cămări

Nu vei scăpa nici tu decăzutule pe jumătate călău disprețuit de nouă zecimi din omenire
Cine-ar mai putea să stea la indoială
Singe din singele meu stea din stelele mele dreaptă din dreapta mea
Nu frunzele in cinci colțuri nu vor rămine veșnic o rugătoare fluturare de miini

Imi veți da dreptate și frunzele vor aplauda
Toamna risipește mii de lozuri ciștigătoare
O sărbătoare a bal mascat din grădini
Parcă in geamătul vintului v-aș auzi răspunsul

E carmagnola
A fost palatul Tuillerie
Şi frunzele cuprind victoria noastră cu miini fierbinți
Inroșite de ultimele incendii care pilpiie-n zare.

Trad. de Virgil TEODORESCU

suen lai-kin
(R. P. Chineză)

Vestitorii viitorului

Ce pasăre fără istov dă glas ?
Şi ce ecou se-mplintă cald in văi ?
E-o pasăre de primăvară beată
Rostindu-și trilul, pasul crud al ierbii.

Ei urcă-n zori să pună tineri pomi
Şi cintăreața-i vesel călăuz.
– Aceasta li-i menirea. Pădurarul
Ii știe bine țărmu-mpăduririi.

E stinsă iarna nevoiașă-n jos.
Bine-ai venit o, anotimp frumos !
Altoiuri noi vor izbucni in raze
Şi alți puieți vor indulci costișe

Şi trunchiuri se inlănțuie mereu
Un codru nou spre creste prevestind.
Din truda lor se-nalță in amiază
Pilonii drepți ai zilei care vine.

Trad. de D. HERESCU

tomazo gilio
(Italia)

1945, fragment

Cind din mormintele noastre
Nu va mai rămine altă amintire,
Decit invizibilul epitet :
„Aici hodinește un neam străvechi și uitat",
Ce vom spune, oare, inaintea judecății
Fiilor noștri
Şi celor ce au descoperit
Luceafărul libertății ?

Cine va aduce flori
La mormintele bărbaților,
Care au trăit printre ofilite flori ?

Cine, oare, ne va trezi din intuneric,
Să ne deschidă ochii, inchiși in nesimțire,
Spre strălucirea vremurilor noi ?

trad. de Al. Basarab TIBEREANU

zlatco gorjan
(Iugoslavia)

Un copil cu gesturi neîndemînatice

poate lua in mină o vază de cristal, s-o spargă de pămint
și să zimbească,

Unii pot ordona bombardarea unui oraș
și să zimbească.
Şi toate acestea se cheamă viață.
Noi putem deschide o ușă, prietenos,
intrebind : „Se poate intra ?"
și zimbi.
Clopote, steaguri, pancarte
pot clama bucuria,
de ce numai războiul ?
Puterea e in miinile noastre.
Să purtăm de grijă copiilor noștri,
nebunilor,
clownilor,
nouă inșine,
și să suridem.

Trad. de Veronica PORUMBACU

elizabeth jennings
(S. U. A.)

Muncitorii

Muncesc din zori pin-la-sfințit și toți
Is fericiți intreaga zi. Cu drag
Zoresc spre calmul blind al inserării ;
Foloase trag
Din roada muncii și-a plăcerii.
Şi ziua-i plină cind se lasă seara.

Sint unul dintre cei ce tac ;
De toate fac. Muncesc și-asud.
Ca intr-o zi din părți un tot să fac.
Mi-s singur scut
Şi-n tot ce fac eu sint profund
Chiar de nu e de nimeni cunoscut.

Superbă zi ca pasărea in zbor,
Ca marea ce se zbate ling-un pisc ;
Eu văd acum in orișice, splendori,
Tot ce iubesc
In munca mea e strins intrețesut.
Şi toate astea-s doar un inceput

Trad. de A. VORONIUC

eduardas miezelaitis
(U. R. S. S.)

Iluzia

Iluzia.
Ațipesc
ca tinjitorul Paolo de patimă invins
ca odată
să mă trezesc in vis
infășurat in brațele Francescăi.

Ațipesc,
ca indureratul Romeo
in nădejdea de-a atinge prin somn
cu obrazul de ceară
Picioarele nemișcatei Julietta.

Ațipesc,
de parcă Tristan nostalgic și orgolios,
să simt taina rece a spadei
dintre mine și Isolda.

Ațipesc,
de parcă Kastistis, aruncindu-și voloacele,
ca zorile să mă trezească
cu-atingerea rivnită a buzelor Juratei.

Ațipesc,
ca duhul singurătății pindind nemișcat
iar in vis să deschid ochii
in lacrimi de jale veghind pe Tamara.

Ațipesc,
ca Faust cel girbov
deasupra paginei deschise
ca să mă aprind tinăr in somn
Pentru tine,
Margareta.

Ațipesc,
ca palidul cavaler din La Mancha
in durerea rugului său,
ca să tresar
in dănțuirea risului de Dulcinee.

Ațipesc,
și mă invălui și mă acoperi tu
Afrodita,
arătare ieșită din spuma
pleoapelor visului meu.

Deasupră-mi pasăre de intrebare
Alb străjuind cu piatră de-adorare...
Şi tot ațipesc in taina de argint
să mă trezesc in veacuri ce colind.

Trad. de Natalia CANTEMIR

LITERATURA LUMII

CONVORBIRI LITERARE
revista bilunara de literatură editată de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialista Romania
Redactor șef : CORNELIU ȘTEFANACHE
Redacția : Iași, strada Palat nr. 1 tel. 16242, 17287. Administrația : București, Soseaua Kiseleff, nr. 10, tel. 183399. Tiparul : I. P. Iași